

Circles NL

Aanpassingsstudie naar COSA, Cirkels voor Ondersteuning,
Samenwerking en Aanspreekbaarheid in Nederland

Colofon

datum 11 augustus 2009

auteurs Mechtild Höing, Jeanne Caspers, Bas Vogelvang
kenmerk 09-0266/140/EV
status definitief

Colofon

Höing, M., Caspers, J. & Vogelvang, B. (2009): *Circles NL - Aanpassingsstudie naar COSA, Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid in Nederland*.
-’s Hertogenbosch: Programmabureau Circles NL.

© 2009 Programmabureau Circles NL (Expertisecentrum Veiligheid Avans Hogeschool en Reclassering Nederland).

Dit onderzoek is uitgevoerd vanuit het Lectoraat Reclassering en Veiligheidsbeleid aan de Avans Hogeschool / Expertisecentrum Veiligheid in opdracht van Reclassering Nederland, en gefinancierd op basis van een projectsubsidie van het Ministerie van Justitie (*“COSA - Circles of Support and Accountability - in Nederland”*).

Inhoudsopgave

AFKORTINGEN	5
MANAGEMENTSAMENVATTING	6
1 Inleiding	14
1.1 Wat is COSA?	14
1.2 COSA: pro en contra	15
1.3 Achtergrond, probleemstelling en doelstelling van deze studie	15
1.4 Onderzoeksmethode	16
1.5 Leeswijzer	16
2 COSA IN CANADA EN ENGELAND	18
2.1 Achtergronden	18
2.2 Organisatiemodellen	19
2.3 Financiering	24
2.4 Succesfactoren bij de implementatie	24
2.5 Relevantie voor de Nederlandse situatie	25
3 DOELGROEP	27
3.1 Omvang en kenmerken	27
3.2 Risiconiveau en risicotaxatie	28
3.3 Overige selectiecriteria	28
3.4 Relevantie voor de Nederlandse situatie	29
4 DE NEDERLANDSE CONTEXT	30
4.1 Resocialisatie van hoog-risico zedendelinquenten: beleid en praktijk	30
4.2 Risicomanagement	35
4.3 Ketenaanpak	37
4.4 Relevantie voor COSA	37
5 INZET VAN VRIJWILLIGERS	40
5.1 Vrijwilligers in Canada en Engeland	40
<i>Werving, selectie en training</i>	40
<i>Motivatie</i>	43
<i>Verwachtingen en ervaringen van vrijwilligers</i>	44
5.2 Aandachtspunten	45
5.3 Relevantie voor de Nederlandse situatie	46
6 Effectiviteit	48
6.1 Opbrengst voor daders	48
6.2 Opbrengst voor de samenleving	49
6.3 Opbrengst voor professionals in het justitiële circuit	50
6.4 Methoden voor monitoring en evaluatie	51

7	Opvattingen van ketenpartners	54
7.1	Draagvlak voor COSA	54
7.2	Aandachtspunten voor de praktische uitwerking	55
8	Aanbevelingen	56
8.1	Missie en rol van Circles NL	56
8.2	Organisatiemodel	57
8.3	Kosten	59
8.4	Samenwerking met ketenpartners	60
8.5	Selectie van kernleden	60
8.6	Werving, selectie en training van vrijwilligers	61
8.7	Communicatie en voorlichting	61
8.8	Monitoring en Evaluatie	62
	LITERATUURLIJST	63
BIJLAGE 1	Deelnemers oriënterende gesprekken	66
BIJLAGE 2	Management van dynamische risicofactoren bij TBS-gestelden	67
BIJLAGE 3	Media aandacht	69
BIJLAGE 4	Vindplaatsen vrijwilligers	75

AFKORTINGEN

COSA:	Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid (Circles of Support and Accountability)
CSC:	Correctional Service of Canada
DJI:	Dienst justitiële inrichtingen
FPA:	Forensisch Psychiatrische Afdeling (van GGZ-instelling)
FPT:	Forensisch psychiatrisch toezicht
FSNA:	Forensische Sociale Netwerkanalyse
MAPPP:	Multi-Agency Public Protection Panels
MAPPA:	Multi-Agency Public Protection Arrangements
OM:	Openbaar Ministerie
SOTP:	Sex Offender Treatment Program
TR:	Terugdringen Recidive
TUL:	Ten uitvoer legging
VI:	Voorwaardelijke invrijheidsstelling
WSR:	Wetboek van Strafrecht

MANAGEMENTSAMENVATTING

Hoofdstuk 1: Inleiding

COSA (Circles of Support and Accountability) is een innovatieve aanpak bij de resocialisatie van zedendelinquenten¹ die ontwikkeld is in Canada en ook in Engeland met succes wordt toegepast. COSA bestaat uit een binnencirkel en een buitencirkel. De binnencirkel wordt gevormd door vier tot vijf vrijwilligers en de zedendelinquent. De buitencirkel bestaat uit een aantal professionals die betrokken zijn bij het resocialisatietraject (bijvoorbeeld vanuit OM, politie, reclassering, forensisch psychiatrische instellingen).

De centrale doelstelling is het voorkomen van recidive door enerzijds praktische en mentale ondersteuning te bieden en te voorkomen dat de pleger sociaal geïsoleerd raakt en anderzijds het doen en laten van de pleger nauwgezet te monitoren. Uitgangspunt is dat het kernlid zich verantwoordelijk stelt voor zijn/haar eigen gedrag en bereid is rekenschap af te leggen. De ondersteunende rol van de cirkelleden richt zich op praktische ondersteuning, bijvoorbeeld bij het vinden van een huis of baan, maar ook op emotionele ondersteuning, zoals het bevorderen van het vertrouwen van de dader dat hij oude gedragspatronen kan veranderen. Het verantwoordelijk stellen van de dader voor zijn eigen gedrag vraagt van vrijwilligers om het kernlid te confronteren met zijn eigen gedrag en om hem uit te dagen in discussie te gaan, bijvoorbeeld als hij probeert zijn eerdere delictgedrag te rationaliseren of te bagatelliseren.

De vrijwilligers hebben hiertoe frequent contact met het kernlid en worden op hun beurt bij hun werk ondersteund door de professionals uit de buitencirkel. Door hun nauwe en informele contacten met het kernlid zijn vrijwilligers in staat om in een vroeg stadium delictgevaarlijk gedrag te signaleren. Zij geven deze informatie door aan de professionals die op hun beurt indien nodig preventief kunnen ingrijpen.

Cirkels verhogen de 'monitorcapaciteit' voor daders, ze komen tegemoet aan ondersteuningsbehoeften van de dader die gerelateerd zijn aan delictgedrag, maar niet gemanaged kunnen worden door professionals, en ze stellen de samenleving in staat een bijdrage te leveren aan het terugdringen van recidive. De introductie van deze vorm van nazorg gaat niet zonder de nodige discussie en vereist een zorgvuldige afweging van kansen en risico's.

Reclassering Nederland en het Lectoraat Reclassering en Veiligheid van Avans Hogeschool hebben van het Ministerie van Justitie een startsubsidie verkregen om in een pilot te onderzoeken of COSA ook in Nederland succesvol kan worden ingevoerd. Hiertoe is een aanpassingsonderzoek verricht waarvan de resultaten in dit rapport zijn weergegeven.

Voor deze studie is gebruik gemaakt van wetenschappelijke literatuur, publicaties in vaktijdschriften als ook 'grijze' literatuur (interne evaluatierapporten van COSA in Canada en Engeland, papers, presentaties etc.), gesprekverslagen van informerende gesprekken met mogelijke samenwerkingspartners, reacties van deelnemers aan een symposium over COSA

¹ De term zedendelinquent duidt op plegers van strafbare vormen van seksualiteit, zoals verkrachting, aanranding, ontucht, exhibitionisme e.d. Voor een volledig overzicht over alle zedendelicten zie <http://www.wetboek-online.nl:80/wet/Sr/s42949059.html>

en het verslag van een werkbezoek van leden van het Nederlandse programmabureau aan Circles UK in Engeland (het Engelse programmabureau).

Hoofdstuk 2: COSA in Canada en Engeland

In Canada is het eerste COSA-project in 1994 ontstaan als een spontaan, lokaal initiatief van een pastor. De werkwijze wordt breed ondersteund door het Canadese gevangeniswezen, de uitvoering is echter grotendeels gekoppeld gebleven aan lokale kerkelijke kringen. Inmiddels zijn er in heel Canada cirkels operationeel.

In Engeland is in 2002 gestart met een drietal regionale projecten en één landelijk opererend project. Een vierde regionale project kwam niet van de grond omdat regionale partners andere prioriteiten stelden. Een van de regionale projecten kwam niet tot het vormen van een cirkel vanwege een tekort aan personele inzet voor de werving van vrijwilligers en het opbouwen van een netwerk van lokale samenwerkingspartners.

Verschillen in wetgeving tussen Canada en Engeland zorgen ervoor dat COSA verschillend is gepositioneerd in het justitiële veld. In Canada waren cirkels oorspronkelijk bedoeld voor zedendelinquenten die vanwege hun hoge recidive-risico hun straf tot het einde moesten uitzitten en daarna geen enkele vorm van toezicht of nazorg kregen. Circles werden opgezet als lokale initiatieven om dit hiaat op te vullen en de samenleving te beschermen. Sinds 1997 heeft Canada een systeem van staatstoezicht (long term supervision order) en reclassering. COSA wordt inmiddels ook ingezet voor daders die onder de long term supervision order vallen, mede omdat de oorspronkelijke doelgroep steeds kleiner wordt.

Engeland kent een systeem van regionale samenwerking rondom de veilige terugkeer van plegers van gewelds- en/of zeden delicten (MAPPAs). Cirkels opereren in nauwe samenwerking hiermee en alle relevante informatie wordt onderling uitgewisseld, waarbij een cirkelcoördinator een centrale rol speelt. Kernleden hebben in de gevangenis over het algemeen een specifieke daderbehandeling gehad gericht op terugvalpreventie. Hierbij wordt duidelijk wat tekenen zijn die op een aankomende recidive kunnen duiden. COSA wordt aangeboden binnen een juridisch kader; kernleden zijn voorwaardelijk in vrijheid gesteld of met proefverlof. De MAPPAs zijn eindverantwoordelijk voor het toezicht op zedendelinquenten. Circles UK is het landelijke programmabureau dat toezicht houdt op de programma-integriteit en dat de disseminatie van COSA ondersteunt. Individuele cirkels worden opgericht en gerund door lokale, regionale of landelijke projectorganisaties.

In Canada ontvangen cirkels geen financiële ondersteuning van de overheid, wel personele ondersteuning door het gevangenispastoraat. In Engeland financiert het Ministerie van Justitie het landelijke programmabureau en een tweetal projectorganisaties. Voor de overige projecten ontbreekt een stabiele financieringsstructuur.

Voor een succesvolle implementatie van COSA zijn de volgende factoren cruciaal gebleken: rekening houden met de lokale situatie ten aanzien van vraag en aanbod; inbedding van COSA in lokale samenwerkingsverbanden; goede samenwerkingsrelaties met professionele instellingen in de regio; goede samenwerking tussen professionele instellingen onderling; voldoende middelen en menskracht; een lokale projectorganisatie die gerund wordt door experts; lokaal draagvlak voor de inzet van vrijwilligers; gerichte werving van vrijwilligers; uitgebreide scholing van vrijwilligers; flexibiliteit en vraagsturing in beleid.

In Nederland zijn voorwaarden aanwezig om het Engelse organisatiemodel over te nemen. Door de komst van de veiligheidshuizen is er een infrastructuur voor regionale samenwerking aan het ontstaan die kan lijken op de Engelse MAPPA. Ook zijn er vergelijkbare juridische kaders aanwezig. Een knelpunt is het ontbreken van daderbehandeling in Nederlandse gevangenissen. Potentiële kernleden zullen mogelijk eerst een voortraject moeten doorlopen om zich bewust te worden van recidivegevaarlijk gedrag en in aanmerking te komen voor een cirkel.

Hoofdstuk 3: Doelgroep

COSA is bedoeld voor veroordeelde zedendelinquenten die een relatief hoog recidive risico en een hoge ondersteuningsbehoefte hebben, ofwel omdat zij zich moeilijk zelfstandig staande kunnen houden, ofwel omdat er sprake is van grote maatschappelijke onrust bij hun terugkeer in de samenleving. Deze groep dreigt sociaal geïsoleerd te raken, waardoor het risico op recidive toeneemt. De omvang van deze doelgroep is niet precies bekend, maar vermoedelijk gaat het per reclasseringsregio hooguit om enkele daders per jaar.

In de Canadese en Engelse praktijk hebben kernleden een gemiddeld tot zeer hoog recidiverisico, gemeten met gestandaardiseerde risicotaxatie instrumenten. In de praktijk gaat het vooral om kindmisbruikers. Daders met een ernstige antisociale persoonlijkheidsstoornis (psychopaten), daders die het delict volledig ontkennen en daders met een ernstige verstandelijke beperking zijn minder geschikt voor COSA.

Hoofdstuk 4: De Nederlandse context

De vraag vanuit de samenleving om meer controle en meer beveiliging bij de terugkeer van zedendelinquenten is groot, evenals de behoefte aan informatie over de veiligheid in de eigen buurt. Dit leidt bij regelmaat tot excluderende tendensen en de roep om "naming and shaming". Nederland heeft echter een relatief humaan, inkluderend beleid ten aanzien van ex-delinquenten, gestoeld op twee principes, namelijk de bescherming en beveiliging van de samenleving enerzijds en ondersteuning van de dader met inachtneming van diens recht op privacy anderzijds. Binnen de wet zijn er verschillende mogelijkheden voor een voorwaardelijke terugkeer in de samenleving, zoals: proefverlof, voorwaardelijke invrijheidsstelling en voorwaardelijke veroordeling. In specifieke gevallen kan een proeftijd binnen een juridisch kader maximaal negen jaar duren, evenals het toezicht door de reclassering. Formeel is de reclassering verantwoordelijk voor de uitvoering van toezicht, sinds kort bestaat er ook het forensisch psychiatrisch toezicht, waarvoor de forensische GGZ verantwoordelijk is in samenwerking met de reclassering.

Een betrouwbare risicotaxatie en het opstellen van een risicomanagementplan zijn goed geregeld en wettelijk vereist bij daders die een TBS hebben; bij de grotere groep zedendelinquenten voor wie dit niet geldt is er niet altijd sprake van een goede voorbereiding op de terugkeer in de samenleving. In de huidige situatie voert Reclassering Nederland weliswaar altijd een gestructureerde risicotaxatie uit bij veroordeelden met een strafrestance van meer dan 4 maanden na veroordeling in eerste aanleg, maar niet van alle daders (met name niet bij hen die alleen in de gevangenis hebben gezeten) is het delictscenario bekend en is er een terugvalpreventieplan beschikbaar. Bij een deel van de TBS-gestelde zedendelinquenten wordt sinds kort (op basis van een proef) onderzoek gedaan naar de kwaliteit van het sociale netwerk (forensisch sociale netwerkanalyse; FSNA). FSNA is op

termijn mogelijk ook bruikbaar in het kader van COSA, onderzoek naar de toepassing bij niet TBS gestelden is wenselijk.

De ketensamenwerking tussen alle instellingen die betrokken zijn bij zedendelinquenten wordt sinds kort bevorderd door het ontstaan van de regionale veiligheidshuizen, waar niet alleen de justitiële keten is vertegenwoordigd maar ook de welzijnssector, woningcorporaties en de gemeentelijke overheid. Doelstelling is het bevorderen van de objectie en subjectieve veiligheid in de regio.

COSA sluit goed aan bij de visie van professionals op resocialisatie en bij de inspanningen van de overheid om recidive terug te dringen. De huidige wetgeving biedt bij daders met een hoog recidive risico de mogelijkheid om langdurig en intensief toezicht te houden en ondersteuning te bieden binnen een justitieel kader. Een knelpunt is het gebrek aan daderbehandelingen in de gevangenis, waardoor daders die uit de gevangenis komen onvoldoende voorbereid zijn op COSA.

Om onnodige stigmatisering te voorkomen en financiële middelen efficiënt in te zetten is het wenselijk dat COSA blijft voorbehouden aan daders met een gemiddeld tot hoog-recidive risico, te bepalen door middel van een betrouwbare risicotaxatie.

Hoofdstuk 5: Inzet van vrijwilligers

Het onderscheidende kenmerk van COSA is de inzet van een groep van vrijwilligers voor een intensieve vorm van daderbegeleiding. De centrale en verantwoordelijke taak die vrijwilligers hebben vereist een grondige selectie en opleiding. Zowel in Canada als in Engeland wordt hier veel aandacht en tijd aan besteed. Selectiecriteria zijn: een stabiel lid van de gemeenschap zijn, bekend zijn in de lokale gemeenschap, aantoonbaar beschikken op voldoende rijpheid, verantwoord kunnen omgaan met grenzen en verantwoordelijkheden, balans in levensstijl en opvattingen. Een VOG en het kunnen voorleggen van referenties behoort tot de selectieprocedure. Zowel in Canada als in Engeland worden vrijwilligers opgeleid in meerdaagse trainingen die eveneens als selectietool gebruikt worden. Daarna volgen periodieke bijscholingsavonden, die verzorgd worden door professionals, bijvoorbeeld op het gebied van wetgeving, groepsdynamica of conflicthantering. Daarnaast worden vrijwilligers ondersteund door de cirkelcoördinator en de professionals die beschikbaar zijn voor overleg.

Zowel in Canada als in Engeland is een aanzienlijk deel van de vrijwilligers geworven binnen een kerkelijke gemeenschap. In toenemende mate wordt ook geworven via universiteiten en beroepsopleidingen (meestal in de welzijnssector). Een groot deel van de vrijwilligers heeft dan ook een professionele achtergrond en is hoger opgeleid. Het aandeel mannen is over het algemeen groter (in Canada 75%). In Engeland is COSA inmiddels dermate bekend dat actieve werving niet meer nodig is. Vrijwilligers zijn vooral gemotiveerd door de behoefte om een bijdrage te willen leveren aan de samenleving, daarnaast spelen ook de overtuiging over de effectiviteit van deze aanpak en meer persoonlijke motieven als interesse in strafrecht en vergroten van de eigen deskundigheid een rol. Bekendheid met slachtoffers of zelf slachtoffer geweest zijn is voor circa 20% van de vrijwilligers een reden om mee te werken.

De ervaringen van vrijwilligers zijn doorgaans positief. Hun ervaringen met het kernlid zijn doorgaans positief en de samenwerking binnen de cirkel wordt in meerderheid als goed ervaren. Terwijl in het begin bij bijna iedereen nog vrij hooggespannen verwachtingen bestaan over het effect van de eigen bijdrage, stellen velen hun verwachtingen in de loop van

een cirkel bij en hebben een realistischer beeld. Ook de eigen onzekerheid en behoefte aan ondersteuning neemt af naarmate een cirkel langer draait.

De inzet van vrijwilligers bij COSA kent een aantal specifieke aandachtspunten. De veiligheid van vrijwilligers wordt gewaarborgd door enkele duidelijke afspraken en protocollen. De cirkelcoördinator ziet toe op de strikte naleving daarvan. Duidelijke regels over informatie-uitwisseling (met name tussen binnen- en buitencirkel) zijn in de praktijk belangrijk gebleken en worden bewaakt door de cirkelcoördinator. Vrijwilligers hebben weinig moeite met het geheimhouden van informatie, wel met de vraag wanneer informatie moet worden doorgegeven aan de buitencirkel. Nog onduidelijk is welk effect COSA op langere termijn heeft op vrijwilligers, en in hoeverre het risico op secundaire traumatisering bestaat.

In Nederland is al vrij veel ervaring met de inzet van vrijwilligers bij de nazorg aan (ex) gedetineerden, maar de inzet is veel minder intensief dan bij COSA. Voor een groot deel kan de Engelse aanpak met betrekking tot werving, selectie en opleiding van vrijwilligers worden overgenomen. In tegenstelling tot Canada en Engeland zijn in Nederland de kerkelijke gemeenschappen klein en daarom minder voor de hand liggend als vindplaats. Hier zal mogelijk meer via vrijwilligerscentrales en Universiteiten en Hogescholen geworven moeten worden.

Hoofdstuk 6: Effectiviteit

Zowel in Canada als in Engeland is COSA op beperkte schaal geëvalueerd. In Canada zijn zowel bij kernleden als vrijwilligers als professionals subjectief ervaren effecten gemeten. Daarnaast is een recidive onderzoek uitgevoerd waarbij een groep van 60 kernleden is vergeleken met een controlegroep van 60 op relevante aspecten vergelijkbare zedendelinquenten. In Engeland zijn een tweetal procesevaluaties uitgevoerd.

Bij daders die aan COSA meewerkten was de kans op een seksuele recidive 70% lager dan bij de controlegroep en zij die recidiveerden deden dit minder snel dan de controlegroep. Bovendien was ook de kans op een geweldsrecidive lager geworden. Bij 16 onderzochte cirkels in Engeland recidiveerde geen van de kernleden gedurende de evaluatieperiode van ca. 4 jaar. Daders ervaren veel steun van de deelname aan de cirkel en geven aan dat hun toekomstperspectief beduidend slechter was geweest zonder COSA. Voor de grote meerderheid was COSA de enige vorm van sociale steun die zij kregen.

COSA draagt bij aan zowel de objectieve als aan de subjectieve veiligheid in de samenleving. In Engeland kon bij tien van zestien kernleden delictgevaarlijk gedrag gesignaleerd worden, maar in geen van de gevallen leidde dit tot een daadwerkelijke recidive omdat tijdig werd ingegrepen. In Canada is gebleken dat -hoewel recidives niet altijd konden worden voorkomen- de aard van de delicten minder ernstig en ingrijpend was dan voorheen. In Canada is op buurtniveau onderzocht in hoeverre COSA kan bijdragen aan een veiliger gevoel. Tweederde van de respondenten gaf aan minder moeite te hebben met een terugkerende zedendelinquent in de buurt, wanneer deze door een cirkel werd ondersteund.

Professionals geven aan dat COSA een positieve bijdrage levert aan de samenwerking tussen betrokken instellingen en nieuwe inzichten verschaft in de vragen maar ook in de risico's die zedendelinquenten met zich mee brengen. De samenwerking met vrijwilligers heeft geleid tot meer inzicht in het belang van goede en geformaliseerde afspraken. Over het algemeen zijn

zij van mening dat cirkels goed aansluiten bij het professionele aanbod en vormen van ondersteuning mogelijk maakt die het professionele circuit niet kan bieden.

Onderzoek naar de effectiviteit van COSA dient niet alleen beperkt te blijven tot recidivestudies. De vraag hoe en waarom COSA werkt is even belangrijk als de vraag of COSA werkt. Een gedegen monitoring en procesevaluatie van cirkels kan deze vragen op termijn beantwoorden. Recidiveonderzoek via officiële politiestatistieken is per definitie beperkt en deels onbetrouwbaar, omdat veel delicten nooit aangegeven en/of opgelost worden. Toch blijft deze vorm van effectonderzoek ook nodig omdat van zedendelinquenten bekend is dat zij ook na jaren van delictvrij leven (dus lang nadat een cirkel is afgesloten) alsnog kunnen recidiveren. Een andere mogelijkheid is het meten van veranderingen in dynamische risicofactoren (zoals sociale integratie, zelfbeeld, motivatie) onder invloed van deelname aan een cirkel.

Hoofdstuk 7: Opvattingen van ketenpartners

Het werkzame principe van COSA (ondersteuning & toezicht door een sociaal netwerk) wordt door de ketenpartners als zinvolle aanvulling op het bestaande aanbod ervaren en als een antwoord op de excluderende tendensen in de samenleving. Er heerst bij regionale stakeholders in principe grote bereidheid om verder mee te denken over de aanpassing van COSA aan de Nederlandse context en de implementatie in de regio en een eigen bijdrage hieraan te leveren. In de praktijk blijkt echter dat het vertalen van draagvlak en enthousiasme bij ketenpartners naar concrete samenwerkingsafspraken een lange weg is, waar veel organisatorische, financiële en principiële drempels geslecht moeten worden alvorens men met elkaar in zee kan gaan.

Een duidelijke positie van COSA binnen de keten wordt door veel organisaties als essentieel ervaren. Hierbij wordt nadrukkelijk gewezen op de mogelijkheid om COSA binnen de veiligheidshuizen te positioneren.

Een belangrijk aandachtspunt is volgens professionals de indicatiestelling en de voorbereiding van daders op een cirkel. Omdat in Nederland zedendelinquenten in detentie meestal geen behandeling ontvangen is deze (grote) doelgroep bij hun voorwaardelijke invrijheidstelling niet zonder meer geschikt voor COSA, maar zal eerst ambulante behandeling moeten plaatsvinden. De regionale FPA's kunnen hierin mogelijk voorzien.

Hoofdstuk 8: Aanbevelingen

De missie van COSA in Canada en Engeland: "No more victims" is niet te hoog gegrepen zo leren de ervaringen tot nu toe. Deze gezamenlijke doelstelling en het feit dat ook het kernlid zich hieraan committeert geeft de noodzakelijke motivatie, legitimatie en momentum aan het gehele concept en maakt van het opzetten van cirkels een logische stap. "De samenleving is mede verantwoordelijk" is het tweede centrale uitgangspunt en geeft een antwoord op de excluderende tendensen in de samenleving die ertoe neigen zedendelinquenten sociaal te isoleren en rehabilitatie onmogelijk te maken, waardoor de recidivekans eerder toe- dan afneemt.

De Missie van Cirkels NL zou derhalve omschreven kunnen worden als:

Het voorkomen van recidive door zedendelinquenten en daarmee het voorkomen van nieuwe slachtoffers, door het aanbieden van een scala van diensten aan lokale projecten voor 'Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid'. Daarnaast beoogt Circles NL een groter maatschappelijk begrip te ontwikkelen voor de manier waarop de samenleving zelf een rol kan spelen in het bevorderen van publieke veiligheid.

In de Nederlandse context is het noodzakelijk enerzijds een goede integratie van COSA binnen het bestaande aanbod te realiseren en anderzijds een eigen ondersteuningsfunctie te ontwikkelen voor het specifieke aanbod dat COSA is.

Afstemming met professionele organisaties is nodig om twee redenen: ten eerste ten behoeve van de selectie van kernleden, opdat COSA doeltreffend en doelmatig wordt ingezet. Ten tweede omwille van een goede informatie-uitwisseling tussen de binnen- en de buitencirkel, zodat vrijwilligers hun controlerende en steunende taak optimaal kunnen uitvoeren. Beide afstemmingsbehoeften zijn in de Nederlandse context te realiseren binnen de zich ontwikkelende veiligheidshuizen. Het verdient dan ook aanbeveling om Cirkels te positioneren binnen deze samenwerkingsverbanden.

Het Engelse organisatiemodel, waarbij er een onderscheid wordt gemaakt in landelijke, ondersteunende en kwaliteitsbewakende functies (het programmabureau) en lokale functies ten behoeve van de operationele uitvoering (projecten) is ook toepasbaar in de Nederlandse situatie.

De kwaliteit van de uitvoering zal worden bewaakt aan de hand van een bindende gedragscode, die in Engeland is ontwikkeld en grotendeels kan worden overgenomen.

De financiering van het programmabureau dient een structureel karakter te hebben wil de kwaliteitsbewaking en disseminatie en implementatie van COSA na de pilot een kans van slagen hebben. De financiering van de lokale projecten kan divers zijn, afhankelijk van de lokale situatie en bereidheid van bijvoorbeeld provincies en gemeenten om financieel bij te dragen, en de mate waarin professionele organisaties zich vanuit hun normale taakstelling willen verbinden aan COSA. De vergoeding van onkosten voor vrijwilligers blijft een aandachtspunt en hier zal naar bevredigende oplossingen moeten worden gezocht.

In de toekomst zal onderzoek naar de kosteneffectiviteit van COSA moeten uitwijzen in hoeverre deze intensieve werkwijze ook economisch gelegitimeerd is. De immateriële 'kosten' zoals het leed dat slachtoffers wordt aangedaan, de maatschappelijke onrust, de gevoelens van onveiligheid in buurten etc. zijn hoog en dienen in de overwegingen meegenomen te worden.

De werving van vrijwilligers zal in Nederland breed en gevarieerd moeten verlopen. Geloofsgemeenschappen liggen in het gesecculariseerde Nederland minder voor de hand als vindplaats. Vrijwilligersorganisaties hebben vaak een eigen werkwijze die zich niet altijd laat verenigen met de kwaliteitseisen die COSA stelt aan werving, selectie en opleiding van vrijwilligers, en zijn om die reden niet de meest voor de hand liggende bron om vrijwilligers te vinden.

De selectieprocedure, training en begeleiding van vrijwilligers kan grotendeels worden overgenomen van Circles UK.

Om te voorkomen dat startende cirkels veel last krijgen van negatieve publiciteit is het belangrijk om in het begin spaarzaam om te gaan met het informeren van de pers en het publiek. Een strategisch communicatieplan kan anticiperen op te verwachten vragen.

Monitoring van cirkels is nodig om de kwaliteit van de geleverde diensten te kunnen bewaken en te kunnen bijsturen waar nodig. Maandelijksse rapportages van de cirkelcoördinatoren/cq projectleiders aan het programmabureau dienen informatie te bevatten over zowel kwantitatieve als kwalitatieve aspecten van het reilen en zeilen van de cirkels. Hiertoe zullen gebruikersvriendelijke formats moeten worden ontwikkeld.

Het succes van de proefimplementatie zal worden geëvalueerd door middel van een procesevaluatie, waarbij ook aandacht besteed moet worden aan de effecten van het werken in een cirkel op vrijwilligers en redenen voor drop-out van vrijwilligers. Het meten van de effectiviteit van COSA kent een aantal methodologische haken en ogen. De ontwikkeling van een wetenschappelijk verantwoord onderzoeksdesign voor de effectmeting zal onderdeel uitmaken van de proefimplementatie.

1 INLEIDING

1.1 Wat is COSA?

COSA (Circles of Support and Accountability) is een innovatieve aanpak bij de begeleide resocialisatie van zedendelinquenten die na detentie en/of behandeling weer terugkeren in de samenleving. COSA zet vrijwilligers in die een cirkel vormen met een zedendelinquent met een aanzienlijk recidiverisico die in de samenleving terugkeert. Om de vrijwilligers heen is een tweede cirkel gevormd, bestaande uit professionals die de vrijwilligers ondersteunen en superviseren bij de uitvoering van hun taak. Uitgangspunt en centrale doelstelling voor alle betrokkenen, ook de ex-dader is: 'geen nieuwe slachtoffers meer'.

COSA is voor de Nederlandse situatie vertaald als:

Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid, en duidt ook hier het concept, cq. de werkwijze aan. Daarnaast komen er in de navolgende tekst de volgende benamingen voor:

- cirkel: de concrete uitwerking van COSA; een binnencirkel met een kernlid en meerdere vrijwilligers en een buitencirkel met een cirkelcoördinator en professionals (zie Hoofdstuk 2)
- cirkelleden: kernlid en vrijwilligers
- Circles NL: de naam voor het Nederlandse programmabureau, dat COSA in Nederland introduceert, het opzetten van cirkels begeleidt, de kwaliteit en programma-integriteit bewaakt en zorg draagt voor de doorontwikkeling
- Cirkels 's-Hertogenbosch: de naam voor de regionale projectorganisatie die een of meerdere cirkels in werking stelt in het arrondissement s'-Hertogenbosch

De vrijwilligers hebben twee rollen: De eerste ondersteunende rol van de cirkelleden richt zich op praktische ondersteuning, bijvoorbeeld bij het vinden van een huis of baan, maar ook op sociaal-emotionele ondersteuning, zoals het bevorderen van het vertrouwen van de dader dat hij niet in zijn oude gedragspatronen zal terugvallen en nieuwe vaardigheden kan ontwikkelen. Het verantwoordelijk stellen van de dader voor zijn eigen gedrag is een tweede rol. Dit vraagt van vrijwilligers om het kernlid te confronteren met zijn eigen gedrag en om hem uit te dagen in discussie te gaan, bijvoorbeeld als hij probeert zijn eerdere delictgedrag te rationaliseren of te bagatelliseren. Vrijwilligers geven vaak aan dat beide rollen verweven zijn. Als het kernlid bijvoorbeeld ondersteuning ervaart van zijn omgeving zal hij beter in staat zijn tot openheid over en confrontaties met zijn deviante seksuele fantasieën.

COSA is een bijzondere vorm van nazorg en toezicht, die ofwel parallel loopt aan een formeel toezicht door bijvoorbeeld de reclassering (zoals vooral in Engeland toegepast) ofwel bij afwezigheid van een justitieel kader op vrijwillige basis (zoals in Canada meer gebruikelijk is). Het is tegelijkertijd een vrijwillige vorm van nazorg, omdat de deelnemer vooraf instemt met deelname. In Engeland is de vrijwillige deelname schriftelijk vastgelegd in een contract.

1.2 COSA: pro en contra

COSA worden in de literatuur ² verondersteld op verschillende manieren een betekenisvolle bijdrage te leveren aan een veiligere samenleving, en tegelijkertijd zedendelinquenten een nieuwe kans te bieden op een toekomst zonder zedendelicten. Cirkels verhogen de 'monitorcapaciteit' voor daders, ze komen tegemoet aan ondersteuningsbehoeften van de dader die gerelateerd zijn aan delictgedrag, maar niet gemanaged kunnen worden door professionals, en ze stellen de samenleving in staat een bijdrage te leveren aan het terugdringen van recidive. Deelname aan cirkels leidt bij vrijwilligers tot meer inzicht in de aard en achtergronden van zedendelicten.

De introductie van deze vorm van nazorg gaat niet zonder de nodige discussie en vereist een zorgvuldige afweging van kansen en risico's. Er is een aantal knelpunten dat in deze discussie moet worden geadresseerd. Ten eerste kan de inzet van vrijwilligers gezien worden als het misbruiken van hun bereidwilligheid om een bijdrage te leveren, omdat zij op een goedkope manier controletaken van de overheid zouden overnemen. Ook wordt het werken met veelal manipulatieve daders gezien als een veiligheidsrisico voor vrijwilligers. Een ander, veel gehoord knelpunt is het probleem om voldoende geschikte vrijwilligers te vinden. Tot slot is het vinden van voldoende, structurele financiering een mogelijke zorg. De hoge kosten voor een adequate training, ondersteuning en supervisie van vrijwilligers, en de benodigde continuïteit van mensen en middelen om cirkels een voldoende lange levensduur te garanderen zijn hierbij de belangrijkste aandachtspunten.

1.3 Achtergrond, probleemstelling en doelstelling van deze studie

COSA is in Canada en Engeland al enige jaren operationeel. Reclassering Nederland en het Lectoraat Reclassering en Veiligheid van Avans Hogeschool hebben op basis van de goede resultaten in het buitenland een project voorstel ingediend bij het Ministerie van Justitie om te onderzoeken of COSA ook in Nederland succesvol kan worden ingevoerd. Het Ministerie van Justitie heeft een startsubsidie toegekend om een pilot in Nederland te starten. Reclassering Nederland en het Lectoraat Reclassering en Veiligheid van Avans Hogeschool sloten daarop een convenant om dit vorm te geven.

Voor de implementatie van Cirkels in Nederland staan de vragen centraal of de benaderingswijze – namelijk ondersteuning en monitoring van hoog- tot hooggemiddeld-risico zedendelinquenten in de samenleving:

1. tegemoet komt aan ervaren tekorten in de huidige aanpak,
2. past binnen de Nederlandse infrastructuur en
3. op draagvlak kan rekenen in zowel de samenleving als binnen de professionele circuits.

Hiertoe is ten eerste een aanpassingsonderzoek verricht, waarvan de resultaten in dit rapport zijn weergegeven. Hierin worden de principes van COSA en de ervaringen met COSA in Canada en Engeland beschreven en wordt onderzocht in hoeverre deze vertaald kunnen worden naar de Nederlandse situatie. Op basis hiervan worden aanbevelingen gedaan voor implementatie van COSA in de Nederlandse context.

² Op deze literatuur wordt verder in deze studie diepgaand ingegaan

Ten tweede worden er in de loop van 2009 in het arrondissement 's Hertogenbosch een of twee proefcirkels opgezet en door middel van een procesevaluatie geëvalueerd. Over de uitkomsten daarvan zal elders worden gepubliceerd.

1.4 Onderzoeksmethode

Dit rapport is tot stand gekomen door middel van deskresearch. Hiervoor is gebruik gemaakt van het beschikbare materiaal dat tot nu toe over COSA is gepubliceerd. Hierbij gaat het om zowel wetenschappelijke literatuur, publicaties in vaktijdschriften als ook 'grijze' literatuur (interne evaluatierapporten van COSA in Canada en Engeland, papers, presentaties etc). Daarnaast is gebruik gemaakt van gesprekverslagen van informerende gesprekken met mogelijke samenwerkingspartners die in de aanloopfase van het project gevoerd zijn (voor een overzicht over het type instellingen die benaderd zijn in dit oriënterend vooronderzoek zie bijlage 1), reacties van deelnemers aan een symposium over COSA (Eindhoven, 9 december 2008) en het verslag van een werkbezoek van leden van het programmabureau aan Circles UK in Engeland.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van dit rapport schetst een beeld van de geschiedenis en disseminatie van COSA in Canada en Engeland en van de overeenkomsten en verschillen in werkwijze en beleidsmatige inbedding van COSA. Wetgeving, beleidskaders en de wijze waarop vanuit de overheid en professionele organisaties de steun en toezicht bij resocialisatie van zedendelinquenten is georganiseerd vormen de context waarin COSA projecten opereren en zijn van invloed op het organisatiemodel. Deze ervaringen zijn relevant voor de vertaling van COSA naar de Nederlandse situatie.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de vraag voor welke zedendelinquenten COSA kan worden ingezet. Hierin wordt ingegaan op het risiconiveau, de risicotaxatie en op criteria voor indicatie en contra-indicatie.

Hoofdstuk 4 beschrijft de Nederlandse context waarin zedendelinquenten resocialiseren. Er wordt ingegaan op wetgeving, vormen van voorwaardelijke invrijheidstelling en op de vormen van toezicht en nazorg die we in Nederland voor deze daders kennen. Hierbij worden ook actuele ontwikkelingen in het risicomangement zoals het forensisch psychiatrisch toezicht en sociale netwerkanalyse besproken. Vervolgens worden knelpunten en hiaten in de huidige voorzieningen beschreven en wordt aangegeven hoe Circles NL kan aansluiten bij de bestaande situatie.

De inzet van vrijwilligers bij COSA wordt besproken in Hoofdstuk 5. Hierin wordt ingegaan op de ervaringen in Canada en Engeland met de werving, selectie, training en ondersteuning van vrijwilligers. Ook de ervaringen van vrijwilligers en aandachtspunten bij de inzet van vrijwilligers komen aan bod. Vervolgens wordt de Nederlandse situatie geschetst voor wat betreft de bestaande en mogelijke inzet van vrijwilligers bij resocialisatie van zedendelinquenten.

Hoofdstuk 6 beschrijft het bestaande evaluatieonderzoek naar COSA in Canada en Engeland en gaat in op de vraag in hoeverre COSA effectief kan zijn in het voorkomen van recidive bij

zedendelinquenten die na detentie en/of behandeling weer terugkeren in de samenleving. De voor- en nadelen van de gebruikte onderzoeksmethodieken worden besproken.

Hoofdstuk 7 geeft de opvattingen van professionals en ketenpartners weer, die tijdens een tweetal bijeenkomsten en tijdens voorbereidende gesprekken zijn geuit.

In Hoofdstuk 8 worden de conclusies uit de hoofdstukken 2 tot en met 7 gebundeld en vertaald naar aanbevelingen voor de implementatie van COSA in Nederland door Circles NL.

2 COSA IN CANADA EN ENGELAND

2.1 Achtergronden

Canada

In Canada is het eerste COSA – project in 1994 ontstaan als een spontaan, lokaal initiatief van een pastor. Toen de lokale gemeenschap werd geconfronteerd met de terugkeer uit de gevangenis van een pedofiel met een hoog recidivegevaar, was er sprake van de inmiddels ook in Nederland bekende reacties van de publieke opinie: een roep om ingrijpen van de politiek en om 24 – uurs surveillance van de politie en intensieve media – aandacht, alles resulterend in een hetze tegen de betrokken dader. In reactie op het verzoek van de behandelaar van de dader om hulp en ondersteuning besloot deze pastor een groep parochieleden te verzamelen die bereid waren om de dader zowel steun als toezicht te bieden (Wilson, Picheca & Prinzo, 2005). Kort daarop ontstond een vergelijkbare situatie in een andere kleine gemeenschap en ook daar werd de lokale kerkgemeenschap bereid gevonden om een cirkel rondom de zedendelinquent te vormen. In beide gevallen waren leden van de mennonietische geloofsgemeenschap betrokken bij het oprichten van een cirkel.

Hierna werd het concept opgepikt door het gevangeniswezen (Correctional Service of Canada) en werd in 1996 aan de koepelorganisatie van de mennonietische gemeenschap in Ontario de opdracht gegeven om de aanpak te protocolleren en in een pilotstudie te onderzoeken of deze aanpak ook in andere regio's werkte en zich leende voor bredere implementatie (Petrunik, 2002). In het daarop volgende decennium is het aantal COSA – projecten in Canada sterk gegroeid. De methode wordt nu in heel Canada toegepast. Ook in de Verenigde Staten worden enkele projecten uitgevoerd en sinds 2002 ook in Engeland.

In Canada zijn de COSA – projecten typische gemeenschapsprojecten die vanuit lokale kerkelijke gemeenschappen zijn opgezet. Kenmerkend voor de Canadese projecten is ook dat zij uitsluitend werken met hoog-risico zedendelinquenten die niet onder enige vorm van staatstoezicht vallen. Hierbij gaat het om zedendelinquenten die als te gevaarlijk werden beschouwd om voor het einde van hun detentie in een resocialisatieprogramma te worden opgenomen. Zij worden aan het einde van hun detentie zonder enige vorm van toezicht of ondersteuning vrijgelaten (Armstrong et al. 2008).

Engeland

Het succes van de Canadese COSA –projecten was voor de Engelse Quaker-geloofsgemeenschap reden om deze aanpak ook in Engeland te introduceren. In 2002 werd de overheid bereid gevonden om vier COSA pilot-projecten te financieren, drie regionale projecten en één landelijk opererend project. Drie pilots gingen daadwerkelijk van start, het vierde (een regionaal project in Northumbria) kwam niet van de grond, vermoedelijk vanwege weerstand bij de professionele instellingen waarmee samenwerking werd gezocht en vanwege het feit dat er voor de doelgroep waarmee gewerkt zou gaan worden – licht verstandelijk gehandicapte zedendelinquenten – al op een andere wijze was voorzien in nazorg na detentie.

Van de andere twee regionale projecten was er één gelieerd aan een geloofsgemeenschap (de Quaker geloofsgemeenschap in Thames Valley) en één aan twee seculiere organisaties gekoppeld (Hampshire). Het project in Hampshire slaagde er mede door een slechts part-time

aanstelling van een projectcoördinator niet in om voldoende vrijwilligers te werven om de continuïteit van COSA te waarborgen, waarna het project werd geïncorporeerd door het Thames Valley project. Voortaan ging dit project verder onder de naam Hampshire and Thames Valley Circles project (HTVC). Het HTVC – project heeft tot nu toe 65 zedendelinquenten in 49 cirkels begeleid³ (www.circels-uk.org, geraadpleegd op 27 03 2009). Het landelijke project werd uitgevoerd door de Lucy Faithfull Foundation (LFF), die hiermee een vorm van nazorg kon bieden aan zedendelinquenten die de klinische behandeling in de LFF kliniek in Surrey hadden afgesloten en vervolgens terugkeerden naar hun woonplaats in de verschillende delen van het land. Inmiddels is de kliniek gesloten, maar het Circles project is actief gebleven. Dit project onderscheidt zich aanzienlijk van de regionale projecten door het feit dat gewerkt wordt met een mobiel team aan consultants dat telkens op verzoek van lokale actoren mee helpt met het opstarten van een cirkel. Zij helpen bij de werving van vrijwilligers en het ontwikkelen van de lokale samenwerking met professionele organisaties. Inmiddels draaien er in Engeland 21 cirkels vanuit de LFF.

De COSA methode breidt zich de laatste jaren gestaag uit in Engeland. Initiatieven zijn ook ontwikkeld in North Wales (sinds 2007 verschillende cirkels); North Yorkshire (2007) en Devon & Cornwall (4 cirkels vanaf 2008).

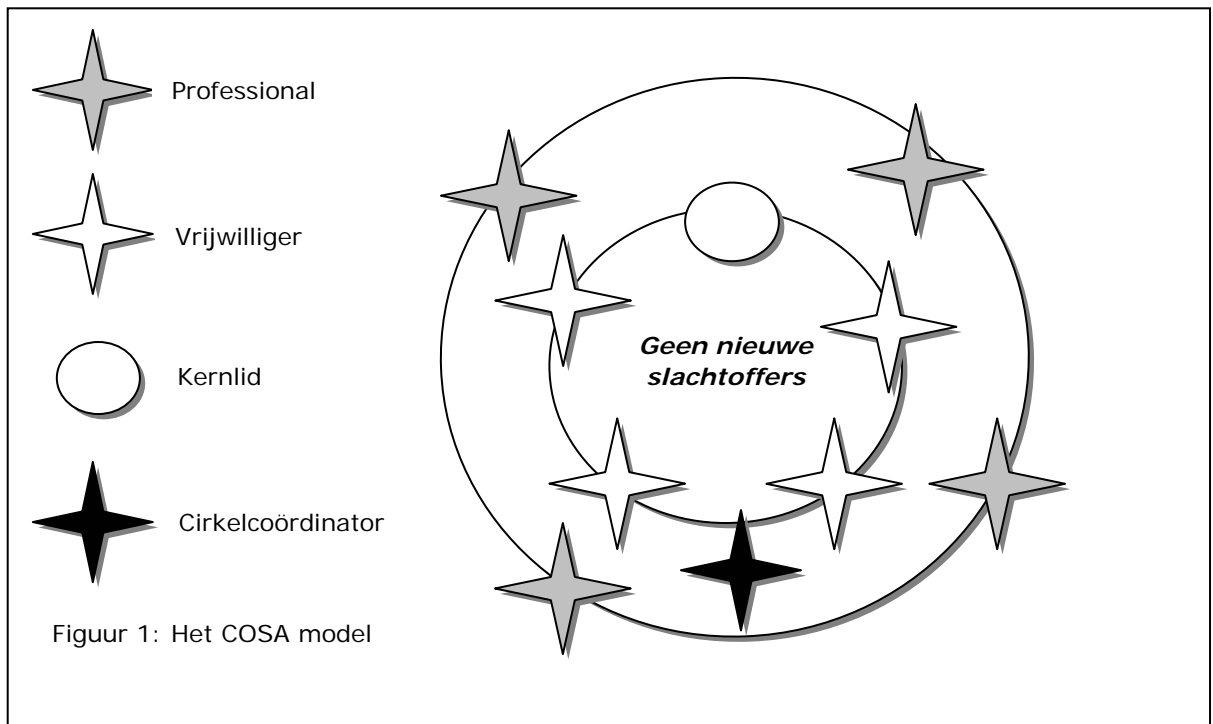
Een centraal programmabureau (Circles UK) coördineert en ondersteunt de diverse COSA – projecten door middel van ontwikkeling, kwaliteitsbewaking, onderzoek, belangenbehartiging en PR (www.circles-uk.org).

2.2 Organisatiemodellen

Alle COSA –projecten werken met een overeenkomstig basismodel, namelijk een centrale missie / doelstelling ("geen nieuwe slachtoffers") die bewaakt wordt door een 'binnencirkel' en een 'buitencirkel'. De 'binnencirkel' bestaat uit het kernlid (de dader, van wie de benaming 'kernlid' moet bijdragen aan resocialisatie /inclusie, in plaats van uitsluiting) en een klein aantal vrijwilligers (meestal 4-5) uit de lokale gemeenschap waar de zedendelinquent zich vestigt. Daaromheen bevindt zich een buitencirkel van professionele deskundigen die de link vormen met de professionele instellingen waar het kernlid in het kader van zijn resocialisatie mee te maken heeft, bijvoorbeeld de reclassering, behandelende instelling, politie, openbaar ministerie, woningcorporaties, maatschappelijk werk etc. (zie figuur 1) en die bovendien uit hoofde van hun functie een bijdrage leveren aan het goed functioneren van de binnenste cirkel.

De manier waarop COSA zijn verbonden met en geïntegreerd in het professionele circuit verschilt echter per land. Redenen hiervoor zijn verschillen in wetgeving en de beschikbaarheid van geïnstitutionaliseerde vormen van reclassering. Ook de wijze van financiering verschilt.

³ Een cirkel kan achtereenvolgens meerdere kernleden begeleiden, bijvoorbeeld wanneer een kernlid vanwege delictgevaarlijk gedrag teruggeplaatst wordt in detentie of behandeling.

Canada

Canada kent sinds 1997 op basis van de 'long term offender legislation' de mogelijkheid om hoog-risico zedendelinquenten die ernstige delicten hebben gepleegd, na afloop van hun detentie of behandeling nog maximaal 10 jaar te volgen ('long term supervision order'). De voorwaarden waaraan de dader zich dient te houden worden vastgesteld door de 'National Parole Board' en worden opgenomen in de long term supervision order (De Kogel en Nagtegaal, 2006). De maatregel wordt uitgevoerd onder toezicht van het gevangeniswezen (Correctional Service Canada), bijvoorbeeld met de 'intensive supervision practice' een intensieve vorm van casemanagement door reclasseringswerkers (Van Gestel, van der Knaap, & Hendriks, 2006). Canada kent bovendien een registratiesysteem voor zedendelinquenten en in sommige provincies wordt gewerkt met 'notification' (inlichten van het publiek over de aanwezigheid van zedendelinquenten). Daarnaast kent Canada het systeem van de 'high risk Peace Bond', dat toezicht mogelijk maakt op personen waarvan vermoed wordt, dat zij een gewelds- of zedendelict zullen plegen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om delinquenten die vrijkomen na gevangenisstraf, maar die niet onder de 'long term offender legislation' vallen, vanwege een te geringe ernst van het gepleegde delict (De Kogel en Nagtegaal, 2006).

De COSA –projecten in Canada zijn ontstaan nog voordat de 'long term offender legislation' in het leven was geroepen. In feite was het ontstaan van COSA een rechtstreeks antwoord van de lokale gemeenschap op de afwezigheid van een systeem van nazorg bij hoog-risico zedendelinquenten die vanwege hun hoog recidive risico de volledige detentie hebben uitgezeten, zonder in aanmerking te komen voor enige vorm van voorwaardelijke invrijheidstelling of proefverlof. Het ging om puur lokale initiatieven met een sterk op het geloof gebaseerd charismatische invalshoek, die gerund werden zonder geformaliseerde bemoeienis van de professionele organisaties zoals gevangeniswezen, forensische psychiatrie

en reclassering. Professionals uit het gevangeniswezen en de forensisch psychiatrische klinieken werden geconsulteerd en sommigen leverden een bijdrage (bijvoorbeeld in de vorm van training) aan de cirkels op basis van vrijwilligheid.

De sterke binding met geloofsgemeenschappen is nog steeds kenmerkend voor de Canadese COSA projecten. De meesten zijn inmiddels onder de paraplu van het 'chaplaincy program' bij het CSC (Correctional Service of Canada) ondergebracht. Het CSC zorgt via financiering, deskundigheidsbevordering en beheer van de richtlijnen en scholingshandleidingen voor de continuïteit, de bewaking van de specifieke werkwijze en de kwaliteit van COSA. (bron: <http://www.csc-scc.gc.ca/text/prgrm/chap/circ/proj-guid/2-eng.shtml>; geraadpleegd op 29-03-2009). Geregistreerde cirkels rapporteren driemaandelijks aan het CSC.

Een cirkel bestaat uit 5-7 vrijwilligers en het kernlid. De cirkel wordt begeleid door een lokale cirkel – coördinator, die verantwoording aflegt aan de lokale contactpersoon van het CSC, meestal de lokale pastor of kapelaan. Deze rapporteert weer aan het nationale directoraat van het 'chaplaincy program'. Aan COSA projecten die niet vanuit een lokale kerkgemeenschap zijn opgezet wordt geadviseerd de lokale cirkel coördinator te laten bijstaan door een speciaal voor dit doel in het leven geroepen adviesorgaan of programmabureau.

De kern van het COSA samenwerkingsmodel wordt gevormd door een 'convenant' tussen kernlid en vrijwilligers (naar analogie van het oud-testamentische verbond tussen God en het volk van Mozes). Cruciaal hierbij is de vrijwillige deelname van het kernlid, een door hem/haar gevoelde behoefte aan ondersteuning en diens bereidheid om zich te houden aan de voorwaarden en rekenschap aan de cirkel af te leggen over zijn gedrag. Hij moet ook bereid zijn om zijn volledige dossier (zowel wat detentie als behandeling betreft) met tenminste 1 cirkellid te bespreken, zodat de cirkel volledig geïnformeerd is over de achtergronden van de dader en de specifieke risico's van zijn verblijf in de gemeenschap. Het CSC wijst er echter nadrukkelijk op dat de cirkels weliswaar van het kernlid vragen om rekenschap af te leggen, maar zelf nooit verantwoordelijk zijn of gesteld kunnen worden voor het toezicht houden op het kernlid en derhalve ook nooit aansprakelijk gesteld kunnen worden voor de gevolgen van een eventuele recidive van de pleger (bron: <http://www.csc-scc.gc.ca/text/prgrm/chap/circ/proj-guid/2-eng.shtml> geraadpleegd op 29-03-2009).

Inmiddels is in verschillende projecten in Canada de samenwerking met reclassering en forensische psychiatrie meer geformaliseerd, mede als gevolg van een wijziging in doelgroep. COSA wordt hier niet meer uitsluitend ingezet voor hoog-risico zedendelinquenten die niet onder enige vorm van nazorg vallen, maar ook voor daders die bijvoorbeeld onder de long term supervision order vallen, mede omdat de oorspronkelijke doelgroep steeds kleiner wordt (Petrunik, 2007). Een van de gevolgen hiervan is, dat er verschillen in verwachtingen over de uitwisseling van informatie tussen vrijwilligers en professionals kunnen ontstaan. Deze hebben wel eens tot problemen geleid. Hier is het verschaffen van volledige informatie en inzage in alle dossiers niet meer de plicht van het individuele kernlid, maar een procedure die bij de betrokken instanties wordt gehanteerd en in onderlinge samenwerkingsafspraken is vastgelegd.

Petrunik (2007) constateert dat het samenwerken tussen de sterk op geloof gebaseerde charismatisch georiënteerde COSA – projecten, waarin het discours wordt gekenmerkt door religieuze concepten en terminologie zoals 'verlossing', en de professionele organisaties met een op een seculiere rationaliteit gebaseerde pragmatische aanpak van risicomanagement

mogelijk sterk gebaat is bij een gemeenschappelijk conceptueel kader en een gemeenschappelijke terminologie. Zij zien mogelijkheden daartoe in nieuwe wegen om resocialisatie te conceptualiseren, die het 'Good Lives Model' van Tony Ward en zijn collega's bieden (zie Ward & Mann, 2004) en in Maruna's literatuur over 'desistance' (Maruna, 2001)

Engeland

De wetgeving in Engeland kent drie vormen van detentie die er voor moeten zorgen dat de veiligheid van de samenleving ten aanzien van ernstige gewelds- of zedendelicten is gewaarborgd, namelijk ten eerste de *levenlange gevangenisstraf* (met de mogelijkheid tot voorwaardelijke invrijheidstelling met onbeperkte duur), ten tweede de *sentence of imprisonment for public protection* (met de mogelijkheid van voorwaardelijke invrijheidsstelling met een maximale duur van 10 jaar) en ten derde de *extended imprisonment for violent or sexual offences*, die opgelegd kan worden als verlenging van de oorspronkelijke strafmaat met als doel de beveiliging van de samenleving. Voor zedendelinquenten geldt een maximale verlenging van acht jaar (De Kogel en Nachtegaal, 2006).

Bij de uitvoering van de wettelijke bepalingen in Engeland met betrekking tot de veilige resocialisatie van zedendelinquenten zijn twee ministeries betrokken. Het Home office (Ministerie van Binnenlandse Zaken, in Engeland verantwoordelijk voor gedetineerden) is verantwoordelijk voor criminaliteitspreventie en sancties, het Ministry of Health (Ministerie van Volksgezondheid) is verantwoordelijk voor het uitvoeren van behandeling van zedendelinquenten met een psychische stoornis in een justitieel kader (zogenaamde 'hospital order'). Bovenop de *hospital order* komt bij deze zedendelinquenten een *restriction order*, die ervoor zorgt dat niet de behandelende instelling maar de overheid beslist over verlof en (voorwaardelijk) ontslag van de dader.

Beide Ministeries kunnen besluiten nemen ten aanzien van voorwaardelijke invrijheidstelling van zedendelinquenten. Het Home office kent daarnaast drie beleidsorganen die relevant zijn in dit kader (De Kogel en Nachtegaal, 2006):

- a. het 'national offender management service' (NOMS) met als taak het optimaliseren van de samenwerking tussen Home office, gevangeniswezen en reclassering
- b. het 'dangerous and severe personality disorder program' verantwoordelijk voor de uitvoering van behandeling aan (zeden)daders met een persoonlijkheidsstoornis en
- c. de Multi Agency Public Protection Arrangements (MAPPA).

MAPPA kan het best omschreven worden als: een set van lokale samenwerkingsarrangementen rondom plegers van gewelds- en zedendelicten. MAPPA zijn een gevolg van de 'Criminal Justice act' uit 2003, die Politie, Justitie en Reclassering verplicht om in alle politieregio's samen te werken als 'Verantwoordelijke dienst' rondom plegers van gewelds- en zedendelicten. Deze verplichting tot samenwerking met deze 'Verantwoordelijke dienst' geldt ook voor andere lokale partners in de zorg- en justitieketen, zoals sociale diensten, arbeidsbureaus, sociale woningbouwverenigingen, opleidingsinstituten en elektronische supervisediensten. MAPPA werken met drie niveaus gebaseerd op de intensiteit van het benodigde risicomangement. Op niveau één kan worden volstaan met het gebruikelijke aanbod van de partners, op niveau twee is actieve samenwerking tussen meerdere partners vereist, maar kan worden volstaan met de inzet van de gebruikelijke expertise, op niveau drie gaat het om risicomangement van zeer problematische daders, waarbij de inzet van

deskundigheid op senior niveau en van extra middelen is vereist. De afstemming vindt plaats in casusbijeenkomsten (Multi-Agency Public Protection Panels; MAPPP's) (Brown & Dandurand, 2007).

Kenmerkend voor de Engelse COSA projecten is de nauwe verwevenheid met de MAPPA. Om als kernlid voor een cirkel in aanmerking te komen moet toestemming van de lokale MAPPA verkregen worden. Ook moeten cirkels verslagen van cirkelbijeenkomsten aan deze MAPPA doorsturen en beoordeelt MAPPA (in overleg met de cirkelcoördinator) eventuele issues die relevant kunnen zijn in relatie tot het risico op recidive. In de praktijk betekent de nauwe samenwerking met het justitiële circuit dat het kernlid meestal voorwaardelijk in vrijheid gesteld is, of een geregistreerde zedendelinquent is, en daarom de eindverantwoordelijkheid bij de reclassering, het gevangeniswezen of de politie berust. Dit houdt onder andere in, dat vrijwilligers verplicht zijn om elke overtreding van voorwaarden die de dader pleegt te melden evenals risicogedrag, dat in verband gebracht kan worden met afglijden naar delictgedrag (Armstrong et al. 2008). De MAPPA kan daardoor worden opgevat als een extra ondersteuning of zelfs formalisering van de buitencirkel van COSA.

De projectorganisatie bestaat uit een bestuurlijke rechtspersoon (bijvoorbeeld de Quaker Peace and Social Witness Charity, of de Lucy Faithfull Foundation), die een lokale projectleider in dienst neemt wiens taak het is om op lokaal niveau cirkels te 'bouwen' en organisatorisch te managen. Zij stellen per cirkel een cirkel coördinator aan, die verantwoordelijk is voor de dagelijkse uitvoering en begeleiding van de cirkel (Armstrong et al. 2008).

In deze opzet neemt de cirkelcoördinator een centrale positie in als schakel in de informatiestroom tussen de vrijwilligers en het kernlid in de binnencirkel en de projectorganisatie, de politie, de casemanager van de reclassering en andere bij MAPPA betrokken professionele instellingen. Een belangrijke functie van de cirkelcoördinator is onder andere het in overleg met de projectleider en de casemanager van de dader treden wanneer de vraag zich voordoet of informatie moet worden doorgespeeld naar MAPPA (en dus mogelijk consequenties heeft voor de dader) en of dat issues binnen de cirkel veilig kunnen worden gemanaged (Armstrong et al. 2008).

Functies die een kwalitatief goede uitvoering van cirkels en de disseminatie van cirkels naar andere regio's moeten bevorderen zijn in Engeland ondergebracht in een landelijk werkend programmabureau (Circles UK). Het programmabureau heeft een gedragscode (kwaliteitscriteria) ontwikkeld waaraan cirkels die onder licentie willen werken moeten voldoen (code of conduct). Tevens zorgt het programmabureau voor deskundigheidsbevordering, belangenbehartiging, onderzoek en pr.

Ten opzichte van de Canadese COSA is in de Engelse COSA projecten een verschuiving waar te nemen in de doelstelling. De Canadese projecten werken, vanuit hun godsdienstige invalshoek, aan een tweeledig doel, namelijk: hoog-risico zedendelinquenten de mogelijkheid bieden om onderdeel te blijven van de sociale gemeenschap en zodoende bij te dragen aan hun 'healing', en tegelijkertijd dezelfde sociale gemeenschap beschermen voor de risico's die de aanwezigheid van deze persoon met zich meebrengt. In de Engelse projecten lijkt de eerste doelstelling minder pregnant te worden nagestreefd, ten gunste van de tweede, de beveiliging van de samenleving. Hier krijgt de signalerende taak van de cirkel meer nadruk. De Engelse COSA- projecten hebben van meet af aan onder de paraplu van het Home office gefunctioneerd en worden grotendeels door het Home Office en het Ministerie van Justitie

gefinancierd. Zij zijn om die reden ook veel nauwer verweven met de geïnstitutionaliseerde nazorg aan zedendelinquenten en de organen die betrokken zijn bij de verschillende vormen van voorwaardelijke invrijheidstelling. Hier hebben zij dan ook meer het karakter van een specifieke methodiek van de reclassering die door vrijwilligers wordt uitgevoerd (Wilson et al. 2008).

2.3 Financiering

In Canada wordt COSA vanuit het landelijke gevangenisbestuur ondersteund dat contacten onderhoudt met lokale geestelijken in de gemeenschappen waar cirkels worden opgezet. Omdat COSA hier nadrukkelijk vanuit geloofsgemeenschappen en als lokaal burgerinitiatief wordt opgezet is deelname van alle partijen onbezoldigd.

In Engeland hebben de twee succesvolle pilots (HTVC en LFF) inmiddels gedurende zeven jaar structureel financiële middelen ontvangen van het ministerie van Justitie, aangevuld met gelden uit diverse liefdadigheidsfondsen. De financiering van andere lokale projecten is zeer divers, sommige projecten zijn opgezet door reclasseringsorganisaties, soms met bijdragen van de politie. Anderen krijgen ook ondersteuning van liefdadigheidsinstellingen, kerken en in een geval zelfs van een commercieel bedrijf.

Het landelijke programmabureau (Circles UK) wordt gedeeltelijk door het Ministerie van Justitie gefinancierd op basis van jaarlijkse subsidies, daarnaast wordt het financieel ondersteund door enkele landelijke liefdadigheidsfondsen. Dit duidt erop dat er in Engeland nog geen duidelijke financieringsstructuur is ontwikkeld.

2.4 Succesfactoren bij de implementatie

In het kader van de Schotse haalbaarheidsstudie (Armstrong et al. 2008) zijn factoren geïnventariseerd die in Canada en Engeland cruciaal gebleken zijn voor een succesvolle implementatie. Deze factoren zijn:

- Rekening houden met specifieke (lokale) behoeften en problemen. Daar waar COSA niet als toevoeging op bestaande structuren werd ervaren, is de geplande implementatie van COSA achterwege gelaten. Een ander voorbeeld is de landelijke aanpak van de Lucy Faithfull Foundation, die juist op verzoek afgelegen gebieden bedient.
- Lokaal draagvlak voor de inzet van vrijwilligers bij daderprojecten. In de HTVC regio's sloten de doelen van vrijwilligersorganisaties en de justitiële keten sterk op elkaar aan.
- Goede samenwerkingsrelaties tussen COSA en lokale instellingen. Deze goede samenwerking is een resultaat van intensieve inspanningen van het projectbureau om bekendheid te geven aan COSA. De sterke vertrouwensbasis was mede het gevolg van de gebleken deskundigheid van de projectmedewerkers met betrekking tot reclassering en het werken met zedendelinquenten.
- Goede samenwerkingsrelaties tussen professionele organisaties onderling. COSA kon in de succesvolle regio's aansluiten bij al bestaande en goed werkende samenwerkingsketens.

- Voldoende middelen en menskracht. Het opstarten van een lokale projectorganisatie is een fulltime taak gebleken. Een van de pilots in Engeland kon niet doorgaan omdat er onvoldoende mankracht beschikbaar was voor de intensieve voorbereiding van cirkels.
- Een lokale projectorganisatie waarin mensen werken met uitgebreide professionele ervaring in het werken met zedendelinquenten. Deze mensen kunnen niet alleen sneller het vertrouwen winnen van de lokale professionele organisaties, maar zijn vaak ook persoonlijk bekend met functionarissen binnen de betreffende organisaties.
- Inbedding van COSA in lokale samenwerkingsverbanden en het geïnstitutionaliseerde reclasserings- en hulpverleningsaanbod.
- Uitgebreide scholing van vrijwilligers, zowel voorafgaand aan als tijdens de inzet in een cirkel.
- Flexibiliteit en vraagsturing in beleid. In Engeland zijn goede ervaringen opgedaan met de flexibele aanpak van de Lucy Faithfull Foundation, die op verzoek overal in het land cirkels opricht.
- Doelgericht werven van vrijwilligers. Om de continuïteit van lokale projecten te kunnen garanderen is het voortdurend werven van geschikte vrijwilligers een blijvend aandachtspunt.

2.5 Relevantie voor de Nederlandse situatie

Het basismodel van COSA, het creëren van een cirkel bestaande uit vrijwilligers en een kernlid, met daarom heen een buitencirkel van professionals die de binnencirkel van steun en advies kunnen voorzien, kan zonder meer worden vertaald naar de Nederlandse situatie.

De twee kenmerkende aspecten van de Canadese cirkels, namelijk de sterke betrokkenheid van religieus gemotiveerde vrijwilligers en de autonome positie van cirkels ten opzichte van professionele organisaties zijn echter nauwelijks denkbaar in Nederland.

Ten eerste speelt de religieuze motivatie bij Nederlandse vrijwilligers waarschijnlijk een veel minder sterke rol; Nederland is immers een sterk gesecculariseerde samenleving. Toch is het ook in Nederland van belang om stil te staan bij de ontwikkeling van een normatief referentiekader dat een positieve betekenis geeft aan Cirkels. De terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving roept in de Nederlandse bevolking sterke emoties van angst en wantrouwen op. Dit leidt tot zwart/wit denken en tot vijandigheid in de samenleving. Hierdoor kunnen (potentiële) vrijwilligers moeite hebben zich te identificeren met de doelstellingen van COSA. Het bieden van een niet godsdienstig, positief referentiekader (bijvoorbeeld vanuit een humanistisch wereldbeeld, zoals in het "Good lives model" van Ward en collega's tot uitdrukking komt) kan ondersteunend werken bij het legitimeren van COSA. Ook de nadruk die door de grote politieke partijen wordt gelegd op de toename van de inzet van burgers zelf bij het vormgeven aan een veilige samenleving, vormt een referentiekader.

Ten tweede is de nazorg voor hoog-risico zedendelinquenten door professionele instellingen (Reclassering, Forensisch Psychiatrische Centra) in Nederland sterker ontwikkeld dan in

Canada (zie Hoofdstuk 4), waardoor er meer afstemming nodig is met de al bestaande zorg. Voorkomen moet worden dat een intensieve methode als COSA wordt aangeboden aan zedendelinquenten die met de bestaande zorg voldoende begeleid kunnen worden. Dit betekent dat er bij de selectie van kernleden nauwkeurig gekeken moet worden naar behoeften die niet door professionele instellingen kunnen worden geleverd.

De Nederlandse situatie is voor wat betreft de aanwezigheid van professionele nazorg beter vergelijkbaar met de Engelse. De Engelse MAPPA zijn in Nederland niet bekend, maar de groei van lokale samenwerkingsconvenanten van justitiële ketenpartners voor nazorg aan zedendelinquenten en ook het ontstaan van veiligheidshuizen (zie Hoofdstuk 4) zullen de ontwikkeling van sluitende afspraken rondom begeleidde resocialisatie van zedendelinquenten ongetwijfeld bevorderen. Voor een stevige inbedding in de gehele ketenaanpak kan - net als in Engeland - met lokale projectleiders worden gewerkt, die mogelijk aangehangen kunnen worden bij lokale samenwerkingsverbanden zoals de veiligheidshuizen.

De ervaringen in Engeland leren dat het bij een sterke samenwerking met professionele organisaties belangrijk is om duidelijke richtlijnen en protocollen te hebben betreffende de informatie uitwisseling. Het Engelse systeem, waarbij een cirkelcoördinator fungeert als schakel tussen de binnencirkel en de buitencirkel (de professionele ketenpartners) lijkt goed te werken en kan worden overgenomen. Daarnaast is het ontwikkelen van richtlijnen en protocollen voor schriftelijke rapportage een werkwijze die ook naar Nederland vertaald kan worden. Een nauwe samenwerking met het Engelse programmabureau is wenselijk en de Engelse gedragscode, het kwaliteitsdocument van Circles UK, kan mogelijk grotendeels worden overgenomen voor de Nederlandse situatie

Een aanzienlijk verschil met de Engelse situatie is echter de wijze waarop behandeling van zedendelinquenten wordt aangepakt. Terwijl in Engeland zedendelinquenten in detentie een behandeling krijgen aangeboden, is dit in Nederland nauwelijks het geval. Het Engelse SOTP (sex offender treatment program; een groepsbehandeling) wordt tegenwoordig in veel Engelse gevangenissen toegepast en besteedt ruime aandacht aan terugval preventie, mede door het identificeren van het delictscenario en het vaststellen van delictgerelateerde risicofactoren waardoor de voorbodes voor een terugval bekend zijn. In de praktijk zijn het vooral pedoseksuelen (80%) die aan deze behandeling deelnemen (van Beek, 2007). In Nederland is geen soortgelijke (groeps)behandeling tijdens detentie ingevoerd. Wel is er sprake van bijvoorbeeld pre-therapie binnen PI De Boschpoort te Breda. In Nederland vindt behandeling van zedendelinquenten voornamelijk plaats in het kader van een TBS, of als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke sepot, een voorwaardelijke vrijheidsstraf, een voorwaardelijke invrijheidsstelling of bij proefverlof. De behandelprogramma's in Nederlandse forensisch psychiatrische klinieken hebben in de laatste jaren een sterke ontwikkeling doorgemaakt, waarbij er steeds meer aandacht voor het delictscenario en voor terugvalpreventie is gekomen, maar dit geldt nog niet voor alle klinieken. Hierbij dient bij de selectie van forensisch psychiatrische centra als samenwerkingspartners rekening gehouden te worden. In vergelijking met Engeland zijn er in Nederland echter veel meer veroordeelde zedendelinquenten die geen enkele vorm van behandeling ondergaan.

3 DOELGROEP

3.1 Omvang en kenmerken

Omvang

Uit bevolkingsonderzoek is bekend dat ca. 4,5% van de volwassen mannen en 2,1% van de volwassen vrouwen ooit seksuele dwang heeft uitgeoefend (Höing & van Berlo, 2006). Hiervan komt slechts een klein aantal in aanraking met de politie. Op basis van slachtofferenquêtes komen Frenken, Gijs en Van Beek (1996) tot de conclusie dat slechts 15% van de strafwaardige zedencriminaliteit bij de politie wordt aangegeven. Hierbij gaat het vooral om voor het slachtoffer onbekende plegers, die dreiging of geweld toepasten. Nog niet de helft van de aangegeven zedenzaken wordt door de politie opgelost (41,7%; Mali, 2007). Van alle zedenzaken die bij het OM terecht komen wordt 63% aan de rechtbank voorgelegd, de overigen worden afgedaan door het OM, in de meeste gevallen geseponeerd vanwege ontbrekend technisch bewijs. Van alle zaken die door de rechtbank worden behandeld leidt 15% tot vrijspraak. In 2002 werden 362 daders van verkrachting, 389 daders van aanranding en 648 daders van ontucht veroordeeld door de rechtbank (Brouwers & Smit, 2005). Hieronder bevinden zich ook minderjarigen en first-offenders, waarbij in de regel het recidive risico beperkt is. In bijna de helft van de veroordelingen is er sprake van een minder ernstig delict en wordt een voorwaardelijke vrijheidsstraf, een taakstraf of een combinatie daarvan opgelegd.

COSA zijn specifiek in het leven geroepen voor veroordeelde zedendelinquenten die een relatief hoog risico hebben om bij hun terugkeer in de samenleving te recidiveren en die bovendien een hoge ondersteuningsbehoefte hebben, omdat zij zich moeilijk zelfstandig staande kunnen houden. Daarnaast geldt een aantal belangrijke voorwaarden voor succesvolle deelname (Armstrong et al. 2008):

- er mag geen sprake zijn van volledige ontkenning van het delict
- zij moeten succesvol hebben deelgenomen aan behandeling
- zij moeten bereid zijn om zich door vrijwilligers te laten begeleiden en
- zij moeten gemotiveerd zijn tot deelname aan een cirkel, wat in praktijk betekent: zich voor minimaal 6 maanden aan de cirkel willen verbinden en de wil tot gedragsverandering tonen

Het precieze aantal zedendelinquenten in Nederlandse gevangenissen en TBS klinieken, dat op basis van deze kenmerken in aanmerking komt voor een COSA is niet bekend. In de provincie Noord Brabant kwamen in 2007 98 zedendelinquenten na vrijlating in aanraking met de Reclassering. Van 78 van hen is meer bekend. Bij ruim driekwart ging het om een voorwaardelijke vrijlating uit de gevangenis, 9% was tot TBS veroordeeld maar onder voorwaarden op vrije voeten (1% voorwaardelijk einde dwangverpleging, 8% ambulante behandeling in het kader van TBS met voorwaarden). Bij 42% is er sprake van een middelhoog tot hoog recidiverisico. Onduidelijk is hoeveel daders een ondersteuningsbehoefte hebben die de inzet van een cirkel rechtvaardigt. Vermoedelijk zal het jaarlijks gaan om hooguit enkele daders per reclasseringsregio.

Kenmerken

Bates et al. (2007) verschaffen enige gegevens over 16 kernleden, die gedurende drie jaar in het HTVC project zijn begeleid. Driekwart van hen was ouder dan 35, en eveneens driekwart van hen had 3 of meer jaar vastgezeten. Op één na hebben alle daders een specifieke

behandeling voor zedendelinquenten gevolgd. Bij deze ene dader was er sprake van een te laag intelligentieniveau (IQ = 68) waardoor een behandeling niet haalbaar was. Bij deze dader is er in de cirkel aan een basis terugvalpreventieplan gewerkt (QPSW 2005).

Van Canadese kernleden is uit een studie van Wilson et al (2007a; n = 24) bekend dat het meestal (83%) om recidivisten gaat. Een ruime meerderheid (76%) heeft eerdere pogingen tot resocialisatie als moeilijk ervaren. Tweederde geeft aan zich eenzaam te hebben gevoeld en ruim de helft (56%) heeft een gebrek aan sociale steun ervaren (Wilson et al. 2007a). Het gebrek aan sociale steun is voor 83% van de kernleden reden geweest om aan COSA mee te willen werken, tweederde wilde 'alles wat helpt uitproberen' en voor iets meer dan de helft waren het negatieve reacties bij de bevolking die hen deden instemmen met COSA. In een omvangrijkere studie onder 60 kernleden (Wilson et al. 2007 b) zijn de kernleden gemiddeld 47,5 jaar oud en hebben zij gemiddeld meer dan drie slachtoffers gemaakt. De meesten van hen hebben kinderen misbruikt. Meer dan de helft is veroordeeld voor ontucht met een minderjarige (58%), bij 15% van de daders gaat het om incest.

3.2 Risiconiveau en risicotaxatie

Zowel in Canada als in Engeland zijn het de ex-gedetineerden met een relatief hoog recidive risico voor wie cirkels in werking gesteld worden. De Canadese projecten werkten oorspronkelijk met daders die juist vanwege hun hoge recidive risico niet met proefverlof mogen maar hun hele straf moeten uitzitten en daarna zonder enige vorm van nazorg terugkeren in de samenleving. Inmiddels is er een verschuiving waarneembaar, omdat steeds meer zedendelinquenten onder de 'long term supervision onder vallen'. Maar nog altijd functioneert COSA buiten een justitieel kader (Wilson et al. 2007a)

In Engeland gaat het in de praktijk om zedendelinquenten die in de MAPPa – categorieën 2 en 3 vallen. Een onderdeel van de MAPPa is een gestructureerde risicotaxatie. Volgens het gebruikte risicotaxatie instrument (Risk Matrix 2000) hebben de deelnemers aan COSA een gemiddeld tot zeer hoog recidiverisico (Bates et al. 2007).

3.3 Overige selectiecriteria

Uit de ervaringen met COSA in Engeland komt een aantal andere factoren naar voren die een dader geschikter dan wel ongeschikter maken voor deelname aan een cirkel (Armstrong et al. 2008). De volgende factoren spreken vóór deelname van een dader aan een cirkel:

- de zedendelinquent is een bekende in de wijk of gemeenschap waarin hij terugkeert
- er is gebrek aan structureel toezicht
- de dader heeft een laag zelfbeeld
- de dader heeft een hoge ondersteuningsbehoefte en er is weinig pro-sociale steun vanuit de gemeenschap te verwachten

Factoren die tegen deelname van een dader aan een cirkel spreken zijn:

- de dader is gediagnosticeerd als psychopaat
- de dader ontkent het delict volledig
- er is sprake van een aanzienlijke verstandelijke beperking

- de dader is te jong en onvolwassen (wat niet alleen op basis van leeftijd beoordeeld kan worden)

Een jonge leeftijd en een verstandelijke beperking zijn niet per definitie exclusiecriteria, maar vragen wel om een extra zorgvuldige afweging bij de samenstelling van de cirkel, omdat specifieke vaardigheden en deskundigheden vereist zijn (Armstrong et al. 2008).

3.4 Relevantie voor de Nederlandse situatie

De Nederlandse situatie voor wat betreft de berechting en behandeling van zedendelinquenten verschilt in een aantal opzichten sterk van de Engelse en dit is van invloed op de indicatiestelling en selectie van daders als potentiële kernleden.

Met name de voorwaarde van succesvolle deelname aan behandeling (wat belangrijk is in het kader van het bekend zijn met het delictscenario) betekent in de Nederlandse situatie dat het in de praktijk om een zeer specifieke en in aantallen zeer beperkte groep zal gaan. Anders dan in Engeland kent Nederland namelijk geen systeem van behandeling in detentie. Een uitzondering hierop vormt een proef met pre-therapie voor zedendelinquenten in detentie in het huis van bewaring in Breda, waar ook uitgebreid gewerkt wordt aan het delictscenario (mondelijke mededeling dhr. drs. A. Rijk, behandelaar).

Een specifieke daderbehandeling waarbij ook het delictscenario wordt uitgewerkt (van belang voor het kunnen herkennen van delictgevaarlijk gedrag door de vrijwilligers) en waarbij een terugvalpreventieplan wordt opgesteld kan in het kader van TBS plaatsvinden of als bijzondere voorwaarde (bij een voorwaardelijke sepot, een voorwaardelijke vrijheidsstraf, een voorwaardelijke invrijheidsstelling of bij proefverlof) worden opgelegd. Daders die een ernstig zedendelict hebben gepleegd, maar niet TBS waardig zijn, en waarbij de kans op recidive hoog wordt ingeschat zijn mogelijk alleen geschikt voor deelname aan een cirkel, wanneer zij in het kader van het TR programma (zie Hoofdstuk 4) in het intramurale deel en/of in de ambulante fase alsnog een behandeling volgen, waarbinnen tenminste het delictscenario en een terugvalpreventieplan worden uitgewerkt. Hiertoe zullen afspraken gemaakt moeten worden met DJI.

In Nederland heeft de gestructureerde risicotaxatie bij zedendelinquenten nog maar kort geleden haar intrede gedaan. Nog lang niet in alle forensische klinieken worden betrouwbare en valide methoden van risicotaxatie toegepast, mede door gebrek aan mensen en middelen. Reclassering Nederland werkt wel met gestructureerde risicotaxatie bij alle ex-gedetineerden die in aanmerking komen voor een resocialisatietraject onder toezicht van de reclassering. Het hiervoor gebruikte algemene instrument (RISc) wordt bij zedendelinquenten aangevuld met de STATIC 99, een actuaireel instrument met een matige tot redelijke predictieve validiteit (de Vogel, de Ruiter, van Beek & Mead; 2003).

De mogelijkheden om tot een juiste inschatting van het recidive risico te komen zijn in Nederland nog enigszins beperkt. De selectie van daders waarbij in het kader van de behandeling of bij de beslissing tot toezicht, TR of VI een gestructureerde risicotaxatie met een specifiek en betrouwbaar instrument heeft plaatsgevonden heeft de voorkeur.

4 DE NEDERLANDSE CONTEXT

Wanneer zedendelinquenten na hun detentie of behandeling terugkeren in de samenleving veroorzaakt dit in Nederland - net als in het buitenland- regelmatig grote maatschappelijke onrust, indien dit publiekelijk bekend wordt gemaakt of anderszins bekend wordt. Dit speelt vooral in de buurten en wijken waar zedendelinquenten komen wonen. Ook in ons land is de roep om meer aandacht voor het slachtoffer dan de dader, en ten aanzien van de dader om levenslange registratie, bekendmaken van de woonplaats en gegevens van de dader, kortom 'naming and shaming' groot.

Nederland kiest echter vooralsnog niet voor een systeem van 'notification', zoals bij voorbeeld in de Verenigde Staten. Daar worden sinds de invoering van 'Megan's law' burgers ingelicht wanneer een geregistreerde zedendelinquent zich in hun buurt vestigt. In de Nederlandse context achten van Marle & Mulder (2007) de nadelen van een dergelijk systeem groter dan de voordelen. Burgers kunnen in de verleiding komen om eigen rechter te spelen. De daders kunnen te maken krijgen met sociale uitstoting en agressie, waardoor hun psychosociale problematiek toeneemt en daarmee ook de kans op een nieuw delict.

Bij de resocialisatie van zedendelinquenten in Nederland staan twee aspecten voorop. Ten eerste de beveiliging van de samenleving door het opleggen van voorwaarden waar de dader zich aan moet houden, en het toezicht houden op deze voorwaarden door controle op de dader uit te oefenen. Vanuit de kant van de forensische psychiatrie en de reclassering is er bij de Nederlandse overheid lange tijd op aangedrongen dat de duur van toezicht in een justitieel kader bij zedendelinquenten voldoende lang moet zijn. Het tweede aspect is het recht op zorg en het recht op privacy van de dader. Informatie over de terugkeer van een zedendelinquent wordt alleen verstrekt aan personen en instellingen die bij de dader betrokken zijn, zoals bijvoorbeeld slachtoffers, politie en soms de werkgever (van Marle & Mulder, 2007). Door een goede invulling van het tweede aspect is voorstelbaar dat het zich houden aan de voorwaarden voor de dader (het eerste aspect) gemakkelijker is.

4.1 Resocialisatie van hoog-risico zedendelinquenten: beleid en praktijk

In de Nederlandse situatie zijn er verschillende situaties waarin sprake is van de noodzaak tot het realiseren van een zowel gecontroleerd als veilig verblijf van een zedendelinquent in de samenleving. In deze gevallen kan COSA binnen een justitieel kader worden aangeboden:

- *TBS met voorwaarden*
Dit kan worden opgelegd als dwangverpleging niet noodzakelijk lijkt om recidive te voorkomen, maar het delict wel TBS-waardig is (het delict kan worden bestraft met gevangenisstraf van ten minste 4 jaar). Algemene voorwaarden zijn: geen nieuw delict plegen, meewerken aan begeleiding en toezicht door de reclassering. Bijzondere voorwaarden kunnen zijn: opname in een psychiatrisch ziekenhuis of meewerken aan ambulante behandeling of medicatie. TBS met voorwaarden duurt nu maximaal 3 tot 4 jaar; wetgeving is in voorbereiding om dit op te hogen tot maximaal 9 jaar. TBS met voorwaarden kan worden omgezet in TBS met (dwang)verpleging, als betrokkene zich niet houdt aan de voorwaarden.

- *Proefverlof TBS*
De TBS-gestelde woont in het kader van een proefverlof zelfstandig of beschermd, maar buiten de muren van het forensisch psychiatrisch centrum (fpc). Er is begeleiding en toezicht door de reclassering. De directeur van het fpc blijft eindverantwoordelijk en kan het proefverlof intrekken als dat nodig is in verband met veiligheid/risico voor de samenleving. Een proefverlof TBS mag maximaal 3 jaar duren.
- *Voorwaardelijke beëindiging TBS*
De rechter kan tot (voorwaardelijke) beëindiging van de TBS-maatregel besluiten. Op basis van een advies van de kliniek dient het OM een vordering ter verlenging of (voorwaardelijke) beëindiging in. De rechter beslist onafhankelijk en mag van het advies of van de vordering van het OM afwijken (contraire beëindiging). De rechter kan het bevel tot de *verpleging* ook voorwaardelijk beëindigen. Als de TBS-er zich niet aan de voorwaarden houdt dan kan de TBS-er weer worden heropgenomen in het fpc. De voorwaardelijke beëindiging kan maximaal 9 jaar duren (sinds 1-1-2008)
- *Bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk strafdeel*
Een voorwaardelijke straf is een straf die pas uitgevoerd wordt als een veroordeelde zich niet aan bepaalde voorwaarden houdt. Hij mag zich binnen de daarbij horende proeftijd niet schuldig maken aan een strafbaar feit. Meestal bedraagt de proeftijd 2 jaar. Deze kan verlengd worden met 1 jaar (maar ook verkort), en kan ook voor een langere termijn (maximaal 10 jaar) worden opgelegd indien er ernstig rekening mee moet worden gehouden dat de veroordeelde wederom een misdrijf zal begaan dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van lichaam van een of meer personen (art. 14b lid 2, wetboek van strafrecht)
Als bijzondere voorwaarde gedurende de proeftijd kan bijvoorbeeld de opname in een inrichting ter verpleging geëist worden of kunnen er voorwaarden betreffende het gedrag van de veroordeelde gesteld worden (art. 14c lid 2, wsr). Als de veroordeelde de opgelegde voorwaarden niet nakomt, kan de officier van justitie bij de rechter eisen dat de voorwaardelijk opgelegde straf alsnog ten uitvoer wordt gelegd.
- *Voorwaardelijke Invrijheidsstelling (waarbij, als de proeftijd van de V.I. niet voldoende tijd biedt, eventueel een combinatie met een TR-traject en/of een aansluitende proeftijd in het kader van reclasseringstoezicht wordt gemaakt).*
In de periode van de voorwaardelijke invrijheidsstelling moet de veroordeelde zich houden aan de algemene en bijzondere voorwaarden die daaraan verbonden zijn. De proeftijd is in principe zo lang als het restant van de straf, maar duurt minstens 1 jaar. Bij overtreding van de voorwaarden kan de resterende straf alsnog ten uitvoer worden gelegd.
- In bijzondere omstandigheden is het opleggen van deelname aan COSA, in combinatie met een reclasseringstoezicht, in het kader van een schorsing preventieve hechtenis te overwegen. Gezien de intensieve voorbereiding voor het opzetten van een Cirkel zal dit echter tot de uitzonderingen behoren. Als dit toch wordt overwogen dient het justitieel kader dermate ruim geformuleerd te zijn dat opvolging bij de constatering van risicogedrag mogelijk is.

Bijzondere voorwaarden

Er is een groep veroordeelde zedendelinquenten in detentie, bij wie geen sprake is van een vastgestelde psychiatrische stoornis, maar bij wie niettemin sprake is van een aanzienlijk

risico op recidive. Deze groep krijgt in de praktijk vaak te maken met een voorwaardelijke invrijheidsstelling aan het einde van hun detentieperiode, waarbij het restant van de strafperiode geldt als proeftijd. Hierbij wordt een algemene voorwaarde gesteld (de gedetineerde mag geen strafbare feiten plegen gedurende de proeftijd) en worden er bijzondere voorwaarden gesteld die het risico op recidive moeten verminderen. Er worden vijf typen bijzondere voorwaarden onderscheiden:

1. Op herstel gerichte voorwaarden (bijvoorbeeld vergoeding van schade voor het slachtoffer);
2. Vrijheidsbepenkende voorwaarden (bijvoorbeeld meldingsplicht, contactverbod of locatieverbod);
3. Gedragsbeïnvloedende voorwaarden (de verplichting om deel te nemen aan een gedragsinterventie die gericht is op recidivevermindering);
4. Op zorg gerichte voorwaarden (bijvoorbeeld de verplichting om zich ambuland dan wel klinisch te laten behandelen);
5. Overige voorwaarden (de verplichting dat de veroordeelde zich houdt aan afspraken omtrent zijn handel en wandel).

De proeftijd van de algemene voorwaarde is gelijk aan de periode waarover de voorwaardelijke invrijheidstelling wordt verleend, maar bedraagt minimaal 1 jaar.

De proeftijd van een bijzondere voorwaarde is ten hoogste gelijk aan de periode waarover de voorwaardelijke invrijheidstelling wordt verleend. Het toezicht op het naleven van de bijzondere voorwaarden valt onder de verantwoordelijkheid van de reclassering.

Knelpunten in de praktijk

De resocialisatie van zedendelinquenten is in de praktijk vaak een moeizaam proces. Reclassering Nederland ervaart de volgende knelpunten⁴:

1. Plegers ervaren dat zij gestigmatiseerd zijn ('eens een pedofiel, altijd een pedofiel') en op weinig steun en medewerking uit hun omgeving hoeven te rekenen. Deze stigmatisering heeft invloed op de motivatie voor behandeling en leidt er niet zelden toe dat plegers zichzelf gaan isoleren van de samenleving, hetgeen een belangrijke risicofactor voor recidive is.
2. Een (groot) deel van de zedendelinquenten die onder toezicht staan heeft tijdens detentie geen behandeling gevolgd, waardoor er geen signalerings- en terugvalpreventieplan voorhanden is op het moment dat zij vrijkomen. Dit bemoeilijkt het zicht op de risicofactoren voor recidive en het ingrijpen op basis daarvan.
3. Door de aard en inhoud van de werkrelatie tussen zedendelinquent en reclasseringswerker kan hun contact bij de zedendelinquent het gevoel van sociale uitsluiting niet wegnemen. Dit professionele contact draagt daarom vermoedelijk in

⁴ Mondelinge mededelingen van Jeanne Caspers, beleidsmedewerker Reclassering Nederland, regio 's Hertogenbosch.

mindere mate dan informele contacten bij aan het verminderen van gevoelens van eenzaamheid en isolement. Beide zijn belangrijke risicofactoren voor recidive. Dat het professionele contact met de reclasseringsmedewerker bij de zedendelinquent gevoelens van eenzaamheid en isolement minder sterk doet afnemen dan informele contacten leiden we af uit de betekenis die zedendelinquenten in Canada en Engeland aan de contacten met vrijwilligers van COSA hechten. Zij benadrukken dat deze vrijwilligers onbezoldigd en uit eigen vrije wil energie aan hem of haar willen besteden, waardoor deze contacten bijzonder waardevol voor hen zijn.

4. Een ander knelpunt, dat eveneens voortvloeit uit de aard en inhoud van de werkrelatie, is dat de reclasseringswerker noodzakelijkerwijs beperkt is in tijd en gerichtheid. In Canada en Engeland blijken vrijwilligers, als extra oren en ogen, risicosignalen te onderkennen die in de formele behandel-, begeleidings-, en toezicht-contacten niet aan het licht komen.
5. Van zedendelinquenten is bekend dat zij ook na een aantal jaren delictvrij te hebben geleefd, nog kunnen recidiveren. De proeftijd en het toezicht zijn dan vaak al verlopen. Een toezichtperiode zou dan ook mede gericht moeten zijn op het toeleiden naar de reguliere zorg voor de periode dat er geen toezichtkader meer is. De ervaring leert dat de negatieve beeldvorming rondom zedendelinquenten deze toeleiding bemoeilijkt.

Nieuwe ontwikkelingen

Inmiddels is er sprake van een aantal nieuwe ontwikkelingen die een antwoord proberen te geven op geconstateerde knelpunten. In het kader van COSA zijn daarbij vooral de volgende van belang: FPT (forensisch psychiatrisch toezicht), het programma TR (Terugdringen recidive), de ontwikkeling van een landelijk dekkend netwerk van Veiligheidshuizen, convenanten rondom gegevensuitwisseling tussen politie en reclassering over terugkerende TBS-ers en zedendelinquenten en FSNA (forensisch sociale netwerk-analyse).

- FPT: Tot voor kort werd, zodra er sprake was van proefverlof bij TBS, de verantwoordelijkheid voor het toezicht van de kliniek overgedragen naar de reclassering. Sinds kort is er echter ook de mogelijkheid tot forensisch psychiatrisch toezicht (FPT). Binnen FPT werken het fpc en de reclassering intensief samen tijdens het uitstroomtraject van de TBS-er vanuit de kliniek naar de samenleving. Reclasseringsmedewerkers worden al in een vroeg stadium door het fpc betrokken bij de resocialisatie, waardoor zij al eerder kennis kunnen maken met de dader. Reclasseringswerkers kunnen op deze manier eerder en beter informatie verzamelen over signalen en gedrag van de zedendelinquent die voorafgaan aan hernieuwd delictgevaar. De forensisch psychiatrische expertise kan binnen het FPT vanuit de kliniek worden ingezet tijdens het reclasseringstoezicht. Daarnaast kan de reclassering tijdens een crisis om een noodopname in de kliniek vragen. Het FPT geeft hierdoor mogelijk een antwoord op de knelpunten 4, 5 en mogelijk ook 2 (signalerings- en terugvalpreventieplan). Momenteel wordt deze werkwijze op tien pilotlocaties getest, en vanaf 2010 landelijk geïmplementeerd (EFP, 2008a). Bij de resocialisatie van zedendelinquenten wordt, mede vanwege de lange termijn waarop recidive mogelijk is en vanwege de maatschappelijk onrust die hun terugkeer veelal veroorzaakt, een verscherpt beleid van controle en toezicht gevoerd.

- Programma TR: Een begeleide resocialisatie van zedendelinquenten is de taak van de reclassering, die voordien pas in contact kwam met de ex-gedetineerde op het moment dat deze de gevangenis verliet. Sinds 2002 bestaat er de mogelijkheid om nog vóór de voorwaardelijke invrijheidsstelling een aanvang te maken met de resocialisatie van de dader. Hiertoe is binnen het programma 'Terugdringen recidive' het zogenaamde TR-traject ontworpen. Om vast te stellen of de gedetineerde in aanmerking komt voor een TR-traject wordt de reclassering gevraagd een RISc af te nemen. De RISc – Recidive InschattingsSchalen – is een instrument voor gestructureerde risicotaxatie door de reclassering. Op basis van een inschatting van de kans op recidive - door het meten van de criminogene factoren en de responsiviteit (motivatie, leerstijl en persoonlijkheid) – kan worden bepaald met welke interventies de kans op recidive verkleind kan worden. Op basis daarvan wordt een resocialisatietraject uitgezet. Het intramurale deel van dit traject valt onder verantwoordelijkheid van DJI (hoewel er voor specifieke gedragsinterventies trainers van de reclassering worden ingezet); het extramurale deel valt onder verantwoordelijkheid van de reclassering. Ook in het kader van een TR-traject kunnen de al eerder besproken bijzondere voorwaarden worden opgelegd. Het TR-traject geeft mogelijk een antwoord op knelpunt 2 (signalerings- en terugvalpreventieplan)
- Veiligheidshuizen: Zie paragraaf 4.3 (Ketenaanpak)
- Convenant tussen politie en reclassering over uitwisseling van informatie met betrekking tot TBS-ers en zedendelinquenten: Deze convenanten zijn in bijna het hele land afgesloten. Deze convenanten voorzien in nauwere samenwerking tussen politie en reclassering, waardoor het toezicht op TBS-ers en zedendelinquenten sterk wordt verbeterd.
- FSNA: Een relatief nieuw middel voor het resocialisatieproces van TBS-gestelden is de methode 'forensische sociale netwerkanalyse', afgekort FSNA. Dit instrument is ontwikkeld in FPC van Mesdag in Groningen en is daar inmiddels bij ruim 45 TBS-gestelden ingezet. Op dit moment (2007 - 2009) wordt het instrument in een pilotproject bij tien FPC's door maatschappelijk werkers en door reclasseringswerkers toegepast en op bruikbaarheid getest (Pomp & Bogaerts, 2008).
Uitgangspunt van FSNA is, dat het delictgedrag van de dader tot stand is gekomen in een context waarbij sprake is van interactiepatronen met anderen in zijn sociale netwerk. Bij de terugkeer van de dader in de samenleving is het dan ook van belang om de structuur van deze mogelijk nog steeds risicovolle omgeving in kaart te brengen en te onderzoeken in hoeverre dit netwerk ook na beëindiging en/of proefverlof risico's met zich meebrengt en om welke concrete risico's het gaat. FSNA kent drie stappen (Pomp & Bogaerts, 2008):
 1. Analyse van de contexten/situaties waarin het delictgedrag tot stand kwam en de rol van het sociale netwerk in deze contexten/situaties in relatie tot het gepleegde delict.
 2. In kaart brengen van de karakteristieken van huidige en toekomstige situaties en contexten en de mogelijke rol van het sociale netwerk.
 3. Vergelijken van het huidige en toekomstige netwerk met het netwerk ten tijde van het delict, overeenkomsten van karakteristieken van contexten en situaties en risicovolle netwerkconfiguraties.Deze stappen vragen om gedetailleerde informatie over zowel de situatie ten tijde van het delict als ook de huidige en toekomstige situatie. De benodigde informatie wordt op een gestructureerde manier verzameld bij drie bronnen, namelijk het dossier van de patiënt, de dader zelf door middel van een gestructureerd interview, en bij de leden van het

sociale netwerk van de patiënt, door middel van interviews. Dit laatste is alleen mogelijk na toestemming van de patiënt.

Op basis van de verkregen informatie wordt een netwerkdiagnose gesteld. Hierbij wordt onder andere standaard in kaart gebracht of de verwachtingen van de patiënt over sociale steun overeenkomen met de verwachtingen van de leden van zijn toekomstige netwerk. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke 'slapende contacten' er zijn. Dit zijn mensen waarmee de patiënt nu geen contact heeft, maar waarmee hij het contact wil herstellen, of waarmee hij mogelijk via via in contact kan komen. Ook de risico's en mogelijke bescherming die samenhangen met 'slapende contacten' worden in kaart gebracht.

Een dergelijke FSNA kan belangrijke informatie opleveren voor het risicomanagementplan en over de reële ondersteuningsbehoefte. Een FSNA geeft hierdoor mogelijk een antwoord op de knelpunten 1, 2 en 3⁵.

Ook hierbij geldt weer dat een groot deel van de zedendelinquenten niet in aanmerking komt voor een sociale netwerkanalyse, omdat deze alleen in het kader van een TBS behandeling wordt uitgevoerd en ook alleen nog maar op beperkte schaal.

4.2 Risicomanagement

Risicotaxatie

Risicotaxatie kan zowel vóór het opleggen van een straf of maatregel plaatsvinden (in het kader van advisering aan de rechtbank) als tijdens een straf (advies over TR en/of VI) of maatregel (TBS). Daarnaast wordt bij ernstige delicten vaak een risicotaxatie uitgevoerd in het kader van Pro Justitia rapportage door een of twee gedragsdeskundigen dan wel in het kader van klinische observatie.

Bij een TBS- gestelde dader werd de beoordeling van de geschiktheid voor een resocialisatietraject in het verleden vooral overgelaten aan het klinisch oordeel van een behandelaar die hierover de rechter adviseerde (die het oordeel van de behandelaar meestal overnam). De laatste vijf jaar is er echter sprake van een toename in het gebruik van instrumenten voor een meer gestructureerde risicotaxatie. Hiertoe staan inmiddels een groot aantal instrumenten ter beschikking (voor een overzicht zie: EFP, 2008).

De meerderheid van de zedendelinquenten krijgt echter geen TBS maatregel opgelegd, maar komt na enige jaren in detentie zonder behandeling weer terug in de samenleving. Ten behoeve van de begeleide terugkeer voert de Reclassering een risicotaxatie uit met de eerder genoemde RISc/Static (zie Hoofdstuk 3).

Risicomanagementplan

Bij tot TBS veroordeelde zedendelinquenten vraagt een gefaseerde terugkeer om een verantwoorde afweging van de risico's. Mede onder invloed van enkele ernstige incidenten⁶

⁵ FSNA is ontwikkeld voor de klinische praktijk en de resultaten van de pilot moeten nog worden afgewacht. Toepassing bij een bredere doelgroep en in een andere setting is op dit moment dan ook nog niet aan de orde.

⁶ Deze incidenten hadden overigens betrekking op veroordeelden voor ernstige geweldsdelicten en niet voor zedendelicten.

die zich hebben voorgedaan heeft de Minister van Justitie in 2007 een risicomanagementplan bij verlofaanvragen voor alle TBS-gestelden verplicht gesteld.

Idealiter worden hierin de dynamische risicofactoren uit een actuele risicotaxatie gekoppeld aan gericht risicomanagement (concrete voornemens). Een risicomanagementplan is een individueel document dat in de loop van de behandeling en resocialisatie steeds wordt aangepast aan veranderende situaties (effect van de behandeling waardoor risico's afnemen, actuele omstandigheden, nieuwe risico's die ontstaan door uitbreiding van vrijheden etc). Ook beschermende factoren en flankerende maatregelen (bijvoorbeeld medicatie) horen thuis in een risicomanagementplan.

Onderdelen van een risicomanagementplan kunnen ook een signaleringsplan en een terugvalpreventieplan zijn. Een signaleringsplan bevat een lijst van signalen (gedragingen, gedachten, situaties) die de zedendelinquent en zijn omgeving alert moeten maken op een mogelijk verhoogd risico om te recidiveren. Een terugvalpreventieplan beschrijft uitgebreider dan het signaleringsplan de dynamische risicofactoren (denkfouten, foute oplossingsstrategieën) en de gedragalternatieven en preventiemogelijkheden die de zedendelinquent kan inzetten alsmede interne en externe controlemogelijkheden (ook van de omgeving van de zedendelinquent). In het zorgprogramma 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag' van het EFP wordt nadrukkelijk gewezen op het belang van de mensen in de omgeving van de zedendelinquent bij het uitvoeren van controles of preventiemaatregelen uit het terugvalpreventieplan (EFP, 2008).

Bij zedendelinquenten die uitsluitend gedetineerd zijn geweest en (dus) geen behandeling hebben ondergaan ontbreekt deze fase van voorbereiding van terugkeer. Er is geen risicomanagementplan beschikbaar, en dus ook geen signaleringsplan en terugvalpreventieplan. Het inzicht in het eigen delictscenario is bij deze grotere groep zedendelinquenten derhalve waarschijnlijk beperkt. In 4.1 is dit als knelpunt gesignaleerd.

Management van dynamische risicofactoren

Volgens het landelijke zorgprogramma voor plegers van seksuele delicten (EFP, 2008) is het bij de inschatting van het risico op recidive bij terugkeer van zedendelinquenten van belang om een aantal dynamische risicofactoren te inventariseren die specifiek samenhangen met het recidiverisico tijdens verlof. Management van deze dynamische (veranderbare) risicofactoren is een belangrijk element in de resocialisatiefase. Hiermee sluit het landelijke zorgprogramma aan bij het zogenoemde *behoeftebeginsel* in het *What-works* model. Deze specifieke, beïnvloedbare risicofactoren zijn: motivatie, sociaal netwerk, relaties, intimiteit en seksualiteit, financiën, wonen, dagindeling en structuur, medicatie en middelengebruik. Binnen het zorgprogramma wordt een aantal aanbevelingen gedaan hieromtrent (zie bijlage 2). Cruciaal hierbij is een goede afstemming tussen verschillende diensten als reclassering, sociale dienst, welzijnswerk, verslavingszorg etc. In de afgelopen jaren zijn mede hiertoe de zogenaamde 'veiligheidshuizen' in het leven geroepen (zie 4.3).

Elektronisch toezicht

Een directe vorm van risicomanagement is het opleggen van elektronisch toezicht als bijzondere voorwaarde. Hierbij krijgt de dader een enkelband om, al dan niet in combinatie met een GPS-systeem. Bij een enkelvoudige enkelband wordt in combinatie met een thuisstation gemeten of de dader volgens het afgesproken programma thuis aanwezig is. Bij een combinatie met een GPS wordt gemeten of de dader zich houdt aan afspraken omtrent te vermijden gebieden (bijvoorbeeld straatverbod, verbod zich in de nabijheid van een speeltuin

te bevinden etc.). Deze maatregelen kunnen zowel bij TBS-gestelden als bij voorwaardelijke straf- en vrijlatingsvarianten worden opgelegd.

4.3 Ketenaanpak

Bij de veilige resocialisatie van zedendelinquenten is een divers samengestelde groep ketenpartners betrokken. Kernpartners uit het justitiële circuit zijn: het openbaar ministerie, politie, reclassering, Dienst justitiële inrichtingen(DJI)/penitentiare inrichtingen(PI), FPC en FPA.

De wijze waarop de samenwerking tussen de justitiële ketenpartners verloopt, is deels wettelijk geregeld c.q. vastgelegd in regelingen/protocollen en deels regionaal (bv. een convenant gegevensuitwisseling tussen de politie en de reclassering m.b.t. TBS-ers en zedendelinquenten). De uitwisseling van informatie tussen de ketenpartners is daarin eveneens geregeld. Als er sprake is van toezicht in een justitieel kader, dan wordt over het verloop van het toezicht gerapporteerd aan de opdrachtgever (TBS-instelling, Ministerie van Justitie, OM, DJI). Zij kunnen ingrijpen (terugplaatsing in kliniek of PI; ten uitvoer leggen voorwaardelijk strafdeel) waar dat noodzakelijk wordt geacht.

Een relatief nieuwe ontwikkeling zijn de zogenaamde 'veiligheidshuizen'. Een veiligheidshuis is een lokaal of regionaal samenwerkingsverband tussen verschillende veiligheidspartners, gericht op een integrale, probleemgerichte aanpak om de objectieve en subjectieve sociale veiligheid te bevorderen. Het is de bedoeling dat er eind 2009 sprake is van een landelijk dekkend netwerk van veiligheidshuizen. Inmiddels zijn er in 26 gemeenten/regio's veiligheidshuizen in werking. (www.veiligheidshuis.nl).

In een veiligheidshuis zijn niet alleen alle partners uit de justitiële keten vertegenwoordigd, maar ook lokale of regionale welzijnsinstellingen, de gemeente, GGD-en en woningcorporaties. Binnen de veiligheidshuizen wordt door middel van casuoverleg informatie uitgewisseld tussen de verschillende instellingen en wordt een gezamenlijke aanpak ontwikkeld en gecoördineerd. Hiertoe onderhouden veel veiligheidshuizen specifieke informatiesystemen.

4.4 Relevantie voor COSA

COSA sluit goed aan bij het Nederlandse –humanistische- strafrechtssysteem waarbij straf niet uitsluitend gericht is op vergelding en op de beveiliging van de samenleving, maar zedendelinquenten ook de kans krijgen om na het uitzitten van de straf een nieuwe start te maken. De reclassering biedt steun en toezicht en kan gedragsinterventies aanbieden die de kans op recidive verkleinen. De reclassering en haar ketenpartners kunnen daarbij met COSA tegelijkertijd vormgeven aan het recht op ondersteuning van de dader. COSA combineert *crime control* en individuele verantwoordelijkheid en doet dat binnen een klimaat van herstel en sociale inclusie in de samenleving, en betrokkenheid van burgers daarbij. Juist deze combinatie heeft volgens Nellis (2008) in het Verenigd Koninkrijk er voor gezorgd dat naast uitvoeringsorganisaties zoals de reclassering, ook landelijke en lokale politici COSA zien als een geschikt antwoord op de druk die vanuit de media en samenleving op hen wordt uitgeoefend wanneer zedendelinquenten terugkeren in de samenleving. COSA beantwoordt door het controle-element aan deze behoefte en zorgen, maar tegelijk biedt het support element juist datgene om te voorkomen dat burgers geen enkele rol kunnen hebben bij de

resocialisatie van zedendelinquenten en dat daardoor het opheffen van eenzaamheid en sociale isolatie teveel een verantwoordelijkheid van alleen de overheid blijft. In Nederland is acceptatie voor COSA op politiek niveau ook zichtbaar.

Doordat de wettelijke ruimte voor het bieden van toezicht en steun binnen een justitieel kader sterk is vergroot (van 2 jaar naar maximaal 10 jaar) is het mogelijk om zedendelinquenten langer dan voorheen te blijven volgen. COSA kan hierdoor als bijzondere voorwaarde binnen een justitieel kader worden aangeboden.

Wil een cirkel haar opgave naar behoren kunnen uitvoeren (en dit geldt zowel voor vrijwilligers, professionals als ook voor kernleden) dan is het noodzakelijk dat er een duidelijk beeld bestaat van gedrag (handelen, denken, emoties) van het kernlid, dat mogelijk op een terugval kan duiden. Van beoogde kernleden moet een delictscenario bekend zijn en er moet liefst ook een terguvalpreventieplan zijn opgesteld samen met de zedendelinquent. Bij potentiële kernleden die uit een TBS komen is dit aanwezig omdat hiertoe een wettelijke verplichting bestaat, maar beoogde kernleden die uit detentie komen voldoen meestal niet aan deze voorwaarde, met uitzondering van hen die bijvoorbeeld de pre-therapie in PI De Boschpoort in Breda hebben gevolgd. In deze gevallen zou een voortraject (bijvoorbeeld in het kader van detentiefasering/TR verplicht gesteld moeten worden voordat een COSA-cirkel van start kan gaan.

Derhalve zijn TBS-gestelden of zij die een behandeling in een forensisch psychiatrisch centrum hebben gehad dan wel hebben deelgenomen aan pre-therapie in eerste instantie beter geschikt voor deelname aan een cirkel. Daar staat tegenover dat de groep onbehandelde zedendelinquenten in detentie vele malen groter is, en daar dus een groot deel van de vraag ligt.

Vanuit het oogpunt van een efficiënte inzet van middelen en om onnodige stigmatisering te voorkomen is het van belang dat COSA voorbehouden blijft aan daders met een gemiddeld tot hoog recidiverisico en een grote ondersteuningsbehoefte (daders zonder een eigen sociaal netwerk). Risicotaxatie is nog steeds in ontwikkeling. RN werkt met een eigen risicotaxatie-instrument, de RISc, bij zedendelinquenten aangevuld met de Static. Beide instrumenten geven op een gestructureerde wijze een inschatting van de recidivekans. Vooralsnog kunnen beide instrumenten voor een eerste selectie van mogelijke deelnemers aan cirkels volstaan. Het is echter ook van belang om de dynamische risicofactoren te kennen. De aanwezigheid van voldoende kennis over deze veranderbare factoren geldt als een tweede selectie voor mogelijke deelnemers aan een cirkel. Dit is om twee redenen nodig: zowel met het oog op de resocialisatie van de dader (de risicofactoren zijn aandachtspunten voor onder meer de reclassering en de vrijwilligers) als voor het samenstellen van het delictscenario (waardoor risicosignalen exact kunnen worden vastgesteld en de dader hierop zelf enig zicht kan krijgen). De Static bevat uitsluitend statische items (deze zijn over het algemeen de beste voorspellers voor recidive van zedendelicten), waardoor alleen de RISc als instrument resteert voor deze tweede selectie. Omdat de RISc is ontwikkeld voor alle reclasseringscliënten, zal in veel gevallen verdiepingsdiagnostiek vereist zijn om de dynamische risicofactoren van de zedendelinquent goed in kaart te brengen. Voor een doeltreffende inzet van COSA is onderzoek naar de kwaliteit van het sociale netwerk van groot belang. Omdat de cirkel zich richt op versterking van het pro-sociale netwerk van de dader en inperking van het risicovolle netwerk, is FSNA op langere termijn mogelijk een zinvolle aanvulling op de RISc en eventuele verdiepingsdiagnostiek in het kader van de RISc. Daartoe zal onderzocht moeten worden of FSNA ook effectief ingezet kan worden bij niet-TBS-gestelden.

COSA sluit goed aan bij recente ontwikkelingen in het justitiële veld die erop gericht zijn de recidivekans bij zedendelinquenten te verkleinen, zoals het programma 'Terugdringen Recidive', het landelijke zorgprogramma voor zedendelinquenten van het EFP, de opkomst van de sociale netwerkanalyse, en de verbetering van de ketensamenwerking bij de nazorg en preventie door de 'veiligheidshuizen'. COSA zal daarom kunnen rekenen op een aanzienlijk draagvlak in professionele organisaties, en mogelijk mee kunnen liften op andere innovatieve activiteiten in de regio's. Van belang is daarbij uiteraard dat COSA aansluit bij de taakstelling van de verschillende organisaties en dat er voldoende budget beschikbaar is om professionals vrij te kunnen maken voor activiteiten voor een Cirkel en de inzet van vrijwilligers te faciliteren.

Bij de proefimplementatie van COSA moet er rekening mee worden gehouden dat er kritische reacties zullen komen. Een goede en heldere informatievoorziening via de pers en andere kanalen is daarom van groot belang. De eerste berichten over de introductie van COSA hebben meteen tot veel reacties in de pers en op internetfora geleid (zie bijlage 3). Voorkomen moet worden dat negatieve publiciteit gaat overheersen.

5 INZET VAN VRIJWILLIGERS

5.1 Vrijwilligers in Canada en Engeland

Mede vanwege de nog beperkte ervaringen met COSA zijn er nog weinig evaluatiestudies verricht naar de ervaringen met de inzet van vrijwilligers. In Canada is in één regio een studie verricht naar de werving van vrijwilligers, naar hun motivatie, demografische kenmerken en persoonlijke achtergronden en hun opvattingen over zedendelinquenten, de training die zij hebben ontvangen en hun samenwerking met professionals. In Engeland zijn in twee evaluatiestudies betreffende de HTVC vooral anekdotische gegevens verzameld over ervaringen met zedendelinquenten, de SCCJR heeft bij tien vrijwilligers kwalitatief onderzoek gedaan naar hun ervaringen (Armstrong et al. 2008).

Werving, selectie en training

Canada

De vrijwilligers in de Canadese cirkels zijn over het algemeen van middelbare leeftijd en hoog opgeleid (meer dan 80% heeft een HBO of universitaire opleiding). Bijna de helft van diegenen die nog aan het arbeidsproces deelnemen hebben een hulpverlenend beroep. Iets minder dan de helft (40%) heeft kinderen. Circa tweederde is man.

De werving en selectie van vrijwilligers verloopt in de Canadese projecten via de lokale projectcoördinator. De meerderheid van de vrijwilligers heeft via familie of vrienden voor het eerst van COSA gehoord. Een belangrijke 'vindplaats' voor geschikte vrijwilligers zijn ook lokale kerkgemeenschappen en kerkelijke vrijwilligersorganisaties. Daarnaast is in een enkele regio contact gezocht met een opleidings- en trainingsinstituut (Wilson et al. 2007a).

Vrijwilligers moeten voldoen aan het volgende profiel:

- stabiele leden van de gemeenschap zijn
- bekend zijn in de lokale gemeenschap (wordt gecheckt door middel van referenties)
- aantoonbaar beschikken over een zekere mate van rijpheid
- moeten verantwoord kunnen omgaan met grenzen en verantwoordelijkheden
- er moet sprake zijn van balans in hun levensstijl en hun opvattingen

Nieuwe vrijwilligers nemen deel aan een oriënterende bijeenkomst van een dagdeel, waarin de essentie van het COSA project wordt uitgelegd. Aan deze bijeenkomst kunnen ook professionals deelnemen die hun expertise willen inzetten in het COSA project. Na deze bijeenkomst worden vrijwilligers die willen doorgaan gescreend op geschiktheid. Onderdeel van de screening is het voorleggen van 3 referenties (2 van leden van de lokale gemeenschap en 1 van een professional) en een Verklaring omtrent gedrag.

Vervolgens wordt een intensieve vier-fasen training aangeboden (Wilson et al. 2005), bestaande uit:

1. De basis (workshop); 1 dag
2. Vaardigheden; 2 dagen
3. Een 'cirkel' smeden; 1 dag
4. Een kernlid begeleiden

De volgende onderwerpen worden hierin behandeld:

- o Overzicht van het justitieel apparaat
- o Behoeften van slachtoffers
- o Het COSA model
- o Functies en taken van de COSA-cirkels
- o Gevolgen van institutionalisering/opsluiting
- o Seksualiteit en seksuele deviantie
- o Risicotaxatie
- o Grenzen
- o Conflicthantering
- o Groepsdynamica
- o Groepscohesie ontwikkelen
- o Crisismanagement
- o Omgaan met hulpverleners, politie, journalisten en andere professionals
- o Behoeftanalyse
- o Een ketenaanpak realiseren
- o Rechterlijke uitspraken
- o Een cirkel afsluiten

(Wilson et al, 2007b)

De trainingen fungeren deels ook als screenings- en selectie-instrument. Gedurende de trainingen worden toekomstige vrijwilligers 'beoordeeld' door trainers en professionals die bij de training betrokken worden. Op basis van het functioneren van vrijwilligers tijdens de trainingen kan worden besloten dat iemand minder geschikt is voor de soms complexe taken van een vrijwilliger in een cirkel en worden uitgesloten van deelname.

Na deze basistraining wordt regelmatig (bij voorkeur om de acht weken) door de lokale projectcoördinator een bijscholingsavond georganiseerd voor vrijwilligers, waaraan, afhankelijk van het onderwerp, overigens ook het kernlid kan deelnemen. Jaarlijks worden regionale of bovenregionale bijeenkomsten voor vrijwilligers georganiseerd waarin zij met elkaar ervaringen kunnen uitwisselen. Eveneens jaarlijks wordt in bijzijn van de lokale projectcoördinator het functioneren van de cirkel geëvalueerd, door expliciet stil te staan bij de wensen en behoeften van het kernlid. Indien het kernlid niet meer wenst deel te nemen wordt de cirkel formeel (en met een kleine ceremonie) opgeheven (bron: Guide to cosa project development; <http://www.csc-scc.gc.ca/text/prgrm/chap/circ/proj-guid/9-eng.shtml>).

Daarnaast ondersteunen vrijwilligers elkaar waar nodig. Hiertoe worden van meet af aan contactgegevens uitgewisseld. Vrijwilligers dienen daarnaast te beschikken over een eigen sociaal netwerk, waarop zij naar behoefte kunnen terugvallen.

Engeland

De gegevens over de kenmerken van vrijwilligers in de Engelse cirkels zijn beperkt tot informatie over de achtergrond. 92% heeft een professionele achtergrond (of is gepensioneerd); ca 48% komt uit geloofsgemeenschappen, ca. 21% zijn zelf slachtoffer van seksueel geweld geweest, ca. 4 % zijn studenten, ca. 16% ouders, en ca 10% heeft een justitiële achtergrond. Deze kenmerken vormen overigens overlappende categorieën.

Gegevens over de werving, selectie en opleiding van vrijwilligers in de Engelse COSA-projecten komen eveneens uit de HTVC-projecten (QPSW, 2005).

In deze regio werden vrijwilligers geworven via gerichte werving bij geloofsgemeenschappen, in het justitiële circuit (bijvoorbeeld reclassering), bij universiteiten (faculteiten zoals psychologie, criminologie, sociologie, social work) en sinds kort ook bij vrijwilligerscentrales. Nu de projecten wat meer bekend en ingeburgerd raken in de regio wordt ook geworven via meer algemene kanalen zoals brochures bij de lokale bibliotheek en via de website van het project. Ook media aandacht voor zedendelinquenten en COSA cirkels (ook al was de media exposure negatief) blijkt steeds meer tot nieuwe aanmeldingen van vrijwilligers te leiden. Inmiddels is actieve werving bijna niet meer nodig.

Het profiel van vrijwilligers die in principe in aanmerking komen voor deelname aan een COSA is overgenomen uit Canada.

Vrijwilligers ontvangen na aanmelding een informatiepakket en een aanmeldingsformulier. Zij moeten een sollicitatiebrief schrijven en een CV opsturen. Hierna volgt een informeel kennismakingsgesprek met de lokale projectcoördinator, waarin de motivatie en mogelijke geschiktheid van de vrijwilliger wordt ingeschat. Diegenen die duidelijk niet voldoen aan het profiel worden uitgesloten van de verdere selectieprocedure. De overige vrijwilligers krijgen een tweedaagse basistraining. Deze verschaft hen een duidelijker beeld van de taken en verantwoordelijkheden van een COSA vrijwilliger en geeft de trainers de gelegenheid om de geschiktheid van de vrijwilliger in spe beter te beoordelen.

Onderwerpen in de training in Engeland zijn:

- o Informatie over achtergronden, missie, doelstelling en werkwijze van Cirkels
- o Houding en overtuigingen van potentiële cirkeldeelnemers (vrijwilligers)
- o Rollen en verantwoordelijkheden van vrijwilligers
- o Persoonlijke grenzen en zelfzorg
- o Groepsdynamica
- o Informatie over behandelprogramma's voor zedendelinquenten (theorie en praktijk d.m.v. casuïstiek)
- o Informatie over terugvalpreventie

Op de training volgt een individueel intakegesprek met het projectmanagement, waarin persoonlijke vragen en aandachtspunten aan de orde kunnen komen.

Daarnaast moeten vrijwilligers een Verklaring omtrent Gedrag en twee referenties voorleggen (QPSW, 2005).

Hierna wordt een vrijwilliger in een cirkel met drie of vier andere leden van de lokale gemeenschap geplaatst. Hierbij wordt gelet op evenwichtige samenstelling met betrekking tot sekse, leeftijd en ervaring en wordt getracht de samenstelling van de cirkel af te stemmen op het kernlid.

Gedurende de eerste drie weken komt de cirkel zonder het kernlid bijeen. Hier toe is besloten om cirkelleden de gelegenheid te geven eerst voldoende met elkaar kennis te maken, vertrouwd te raken met de werkwijze van COSA en kennis te maken met de professionals van de betrokken ketenpartners. Afspraken over informatievoorziening en geheimhouding worden gemaakt en enige informatie over het toekomstige kernlid wordt verstrekt. Deze eerste bijeenkomsten worden geleid door de lokale projectcoördinator. Op basis van een evaluatie van het introductietraject is inmiddels de procedure iets gewijzigd. De eerste bijeenkomst is nu uitsluitend een kennismakingsbijeenkomst in een openbare gelegenheid (restaurant) om

vrijwilligers te stimuleren daadwerkelijk met elkaar kennis te maken en niet over het project te praten. Hierdoor verloopt het proces van groepsvorming sneller.

Ook in Engeland is de deskundigheidsbevordering van vrijwilligers een doorlopend proces (Armstrong et al. 2008). Vrijwilligers die al actief zijn in kringen worden verplicht jaarlijks deel te nemen aan de tweedaagse training. Daarnaast worden aanvullende bijeenkomsten georganiseerd rondom de volgende onderwerpen:

- o groepsdynamiek
- o grenzen en manipulatie
- o stereotype opvattingen over zedendelinquenten
- o wonen en werken
- o behandeling van zedendelinquenten (doelstellingen en achterliggende theoretische concepten)
- o voorwaardelijke in vrijheidsstelling en andere juridische aspecten
- o politie en MAPPA
- o gesprekstechnieken
- o mediatraining
- o het perspectief van het slachtoffer

De meest relevante trainingen waren volgens de geïnterviewde vrijwilligers (Armstrong et al. 2008):

- grenzen en manipulatie
- praktische en juridische aspecten (wonen, werken, inkomen; reclassering, voorwaardelijke invrijheidsstelling)
- criminologie (dadergedrag, behandeling)
- werken in groepen (groepsdynamiek, conflicthantering in groepen)

De ondersteuning van vrijwilligers is in eerste instantie een taak van de projectcoördinator en in toenemende mate van de cirkelcoördinator. De ervaring leert dat de behoefte aan ondersteuning in het begin groot is, maar cirkels na verloop van tijd steeds zelfstandiger kunnen functioneren. Daarnaast wordt het functioneren van een cirkel periodiek geëvalueerd, en hebben vrijwilligers individuele evaluatiegesprekken met de projectcoördinator.

Ook in het SCCJR project wordt gewerkt met een tweedaagse basistraining en een jaarlijkse verplichte training (één dag in dit geval; Armstrong et al. 2008). Ook zij hebben gedurende het jaar verschillende thematische bijscholingsactiviteiten.

Motivatie

Wat beweegt mensen om een aanzienlijk deel van hun vrije tijd te willen besteden aan de begeleiding van zedendelinquenten bij de terugkeer in de samenleving? In de praktijk blijken hier meestal meerdere factoren een rol te spelen (Armstrong et al. 2008). De auteurs komen bij hun respondenten (n = 12) de volgende omschrijvingen van hun motivatie tegen (in willekeurige volgorde):

- o een bijdrage willen leveren
- o bescherming van de samenleving
- o omdat het een overtuigend goed project is

- o interesse in strafrecht
- o bezit de benodigde ervaring en/of deskundigheid (bijvoorbeeld vanuit hulpverlening of als vrijwilliger)
- o goed voor de professionele ontwikkeling
- o geloof (geloof in verlossing)
- o als reactie op eenzijdige berichtgeving in de media
- o is zelf slachtoffer geweest, of kent een slachtoffer van seksueel geweld
- o wil kinderen beschermen, voorkomen van slachtoffers

Van de ondervraagde vrijwilligers had niemand twijfels aan de motivatie van een van de andere cirkelleden. Wel speelden er soms meer persoonlijke kwesties van meer of minder sympathie voor de overige vrijwilligers.

Bij de vrijwilligers in de Canadese COSA projecten speelt ook de behoefte een bijdrage te willen leveren aan de samenleving een belangrijke rol (30%). Voor ca. 20% van de vrijwilligers speelt betrokkenheid met de dader een rol (omdat zij zelf slachtoffer geweest zijn of iemand in de familiekring) en iets meer dan 10% geeft aan dat het een spannende ervaring leek (Wilson et al. 2007b).

Verwachtingen en ervaringen van vrijwilligers

Voor veel vrijwilligers is het deelnemen aan een COSA cirkel in het begin omgeven met de nodige reserves en twijfels. Men twijfelt aan het eigen vermogen om te kunnen gaan met complexe situaties, maar deze twijfels nemen drastisch af nadat men enige ervaring heeft opgedaan (Wilson et al. 2007b). De verwachtingen ten aanzien van het effect van hun bijdrage zijn hooggespannen: bijna iedereen (91%) verwacht in beginsel dat de eigen bijdrage een verschil maakt voor het toekomstperspectief van de zedendelinquent, maar na verloop van tijd is nog slechts 43% hiervan overtuigd (Wilson et al. 2007b).

Toch is de meerderheid (92%) van mening dat het kernlid positief staat ten opzichte van de vrijwilliger. Een kwart heeft wel eens het gevoel gehad door het kernlid op een onprettige manier geclaimd te worden.

De tijdsinvestering is voor de meerderheid (84%) geen probleem, waarbij de meeste cirkels wekelijks bij elkaar kwamen. Op individuele steunverzoeken van het kernlid kon bijna altijd (75%) positief worden gereageerd, waar dat niet mogelijk was kon altijd een andere vrijwilliger uit de cirkel bereid gevonden worden om telefonisch contact op te nemen met het kernlid (Wilson et al. 2007b).

De samenwerking in de cirkel wordt in de Canadese cirkels door de meerderheid van vrijwilligers (60%) als 'teamwork' ervaren. De overigen hebben soms (25%) of nooit (17%) het gevoel een team te zijn.

COSA vrijwilligers verwachten met name in het begin veel steun en begeleiding door de projectorganisatie en door professionals bij de ketenpartners. Over het algemeen kon hier goed aan worden voldaan. Slechts 5% is ontevreden over de ondersteuning door de projectorganisatie en 15% had meer verwacht van de ondersteuning door de professionals (Wilson et al. 2007b).

5.2 Aandachtspunten

Veiligheid

De veiligheid van vrijwilligers in cirkels is van meet af aan een belangrijk aandachtspunt geweest in de Canadese en Engelse projecten. In de HTVC projecten worden de volgende maatregelen getroffen:

- o vrijwilligers die niet hun eigen mobiele telefoonnummer aan het kernlid willen verstrekken worden vanuit het project voorzien van een aparte mobiele telefoon.
- o alle cirkelleden gebruiken uitsluitend hun voornamen
- o alle cirkelbijeenkomsten worden van te voren aan de cirkelcoördinator gemeld
- o het kernlid wordt in principe niet mee naar huis genomen en afspraken worden niet gepland op geïsoleerde plaatsen
- o vrijwilligers nemen bij elke afspraak met een kernlid een mobiele telefoon mee

Op de naleving van de veiligheidsregels wordt scherp toegezien door de cirkelcoördinator. Mede door deze voorzorgsmaatregelen ervaren vrijwilligers het werken met het kernlid niet als een belangrijk veiligheidsrisico. Er hebben zich dan ook tot op heden geen ernstige incidenten voorgedaan (Armstrong et al 2008).

Informatie uitwisseling

Een belangrijk aandachtspunt is de vraag hoe vrijwilligers om horen te gaan met de veelal privacygevoelige informatie over het kernlid. In het Engelse HTVC project ontvangen vrijwilligers in de eerste bijeenkomsten, die zonder het kernlid plaatsvinden, basale informatie over het delict en andere relevante informatie. De gedetailleerde informatie over het delict horen de vrijwilligers van het kernlid zelf, tijdens de eerste gezamenlijke bijeenkomst. Binnen de cirkel geldt een code van vertrouwelijkheid: wat binnen de cirkel besproken wordt dient in principe ook daar te blijven. In de praktijk houden vrijwilligers zich hier goed aan.

De uitwisseling van informatie met professionals en ketenpartners (de buitencirkel) blijkt in de praktijk voor vrijwilligers moeilijker te hanteren. Zij worstelen nogal eens met de vraag op welk moment er sprake is van een verhoogd risico en wanneer die informatie moet worden doorgegeven aan de projectleiding en aan de ketenpartners, opdat deze in kunnen grijpen. Toezicht houden is naast het bieden van sociale steun de tweede belangrijke pijler waarop het COSA-model is gebouwd. In de praktijk kunnen vrijwilligers door het doorgeven van relevante informatie aan politie en justitie nieuwe slachtoffers voorkomen, zo blijkt uit een analyse van 16 cirkels in Engeland (Bates, Saunders & Wilson, 2007). Door vier van de cirkels werd risicogedrag van de dader gesignaleerd en besproken met professionals, waarna corrigerend opgetreden kon worden. In drie van zes gevallen waarin het kernlid werd teruggeroepen naar de gevangenis, nog voordat er een delict gepleegd was, speelde informatie vanuit de cirkel hierbij een belangrijke rol. In één van de zestien cirkels werd door vrijwilligers verzuimd relevante informatie door te spelen naar de buitencirkel.

Dit was de aanleiding om de richtlijnen met betrekking tot informatie uitwisseling te herzien en een formeler kader te scheppen voor de uitwisseling van informatie met ketenpartners. De cirkelcoördinatoren zijn daarom nu tenminste eenmaal per maand aanwezig bij cirkelbijeenkomsten om de vinger aan de pols te houden, en kunnen op afroep of op eigen initiatief vaker aanwezig zijn wanneer dit noodzakelijk lijkt. Van iedere bijeenkomst wordt bovendien een kort verslag gemaakt.

Effect op vrijwilligers

Werken met hoog-risico zedendelinquenten kan op langere termijn psychologisch belastend zijn, bijvoorbeeld door de gedetailleerde bespreking van het delict van het kernlid en doordat kernleden uitgedaagd worden om hun deviante fantasieën expliciet te bespreken binnen de cirkel. Het risico op *secundaire traumatisering* is daarom mogelijk aanwezig, maar tot op heden nog niet goed onderzocht bij vrijwilligers.

Vrijwilligers rapporteren vooral positieve effecten, zoals: het gevoel hebben ergens bij te horen (70%), meer eigenwaarde (38%), betekenisvolle sociale contacten met de overige cirkelleden (30%) en het maken van nieuwe vrienden (25%; Wilson et al. 2007a). Maar omdat er geen informatie beschikbaar is over vrijwilligers die vroegtijdig afgehaakt zijn, kan er sprake zijn van een vertekend beeld.

5.3 Relevantie voor de Nederlandse situatie

Werving

Ondanks een dalende trend in de afgelopen jaren is er in Nederland in vergelijking met andere landen een grote bereidheid tot vrijwilligerswerk (Van den Berg & de Hart, 2008). In 2005 waren 43% van de mannen en 42% van de vrouwen in georganiseerd verband als vrijwilliger actief. Onder de Vutters en gepensioneerden is het percentage zelfs nog hoger, namelijk 55% (www.cbs.nl, geraadpleegd op 14-5-2009).

In zowel Canada als Engeland zijn geloofsgemeenschappen een belangrijke vindplaats voor gemotiveerde vrijwilligers gebleken. Dit zal in Nederland naar verwachting veel minder het geval zijn, omdat de samenleving grotendeels ontkerkelijk is. Hier zal mogelijk meer een beroep moeten worden gedaan op andere typen vrijwilligersorganisaties of vindplaatsen.

Ook in Nederland verrichten vrijwilligers taken in de begeleiding en ondersteuning van justitiabelen, zoals het bezoeken van gevangenen en het coachen van gedetineerden bij de terugkeer in de samenleving. Hiertoe zijn gespecialiseerde vrijwilligersorganisaties opgericht, zoals Stichting Exodus, en DOOR Zeeland. Circa 60 vrijwilligersorganisaties die actief zijn in de zorg voor (ex) gedetineerden hebben zich in de belangenvereniging BONJO aaneengesloten.

Daarnaast zijn er vrijwilligerscentrales, meestal gefinancierd door de gemeente en gecoördineerd door lokale welzijnsorganisaties, waar vraag en aanbod van vrijwilligerswerk bij elkaar gebracht worden. Noord-Brabant telt in totaal 17 van dergelijke vrijwilligerscentrales (voor een overzicht van mogelijke vindplaatsen van vrijwilligers zie bijlage 4).

In Canada en Engeland zijn ook succesvol vrijwilligers geworven via Opleidings- en trainingsinstituten in de welzijnssector en Universiteiten. Deze weg ligt ook hier voor de hand aangezien Avans (samenwerkingspartner bij de implementatie) een aantal grote relevante opleidingen in huis heeft, zoals de Academies voor Sociale Studies in Breda en 's-Hertogenbosch en de Juridische Hogescholen.

In de praktijk blijkt persoonlijke communicatie een belangrijke manier van werving te zijn, daarom is het werven van vrijwilligers via het eigen netwerk van allen die bij het project betrokken zijn eveneens een aan te bevelen strategie.

Inhoudelijk zou de communicatie in het kader van de werving moeten aansluiten bij de gebleken motieven van vrijwilligers: enerzijds kiezen zij er bewust voor om een collectief belang te dienen en op die manier verantwoordelijkheid te nemen voor de samenleving waarvan zij deel uitmaken, anderzijds spelen ook persoonlijke interesses en belangen een rol.

Selectie

De in zowel Canada als Engeland gehanteerde selectiecriteria blijken in de praktijk goed te voldoen en kunnen daarom integraal worden overgenomen in de Nederlandse context. De selectieprocedure is in Engeland sterk uitgewerkt en ook deze kan vrijwel zonder wijzigingen worden overgenomen in de Nederlandse situatie.

Training en ondersteuning

Ook de trainingen zoals die in Engeland zijn ontwikkeld, blijken in de praktijk goed te voldoen. Het systeem van een tweedaagse boostertraining, die tevens onderdeel is van de selectieprocedure, aangevuld met doorlopende deskundigheidbevordering via themabijeenkomsten kan ook in Nederland worden toegepast. De informatie die in de trainingen wordt verstrekt dient uiteraard te worden aangepast aan de Nederlandse situatie, met name feitelijke informatie over juridische kaders, strafrecht en sociale wetgeving, behandelingen en de sociale kaart. Meer algemene criminologische en sociaal-psychologische informatie (bijvoorbeeld over dadergedrag, groepsdynamische processen etc.) kan worden overgenomen.

Vrijwilligers geven aan dat zij vooral in het begin nog veel ondersteuning nodig hebben van professionals uit de buitencirkel en van de cirkelcoördinator. Het is van belang bij het ontwikkelen van een cirkeldraaiboek en bij de toewijzing van middelen en mensen aan cirkels hiermee rekening te houden.

Veiligheid

De in Canada en met name in Engeland ontwikkelde maatregelen in het kader van de veiligheid van vrijwilligers blijken goed te werken. Er hebben zich tot op heden geen incidenten voorgedaan. Deze kunnen dan ook integraal worden overgenomen

Informatie-uitwisseling

Uit de ervaringen tot nu toe blijkt, dat geheimhouding van gevoelige informatie in de binnencirkel geen problemen oplevert. De overweging wanneer informatie moet worden doorgegeven aan de buitencirkel vraagt echter om duidelijke richtlijnen en afspraken. De cirkelcoördinator heeft hierin een belangrijke taak en zijn rol en verantwoordelijkheden moeten helder zijn.

Monitoring

Om de kwaliteit van de inzet van vrijwilligers te bewaken en te voorkomen dat vrijwilligers afhaken door overbelasting of gebrek aan ondersteuning is er aandacht nodig voor de beleving van vrijwilligers en hun functioneren. Dit aspect zou in de monitoring van het project structureel moeten worden ingebouwd.

6 EFFECTIVITEIT

Bij een intensieve methode als COSA is de vraag of de investeringen opwegen tegen de opbrengsten cruciaal. De vraag in hoeverre COSA effectief is kan op verschillende manieren worden benaderd. De centrale doelstelling (no more victims) bergt immers de twee opdrachten voor COSA in zich: het bewaken van de belangen van de samenleving door de dader rekenschap te laten afleggen over zijn gedrag en hem daarop desnoods af te rekenen, en het ondersteunen van de dader bij zijn poging om een delictvrij leven te leiden. Ten aanzien van beide doelstellingen zijn in de Canadese en Engelse projecten gegevens verzameld die een beeld schetsen. De omvang van het evaluatieonderzoek is zeer beperkt, wat verklaarbaar is vanuit het nog relatief korte bestaan van COSA.

In Canada is een deel van de projecten onderzocht door Wilson en collega's. (Wilson et al. 2007a; Wilson et al. 2007b). In deelstudie 1 zijn 24 kernleden, 57 vrijwilligers, 16 professionals en 77 leden van de lokale gemeenschap door middel van een vragenlijst bevestigd op hun ervaringen met COSA en de subjectief ervaren opbrengst. In deelstudie 2 zijn 60 kernleden van COSA (op risiconiveau, behandelingsgeschiedenis en detentiemaat gematcht) vergeleken met 60 zedendelinquenten die na hun vrijlating niet aan COSA hebben deelgenomen. Vervolgens zijn recidivegegevens van beide groepen met elkaar vergeleken.

In Engeland zijn de cirkels van het HTCP – project intern geëvalueerd door de projectorganisatie (QPSW, 2005) en extern door middel van een procesevaluatie door Bates et al. (2007). In de interne evaluatie worden kwalitatieve (narratieve) gegevens van vier cirkels gepresenteerd. Bates et al. (2007) hebben op een systematische manier gegevens van 16 kernleden verzameld (dossierstudie) en hebben interviews gehouden met de projectorganisatie over alle 16 cases.

6.1 Opbrengst voor daders

De belangrijkste motivatie voor ex-zedendelinquenten om deel te nemen aan een cirkel is de wens om geen seksuele delicten meer te plegen. Zonder deze interne motivatie is deelname niet zinvol. Voor het Canadese COSA model is uit onderzoek van Wilson et al. (2007b) gebleken dat COSA daders inderdaad effectief ondersteunt bij het behalen van deze doelstelling. De kans op een recidive van een seksueel delict was bij zedendelinquenten die deelnamen aan COSA 70% lager dan bij een vergelijkbare groep zedendelinquenten die niet aan COSA had deelgenomen (5% versus 16,7%), waarbij kan worden aangetekend dat de controlegroep een iets lager risicoprofiel had. De studie vermeldt overigens niet of de controlegroep ook gematched is op de wens om geen zedendelicten te plegen. Dit is uiteraard van invloed op de vergelijkbaarheid van beide groepen. Daarnaast heeft COSA ook een gunstig effect op de algemene recidivekans (inclusief gewelds- en seksuele delicten). Van de COSA-deelnemers recidiveerden 28,3% en van de controlegroep 43,4% (gemiddelde duur van follow-up: 55 maanden bij de COSA groep en 53 maanden bij de controlegroep). Bovendien recidiveerde de controlegroep gemiddeld eerder dan de COSA-groep (na gemiddeld 18,5 maanden versus 22,1 maanden bij de COSA-groep). In de Engelse HTVC

cirkels heeft geen van de 16 kernleden gedurende de evaluatie periode (iets minder dan vier jaar) een nieuw seksueel delict gepleegd (Bates et al. 2007).

Behalve de wens tot een delictvrij leven hebben kernleden ook sociale behoeften en problemen. In de Canadese COSA–projecten geeft 83% van de kernleden aan dat er buiten COSA geen enkele andere vorm van sociale steun voor hen beschikbaar is. Meer dan de helft is kernlid geworden mede omdat de samenleving zeer negatief reageerde op hun vrijlating (Wilson et al. 2007a). Een grote meerderheid van kernleden (88%) is van mening dat COSA hen inderdaad helpt bij de re-integratie in de samenleving, en bijna de helft (48%) is van mening dat COSA positieve rolmodellen levert. Bijna iedereen (90%) denkt dat zonder deelname aan COSA hun toekomstperspectief er slechter zou hebben uitgezien en de resocialisatie problematischer zou zijn verlopen, tweederde is van mening dat zonder COSA een terugval in delictgedrag zeer waarschijnlijk zou zijn geweest (Wilson et al. 2007a). Uiteraard dient bij deze cijfers in ogenschouw te worden genomen dat het om subjectieve belevingen gaat en dat het niet ondenkbaar is dat het deels om sociaal wenselijke antwoorden gaat.

In het kader van de evaluatie van de Engelse pilots worden twee kernleden zelf aan het woord gelaten over de betekenis die COSA voor hen heeft gehad. Hieruit wordt duidelijk dat het voor hen een cruciale ervaring is dat mensen zich om hen bekommeren zonder ervoor betaald te worden. Dit grote verschil met de professionele begeleiding die zij in detentie of behandeling hebben ervaren, is een extra boost voor het gevoel van eigenwaarde. Ook wordt het wederkerige karakter van de relatie (steun in ruil voor volledige openheid) als bijzonder waardevol ervaren. Dit verhoogt de motivatie om zich te conformeren aan de eis tot volledige openheid. Tegelijkertijd is het voor hen een grote opgave om met vrijwilligers volledig open te zijn om over hun delict en over hun seksuele belevingen en fantasieën te spreken. Deze gesprekken kunnen zeer confronterend zijn. Eén van de kernleden geeft aan dat hij door de gesprekken met de vrijwilligers meer over zijn eigen functioneren heeft geleerd en hoe hij tot zijn delict gekomen is dan gedurende vele jaren in behandeling en detentie en ook meer inzicht heeft gekregen in de gevolgen voor slachtoffers (QPSW, 2005).

6.2 Opbrengst voor de samenleving

Onderzoek laat zien dat COSA bij kan dragen aan het tijdig signaleren en stoppen van delictgevaarlijk gedrag bij daders en helpt zodoende te voorkomen dat er nieuwe slachtoffers vallen. Bates et al. (2007) rapporteren dat in 10 van 16 onderzochte cirkels de dader terugviel in gedragspatronen die tevoren aan het seksuele delict waren gelieerd. In alle gevallen werd dit gedrag door de vrijwilligers in de binnencirkel gesignaleerd en in negen gevallen werd dit gemeld bij de betrokken professionals uit de buitenste cirkel. In vijf gevallen leidde de melding van het delictgevaarlijke gedrag door de cirkel tot intrekken van het proefverlof, in vier gevallen werd besloten om geen externe sanctie op te leggen (anders dan het op het gedrag aangesproken worden door de cirkel). In één geval werd delictgevaarlijk gedrag dat bij de vrijwilligers bekend was, maar niet gemeld werd, per toeval ontdekt door een politiefunctionaris, waarna de voorwaardelijke invrijheidsstelling van het betrokken kernlid werd beëindigd. Geen van de kernleden pleegde daadwerkelijk een nieuw delict.

Hoewel recidives niet volledig voorkomen kunnen worden, blijkt uit het onderzoek van Wilson et al (2007b) dat de gepleegde seksuele delicten bij hen die recidiveerden minder ernstig en

ingrijpend van aard waren dan de delicten die zij daarvoor hadden gepleegd. Ook dit kan geïnterpreteerd worden als winst voor de samenleving.

Het onderzoek van Wilson et al. (2007a) geeft enig inzicht in de wijze waarop het bestaan van COSA rechtstreeks het veiligheidsgevoel in de samenleving versterkt. Tweederde van de bevroegden uit de buurt (n = 77) geeft aan dat de terugkeer van een zedendelinquent in hun buurt minder weerstand en negatieve gevoelens zou oproepen, wanneer hij deel zou nemen aan COSA. Van degenen die bekend zijn met COSA in hun buurt is 69% 'blij' en 62% 'opgelucht' dat de pleger extra ondersteuning krijgt.

Ook voor de betrokken vrijwilligers uit de lokale gemeenschap heeft deelname aan COSA positieve effecten. Driekwart van hen voelt zich door het project meer betrokken bij de samenleving en meer dan de helft (54%) voelt zich emotioneel meer verbonden met anderen. Bij 38% is het gevoel voor eigenwaarde toegenomen door deelname in het project (Wilson et al. 2007a). De ervaringsverhalen van vrijwilligers uit de Engelse cirkels ondersteunen dit beeld. Plezierige samenwerkingrelaties met de andere vrijwilligers en het gevoel een bijdrage te leveren aan een veiligere samenleving verhoogt ook hun gevoel van sociale integratie. Voor hen is het ook een manier om inhoud en betekenis te geven aan voor hen belangrijke waarden als naastenliefde, tolerantie, empathie en eigen verantwoordelijkheid (QPSW, 2005).

6.3 Opbrengst voor professionals in het justitiële circuit

Ook professionals zijn van mening dat COSA een positieve bijdrage levert aan de veilige resocialisatie van zedendelinquenten (Wilson et al. 2007a; QPSW 2005). In Canada, waar COSA grotendeels buiten de justitiële keten functioneert en de betrokkenheid van professionals op vrijwillige basis gebeurt, is driekwart van de betrokken professionals toch van mening dat zichzelf en de professionals uit andere betrokken instellingen opereren als 'team' (Wilson et al. 2007a). Op deze wijze kan COSA kennelijk ook een positieve bijdrage leveren aan de regionale samenwerking. Een aantal professionals maakt echter ook kanttekeningen bij de wijze waarop de cirkels functioneren. Een derde denkt dat vrijwilligers soms niet voldoende hun grenzen bewaken en een vijfde is van mening dat er sprake is van te weinig structuur en ziet de samenwerking liever meer geformaliseerd.

COSA levert ook een bijdrage aan de kennis rondom risico-assessment en risicomanagement. Hoewel de onderzoekers (Wilson et al. 2007b) verwachtten dat na de intensieve begeleiding door COSA de voorspellende waarde van actuariële risicotaxatie instrumenten zou verminderen, bleek dit in de praktijk niet het geval te zijn. COSA-kernleden met de hoogste scores op de STATIC99 bleken nog steeds het grootste recidiverisico te hebben. Dit betekent voor COSA-projecten dat zelfs binnen deze intensieve aanpak de zedendelinquenten met de hoogste risicoscores speciale aandacht behoeven.

In Engeland heeft er zich een incident voorgedaan waarbij cruciale informatie door vrijwilligers niet is doorgegeven naar professionals, waardoor een kernlid ongehinderd terug kon vallen in risicovol gedrag. Dit voorval leidde tot hevige interne discussies binnen dit COSA project en tot het verhelderen van richtlijnen met betrekking tot de informatie-uitwisseling tussen de binnencirkel en de buitencirkel (QPSW, 2005). Niettemin zijn professionals uit verschillende disciplines van mening dat COSA een positieve bijdrage leveren aan het werk van professionals in het justitiële circuit door:

- o directer en gericht toezicht te kunnen houden (politie)

- o besparen op kosten voor detentie, door verminderen van recidive (politie)
- o het contact houden met de dader in het kader van 'public protection order' makkelijker te maken (politie)
- o vormen van ondersteuning mogelijk te maken die nodig zijn, maar die het professionele circuit niet kan bieden (behandelaar)
- o het ondersteunende toezicht van de cirkel en het feit dat kernleden rekenschap af moeten leggen over hun gedrag helpt kernleden zich bewust te worden van delictgevaarlijke gedragspatronen in hun alledaagse leven (behandelaar)
- o problemen of lacunes in het terugvalpreventieplan te signaleren en te melden bij de behandelaar
- o bijdragen aan de continuïteit in nazorg voor daders, die door professionele organisaties niet altijd geboden kan worden (reclassering)
- o COSA kan mogelijk ook een manier zijn voor andere doelgroepen zoals plegers van huiselijk geweld (reclassering) (QPSW 2005).

6.4 Methoden voor monitoring en evaluatie

Monitoring

Zowel in Canada als in Engeland wordt veel belang gehecht aan een goede monitoring van de cirkels. In Engeland is in het kwaliteitsdocument (de code of conduct) opgenomen dat projecten kwartaalrapportages dienen te leveren aan het programmabureau en dat projecten een systeem voor dataverzameling dienen te hebben dat data aan het programmabureau kan aanleveren ten behoeve van een landelijke evaluatie van de projecten. Armstrong et al (2008) komen tot de conclusie dat voor de monitoring van projecten data verzameld moeten worden ten aanzien van:

- o werving en selectie van vrijwilligers en de motivatie van vrijwilligers
- o werving van de kernleden, hun screening en hun verwachtingen
- o het aantal cirkels, de duur en de frequentie van bijeenkomsten
- o aantal vrijwilligers per cirkel
- o het management en de coördinatie van cirkels, zoals aantal en aard van de contacten van projectmedewerkers met vrijwilligers en kernleden
- o ontwikkelingen bij het kernlid (voortgang, eventueel risicogedrag, overtredingen etc)
- o cirkels die eindigen (reden en eventueel wijze van opvolging)
- o ervaringen van vrijwilligers, professionals en de samenleving met COSA
- o het effect van werken met zedendelinquenten op vrijwilligers en professionals.

Evaluatie

De onderzoeksmethoden die in de verschillende evaluatiestudies gebruikt worden om de opbrengst van COSA inzichtelijk te maken zijn zeer verschillend. Dit hangt grotendeels samen met de wijze waarop 'opbrengst' is geoperationaliseerd en welke uitkomstmaten hiervoor zijn gebruikt.

Wilson en collega's hebben de meerwaarde van COSA zowel in een procesevaluatie (2007a) als ook door middel van een effectstudie (2007b) onderzocht. In de procesevaluatie zijn alle betrokken doelgroepen bevraagd met een schriftelijke vragenlijst (kernleden, vrijwilligers, professionals en de lokale gemeenschap). In de procesevaluatie worden drie typen uitkomstmaten gehanteerd, namelijk:

- o maten ten aanzien van procesdoelstellingen (bijvoorbeeld: worden procedures uitgevoerd zoals de bedoeling is)
- o maten ten aanzien van tevredenheid (wordt de ondersteuning en training als voldoende ervaren) en
- o maten ten aanzien van resultaatdoelstellingen (bijvoorbeeld: draagt COSA bij aan het verminderen van het risico op recidive en aan het gevoel van veiligheid in de samenleving).

Opmerkelijk aan deze studie is dat hierin ook leden van de lokale gemeenschap betrokken zijn.

In de effectstudie werd recidive als uitkomstmaat gebruikt waarbij recidive is gedefinieerd als: 'een nieuwe veroordeling en/of het overtreden van bijzondere voorwaarden tijdens proefverlof'. Hiertoe zijn officiële justitiedatabanken geraadpleegd. De kernleden waren op dat moment gemiddeld 4,5 jaar in de samenleving.

Bates et al. (2007) zijn van mening dat de effectiviteit van COSA niet voldoende in beeld gebracht wordt wanneer recidives uitsluitend gemeten worden via officiële registraties. Deze zijn volgens deze auteurs beperkt omdat slechts een deel van de daadwerkelijk gepleegde delicten daarin terecht komt, omdat hier de eerder benoemde "zeef" van aangifte, bewijs en veroordeling in werking is. Zij definiëren recidive als: terugval in gedragspatronen die samenhangen met het gepleegde zedendelict. Dit hoeft dus niet noodzakelijkerwijs tot een veroordeling te leiden. Dit is een keuze voor een strengere definitie van recidive.

De effectiviteit van COSA meten zij door middel van drie uitkomstmaten:

- o de rol van de cirkel bij het bevorderen van resocialisatie,
- o het optreden van recidivegevaarlijk gedrag bij kernleden en
- o de rol die de cirkel heeft gespeeld bij het signaleren en managen van recidivegevaarlijk gedrag.

Door middel van een serie van case studies laten de auteurs zien hoe in individuele gevallen de cirkel effectief een daadwerkelijk zedendelict heeft weten te voorkomen. Hiervoor is gebruik gemaakt van de gedetailleerde informatie over daders en hun gedrag die in het kader van de cirkel is verzameld. Daarnaast zijn cirkelmedewerkers en leden van het programmabureau geïnterviewd.

Relevantie voor de Nederlandse pilot

De monitoring van het gehele proces van COSA is ook in Nederland noodzakelijk wil het programmabureau voldoende zicht houden op de kwaliteit en programma-integriteit van de individuele cirkels. Behalve de data die Armstrong et al (2008) suggereren zijn ook gegevens over het nakomen van de samenwerkingsafspraken met de ketenpartners van belang, aangezien de samenwerkingsvormen in de veiligheidshuizen deels nog sterk in ontwikkeling zijn, wat de nodige kinderziekten met zich mee kan brengen.

De Nederlandse proefimplementatie zal worden begeleid door evaluatieonderzoek. In eerste instantie zal het hierbij gaan om het monitoren van het proces van implementatie: is het mogelijk om COSA te vertalen naar de Nederlandse context en is het in de praktijk mogelijk om een cirkel succesvol operationeel te laten worden? Hiertoe zal een procesevaluatie van het implementatieproces worden uitgevoerd, waarbij zowel procesdoelstellingen als

resultaatdoelstellingen geëvalueerd worden. Om het draagvlak voor een landelijke implementatie te kunnen inschatten is daarnaast van belang om ook de tevredenheid van alle betrokkenen met de gevolgde procedures te meten. De uitkomstmaten van de procesevaluatie van Wilson et al. (2007a) kunnen hierbij deels worden overgenomen.

Voor de evaluatie van de mogelijke effectiviteit van COSA is een strategie zoals die door Bates et al. (2007) is gekozen ook in de Nederlandse opzet goed bruikbaar. Het aantal cirkels zal in eerste instantie zeer beperkt zijn, maar door het accumuleren van individuele case-studies kan toch na verloop van tijd (uiteraard alleen als COSA landelijk geïmplementeerd wordt) gedetailleerde informatie worden verzameld over de wijze waarop cirkels bijdragen aan het voorkomen van recidive.

Een beperking hiervan is echter de relatief korte duur van de follow up: gemeten wordt alleen recidivegedrag dat tijdens de duur van de cirkel optreedt, wat in de meeste gevallen niet langer dan anderhalf jaar zal zijn. Van zedendelinquenten is echter bekend dat recidives ook na jaren (tot 10 jaar) nog kunnen plaatsvinden, dus lang nadat zij uit beeld zijn bij een cirkel.

Op langere termijn blijft daarom een recidiveonderzoek zoals door Wilson en collega's is uitgevoerd noodzakelijk om de effectiviteit van COSA te kunnen bepalen.

Een tussenvorm is het meten van veranderingen in dynamische risicofactoren en beschermende factoren die optreden gedurende deelname aan een cirkel en waarvan bekend is dat zij samenhangen met de kans op recidive. Hierbij kan gedacht worden aan: sociale integratie, locus of control, zelfbeeld, motivatie, intimiteit en seksualiteit, financiën, wonen, dagindeling en structuur, medicatiegebruik, middelengebruik.

7 OPVATTINGEN VAN KETENPARTNERS

De opvattingen van ketenpartners over de mogelijkheden voor implementatie van COSA in de Nederlandse context zijn geïnventariseerd tijdens een informeren symposium over COSA in augustus 2008, tijdens een brainstormbijeenkomst voor stakeholders in de regio 's Hertogenbosch ("Startbijeenkomst", december 2008) en door middel van oriënterende gesprekken met professionals uit diverse organisaties uit de keten (zie bijlage 1).

7.1 Draagvlak voor COSA

De eerste introductie van COSA tijdens het symposium kon zich verheugen op grote belangstelling van organisaties in de regio en de reacties waren over het algemeen enthousiast. Het werkzame principe van COSA (ondersteuning & toezicht door een sociaal netwerk) werd als zinvolle aanvulling op het bestaande aanbod ervaren en als een antwoord op de excluderende tendensen in de samenleving. Er heerste bij de aanwezigen grote bereidheid om verder mee te denken over de aanpassing van COSA aan de Nederlandse context en de implementatie in de regio. De directeur van Reclassering Nederland zegde tijdens de afsluitende discussie toe zich te zullen inzetten voor een experiment met COSA in Nederland.

De meeste professionele organisaties in de regio 's Hertogenbosch waarmee in de oriënterende fase gesproken is zien mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan de opzet van een proefcirkel in de regio 's Hertogenbosch.

Reclassering Nederland ziet een rol voor zich weggelegd als projectleider voor de praktische uitvoering van cirkels. De FPA's zijn bereid professionals voor de buitencirkel te leveren als er een cirkel wordt opgezet voor een kernlid afkomstig uit de eigen instelling. Hetzelfde geldt voor het Leger des Heils. Een van de FPA's is ook bereid een bijdrage te leveren aan de scholing van cirkelcoördinatoren. Vanuit een professional van een PI uit een andere regio is de bereidheid geuit om eventueel kernleden aan te leveren en COSA binnen het eigen netwerk te promoten.

De politie is van mening dat COSA goed aansluit bij de bestaande convenanten rondom gegevensuitwisseling en terugkeerscenario's en wil graag betrokken zijn bij de verdere ontwikkeling. De politie geeft aan als ketenpartner te kunnen fungeren vanuit haar taak in het bevorderen van de maatschappelijke veiligheid en de openbare orde. Wijkagenten hebben hierin een sleutelrol. Wel stellen zij nog vragen bij de inzet van vrijwilligers.

Het Openbaar Ministerie is positief over de proefimplementatie van COSA en wil betrokken zijn bij de verdere ontwikkeling. Het OM ziet mogelijkheden om COSA binnen een justitieel kader uit te voeren. Risicogedrag van kernleden moet snel opgevolgd kunnen worden door een Tenuitvoerlegging (TUL). Zij zijn bereid hiertoe een contactpersoon te leveren.

Ook regionale en landelijke vrijwilligersorganisaties met wie is gesproken zijn zeer geïnteresseerd in deze ontwikkeling. Zij staan positief tegenover de inzet van vrijwilligers bij de ondersteuning van gedetineerden, zij hebben hiermee al geruime tijd ervaring en dus de nodige expertise opgebouwd. Vanwege de bijzondere aard van COSA (controlerol) en de eisen die aan selectie, training en supervisie van de vrijwilligers worden gesteld is echter nog

onduidelijk of en in welke mate zij een actieve rol kunnen spelen. Bij een aantal organisaties is sprake van reserves tegen een eigen actieve rol.

Lokale welzijnsinstellingen zien ook mogelijkheden om een bijdrage te leveren. Zij zijn niet bekend met het werken met vrijwilligers in deze opzet en benadrukken het belang van goed netwerkoverleg in bijvoorbeeld casusconferenties.

Het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool ziet voor zich een rol weggelegd als onderzoeksinstituut en opleidings- en certificeringsbureau voor cirkels. Het Expertisecentrum heeft daartoe een samenwerkingsverband gesloten met Circles UK.

7.2 Aandachtspunten voor de praktische uitwerking

Reclassering Nederland is als projectaanjager voorstander van het instellen van een programmabureau in navolging van het Engelse Circles UK. Zij stellen voor dit onder te brengen bij het Expertisecentrum Veiligheid, onder beheer van RN en Avans. Daarnaast adviseert RN een stuur- cq begeleidingsgroep in het leven te roepen.

Een duidelijke positie van COSA binnen de keten wordt door veel stakeholders als essentieel ervaren. Een aantal ketenpartners (Politie, FPA, lokale welzijnsinstellingen) wijzen er nadrukkelijk op dat COSA effectief gepositioneerd kan worden binnen de veiligheidshuizen, omdat de lokale partners hierin al een samenwerkingsconvenant hebben gesloten.

Een belangrijk aandachtspunt is de indicatiestelling en de voorbereiding van daders op een cirkel. De PI-en hebben daders in huis die in aanmerking komen voor een cirkel, een aandachtspunt is echter het feit dat bij deze daders het delictscenario meestal niet is uitgewerkt. Daarom wordt door de PI-en een ambulante behandeling als voorbereiding op deelname aan een cirkel noodzakelijk geacht. Een van de FPA's heeft aangegeven hierin te kunnen en willen voorzien. Tijdens detentie kan door de reclasseringsorganisaties een gestructureerde risicotaxatie worden uitgevoerd ten behoeve van het voorbereiden van een reïntegratieplan.

De financiering van de betrokkenheid bij COSA is voor een aantal stakeholders een praktisch knelpunt. De activiteiten van de professionele organisaties kunnen over het algemeen uit eigen instellingmiddelen worden gefinancierd. De vrijwilligersorganisaties beschikken echter niet over een eigen budget hiervoor en daarom is deelname afhankelijk van de vraag of onkosten van vrijwilligers en overheadkosten van de organisaties uit de projectsubsidie gefinancierd kunnen

In de praktijk blijkt dat het vertalen van draagvlak en enthousiasme bij ketenpartners naar concrete samenwerkingsafspraken een lange weg is, waar veel organisatorische, financiële en principiële drempels geslecht moeten worden alvorens men met elkaar in zee kan gaan. Dit betekent in de praktijk dat voor het ontwikkelen van een regionaal project meer tijd en menskracht ingezet moet worden dan was voorzien in het plan van aanpak.

8 AANBEVELINGEN

8.1 Missie en rol van Circles NL

1. De missie van COSA in Canada en Engeland: “No more victims” is niet te hoog gegrepen zo leren de ervaringen tot nu toe. “Geen nieuwe slachtoffers ” is ook de taakstelling die alle betrokkenen (vrijwilligers, professionals en het kernlid) met elkaar delen en die hen met elkaar verbindt. De terugkeer van zedendelinquenten roept in de samenleving veel negatieve emoties op en de bereidheid om zedendelinquenten weer op te nemen in de lokale gemeenschap is over het algemeen afwezig. Deze gezamenlijke doelstelling en het feit dat ook het kernlid zich hieraan committeert geeft echter de noodzakelijke motivatie, legitimatie en momentum aan het gehele concept en maakt van het opzetten van cirkels een logische stap (“just a sensible thing to do”, zoals meerdere vrijwilligers zeggen).

2. “De samenleving is mede verantwoordelijk” is het tweede centrale uitgangspunt en dit geeft een antwoord op de excluderende tendensen in de samenleving die erop aansturen zedendelinquenten sociaal te isoleren en rehabilitatie onmogelijk te maken, waardoor de recidivekans eerder toe- dan afneemt (McAlinden 2007; Petrunik & Deutschmann 2007). Het uitgangspunt geeft ook een antwoord op gevoelens van onveiligheid en machteloosheid, en op het afnemende vertrouwen in het oplossend vermogen van de overheid. Het komt tegemoet aan een groeiende behoefte tot actief burgerschap en ‘nodal governance’ of wel: lokale netwerksturing, waarbij de overheid slechts één van de spelers is (van Steden 2009, Boutellier 2008).

3. In Nederland is het mobiliseren en inzetten van vrijwilligers in COSA niet denkbaar zonder de ondersteunende structuur van professionele organisaties. Hoewel er veel vrijwilligerswerk gedaan wordt zijn actieve burgers die geschikt zijn voor COSA vermoedelijk schaars en de tijd en energie die zij willen en kunnen inzetten is beperkt. Hun mogelijkheden en verantwoordelijkheden eindigen bij het bieden van vormen van informele steun die de professionele organisaties niet kunnen bieden en bij het aansprakelijk houden van het kernlid voor het nakomen van de afspraken die hij met de vrijwilligers en met het professionele netwerk heeft gemaakt om een zinvol en recidivevrij leven te kunnen leiden. Zij zijn op hun beurt aanspreekbaar voor het doorgeven van alle relevante informatie aan de professionals opdat deze hun eindverantwoordelijke taak naar behoren kunnen uitvoeren. Zij zijn nimmer verantwoordelijk voor een eventuele recidive van een kernlid.

4. De Missie van Cirkels NL zou op basis van aanbevelingen 1 t/m 3 omschreven kunnen worden als:

Het voorkomen van recidive door zedendelinquenten en daarmee het voorkomen van nieuwe slachtoffers, door het aanbieden van een scala van diensten aan projecten voor ‘Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid’. Daarnaast beoogt Circles NL een groter maatschappelijk begrip te ontwikkelen voor de manier waarop de samenleving zelf een rol kan spelen in het bevorderen van publieke veiligheid.

8.2 Organisatiemodel

5. In de Nederlandse context is het noodzakelijk enerzijds een goede integratie van COSA binnen het bestaande aanbod te realiseren en anderzijds een eigen ondersteuningsfunctie te ontwikkelen voor het specifieke aanbod dat COSA is.

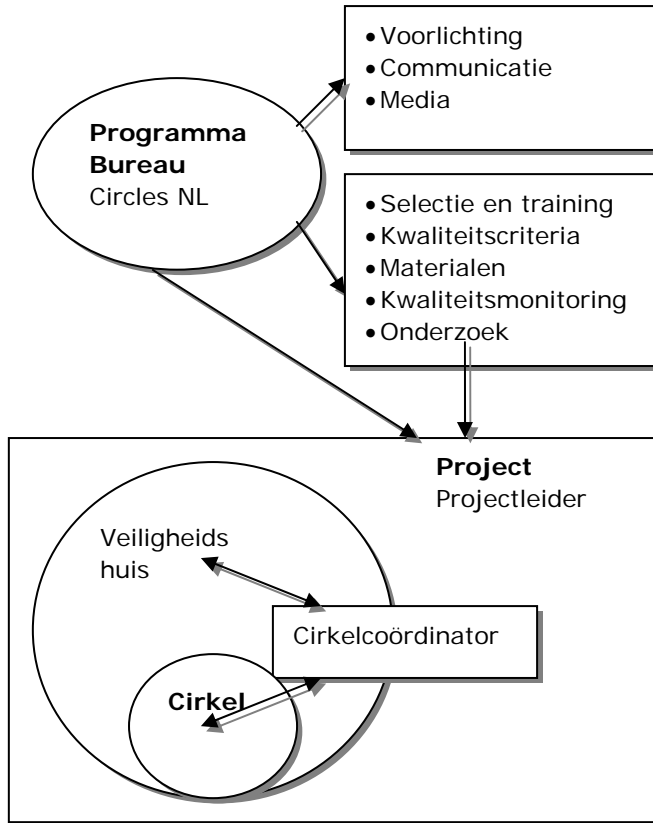
6. Zowel vanuit de reclasseringsorganisaties als vanuit de FPC's en FPA's worden zedendelinquenten begeleid bij hun resocialisatie. Een goede afstemming met alle partijen is om twee redenen nodig. Ten eerste in het kader van selectie en assessment van kernleden en ten tweede in het kader van de informatie-uitwisseling.

7. Een belangrijk kenmerk van COSA is openheid. Dit houdt in dat het kernlid volledige openheid betracht ten aanzien van zijn handel en wandel, dat alle informatie door alle vrijwilligers gedeeld wordt, dat vrijwilligers over alle relevante informatie uit de cirkel van professionals kunnen beschikken, en dat de professionals in de buitencirkel over alle relevante informatie uit de binnencirkel kunnen beschikken.

8. Beide afstemmingsbehoeften (onder 7 en 8) zijn in de Nederlandse context te realiseren binnen de zich ontwikkelende veiligheidshuizen. Het verdient dan ook aanbeveling om cirkels te positioneren binnen deze samenwerkingsverbanden.

9. De eisen die aan de uitvoerende taken van de vrijwilligers en aan het managen van cirkels worden gesteld, zijn hoog. Om hieraan te kunnen voldoen zijn er specifieke vormen van ondersteuning nodig die de bestaande veiligheidshuizen niet kunnen bieden. Hierbij gaat het om taken als selectie en training van vrijwilligers en cirkelcoördinatoren, opzetten van nieuwe cirkels, kwaliteitsmonitoring, onderzoek en doorontwikkeling van de methodiek, en niet in de laatste plaats de externe communicatie over het project. Deze taken worden bij voorkeur in een programmabureau gebundeld volgens het Engelse model.

Schematisch kan het organisatiemodel voor Circles NL er als volgt uitzien (figuur 2):

Figuur 2: Organisatiemodel COSA in Nederland

10. *Verdeling van taken en verantwoordelijkheden in het voorgestelde organisatiemodel.*

10.1 Programmabureau: Het programmabureau is een gezamenlijk initiatief van Reclassering Nederland en het Lectoraat Reclassering en Veiligheid van het Expertisecentrum Veiligheid Avans Hogeschool. Hiervoor wordt een samenwerkingsovereenkomst opgesteld. Het programmabureau heeft een landelijke functie en is verantwoordelijk voor de ondersteuning van en (alleen in de pilotfase) het opzetten van projecten. Het programmabureau is blijvend verantwoordelijk voor de ondersteuning van projectleiders en cirkelcoördinatoren in de beginfase van projecten, de ontwikkeling van materialen en opleidingen, het organiseren van terugkomdagen voor vrijwilligers en cirkelcoördinatoren, dataverzameling en onderzoek, doorontwikkeling van de methodiek, bewaking van de programma-integriteit en certificering/licensing van projecten. Ten behoeve van de kwaliteitsbewaking worden de Engelse kwaliteitsrichtlijnen (code of conduct) vertaald en aangepast voor de Nederlandse situatie (gedragscode). Dit document zal maatgevend zijn voor de wijze waarop cirkels in de praktijk zullen functioneren en de wijze waarop zij worden beoordeeld door het programmabureau.

10.2 Projecten: Na de pilotfase kan iedere regio een project opzetten. Het heeft de voorkeur als projecten worden opgezet vanuit de veiligheidshuizen. Ook binnen die veiligheidshuizen zal een te identificeren organisatie het initiatief moeten nemen en zich voor de benodigde inspanningen verantwoordelijk moeten stellen. Op organisatorische, inhoudelijke en financiële gronden heeft het de voorkeur als de reclassering dit voor haar rekening neemt, maar het kan ook een andere organisatie zijn die participeert in het veiligheidshuis.

Het project, i.c. de initiërende organisatie is verantwoordelijk voor de uitvoering van cirkels conform de criteria van Circles NL; het genereren van de benodigde financiële middelen; het organiseren van het samenwerkingsverband rondom de cirkels, het aanstellen en aansturen van cirkelcoördinatoren en rapportage aan het programmabureau.

10.3 Cirkels: De cirkels staan onder verantwoordelijkheid van het project en worden geleid/aangestuurd door de cirkelcoördinator. De cirkelcoördinator is verantwoordelijk voor het werven, opleiden en begeleiden/superviseren van vrijwilligers conform de criteria/regels van Circles NL. De cirkel kan nooit verantwoordelijk worden gesteld voor recidive/incidenten.

Als een cirkel constateert dat er een risico op terugval bestaat op basis van signaalgedrag dan wordt dit via de cirkelcoördinator gemeld bij de verantwoordelijke professional uit de buitencirkel (reclassering of andere toezichthouder). Deze is verantwoordelijk voor de te ondernemen stappen zoals het inschakelen van de justitiële autoriteiten of een ander professional uit de buitencirkel. Justitiële autoriteiten zijn eindverantwoordelijk voor de uitvoering van de noodzakelijke stappen na een melding. Formeel is het Openbaar Ministerie, MvJ, FPC opf DJI verantwoordelijk voor de uitvoering van toezicht op bijzondere voorwaarden.

8.3 Kosten

11. De proefimplementatie van COSA wordt gefinancierd door het Ministerie van Justitie. De structurele financiering (ervan uitgaande dat de pilot succesvol is verlopen) is nog niet geregeld, maar wenselijk om de continuïteit van de gestarte cirkels en de verdere disseminatie van COSA te kunnen realiseren. Inmiddels is ook bij de Europese Unie (Daphne III programma) projectsubsidie aangevraagd voor een verdere uitrol van COSA in Nederland en België en voor het beschikbaar maken van een Europees handboek voor de aanpassing van COSA aan nationale contexten.

12. De vraag is of lokale projecten landelijk dan wel regionaal gefinancierd dienen te worden. Structurele landelijke financiering van regionale projecten biedt het voordeel dat er uniforme eisen gesteld kunnen worden aan de kwaliteit van de projectorganisaties.

13. In de huidige en door ons voorgestelde financiering zijn geen kosten voor de inzet van vrijwilligers en professionals meegenomen. Het uitgangspunt is dat de inzet van professionals binnen COSA grotendeels binnen de reguliere taken van professionele instanties moet kunnen worden ingepast. Een uitzondering op deze regel geldt voor de inzet van project- en cirkelcoördinatoren en opleidingskosten van cirkelcoördinatoren en vrijwilligers. Wat betreft de inzet van vrijwilligers het volgende: De wijze waarop in Nederland het vrijwilligerswerk is georganiseerd lijkt zich niet goed te verhouden tot de specifieke randvoorwaarden die voor COSA gelden. Op dit moment is nog niet duidelijk of en hoe bestaande vrijwilligersorganisaties een centrale rol kunnen vervullen. Twee opties staan open: ofwel de

projecten werven zelf vrijwilligers en leveren de facilitaire diensten, ofwel er worden aanvullend gelden geworven voor het financieren van de kosten van vrijwilligersorganisaties.

14. De ervaringen in Engeland leren dat naast overheidsfinanciering ook andere bronnen van financiering aangeboord kunnen en moeten worden, zoals fondsen en liefdadigheidsinstellingen. Om de continuïteit van cirkels te kunnen waarborgen is het van belang voldoende expertise en mankracht vrij te maken voor het werven van fondsen. Circles UK heeft een protocol ontwikkeld voor het werven van fondsen.

15. Onderzocht kan worden in hoeverre gemeenten bereid zijn cirkels mede te financieren. In het kader van de WMO hebben zij een verantwoordelijkheid in de nazorg aan zedendelinquenten.

16. Tegenover de kosten voor het opzetten en onderhouden van cirkels staat het kostenbesparende effect van COSA. Nog afgezien van het persoonlijke leed dat slachtoffers wordt bespaard brengt het voorkomen van recidive aanzienlijke besparingen met zich mee in termen van slachtofferopvang- en behandeling, besparing van kosten voor opsporing en vervolging van daders en detentie en/of behandeling van daders. De daadwerkelijke kosteneffectiviteit zal op langere termijn door middel van onderzoek moeten worden vastgesteld.

8.4 Samenwerking met ketenpartners

17. Cirkels kunnen alleen goed functioneren wanneer er sprake is van een goede en effectieve samenwerking tussen de regionale partners die met zedendelinquenten te maken hebben. Deze samenwerking krijgt op dit moment een positieve impuls door de oprichting van regionale veiligheidshuizen. Organisaties die te maken hebben met vraagstukken op het gebied van openbare veiligheid en veiligheid van personen sluiten binnen de veiligheidshuizen samenwerkingsconvenanten en hebben systemen van gegevensuitwisseling ontwikkeld. De implementatie van COSA in Nederland kan meeliften op deze ontwikkeling en deze tegelijkertijd mede stimuleren. Deze opvatting wordt ondersteund door de geïnterviewde professionals.

8.5 Selectie van kernleden

18. In de Nederlandse juridische context kan COSA worden aangeboden binnen een justitieel kader. In aanmerking komen zedendelinquenten waarbij sprake is van TBS met voorwaarden, een voorwaardelijke straf, proefverlof TBS, voorwaardelijke beëindiging van TBS of voorwaardelijke invrijheidsstelling na detentie. Onderzocht zou kunnen worden of deelname aan COSA in bijzondere gevallen kan worden opgelegd als voorwaarde bij een schorsing van preventieve hechtenis.

19. COSA is een intensieve vorm van begeleiding die voorbehouden dient te blijven aan de groep zedendelinquenten die een hoog- tot middelhoog recidive risico hebben en tevens hoge ondersteuningsbehoeften hebben. Daarnaast moet er sprake zijn van een hoge motivatie bij het beoogde kernlid. Het verdient aanbeveling de bestaande risicotaxatie door de reclassering aan te vullen met onderzoek naar dynamische risicofactoren en onderzoek naar de kwaliteit van het sociale netwerk (bijvoorbeeld door middel van FSNA).

20. Van zedendelinquenten die als kernlid deelnemen in een cirkel wordt verwacht dat zij zich bewust zijn van situaties, gedachten en gedragingen die in de aanloop bijdragen aan het tot stand komen van het delict (delictscenario). Voor vrijwilligers uit de binnencirkel is dit type informatie essentieel voor de uitvoering van hun controlerende taken. Potentiële kernleden afkomstig uit behandeling (TBS, pre-therapie gevangenis of FPC) zijn over het algemeen bekend met hun delictscenario en veelal is er een signalerings- en terugvalpreventieplan gemaakt, waardoor deze groep goed geschikt is voor deelname aan COSA. Deze doelgroep is echter relatief klein. Bij de veel grotere groep van potentiële kernleden die onbehandeld uit detentie komt moet gezocht worden naar wegen om voorafgaand aan deelname aan de cirkel het delictscenario uit te werken en een terugvalpreventieplan te ontwikkelen, bijvoorbeeld in het kader van een gedragsinterventie gedurende het TR – traject.

8.6 Werving, selectie en training van vrijwilligers

21. In Canada en Engeland zijn geloofsgemeenschappen belangrijke vindplaatsen voor gemotiveerde vrijwilligers. Dit is in Nederland naar verwachting veel minder het geval. Het werven van vrijwilligers via vrijwilligersorganisaties lijkt op problemen te stuiten. Omdat de selectie, training en supervisie van vrijwilligers wordt ondergebracht bij het regionale cirkelproject past COSA niet zonder meer binnen hun werkwijze. Vrijwilligersorganisaties zijn immers geen uitzendbureaus voor vrijwilligers. Daarnaast brengt de inzet van vrijwilligers kosten met zich mee, waarin binnen COSA nog niet is voorzien. Om die reden moeten voor de werving van vrijwilligers andere kanalen (opleidingen, sneeuwbalmethode via de sociale netwerken van projectleden) onderzocht en benut worden.

22. De selectiecriteria en de selectieprocedures voor vrijwilligers kunnen in de Nederlandse context worden gebaseerd op het Engelse voorbeeld.

23. Bijzondere aandacht verdient de training en supervisie van vrijwilligers. De ervaringen in Canada en Engeland leren dat niet kan worden volstaan met een initiële training, maar dat herhaling en aanvullende scholingsactiviteiten belangrijk gevonden worden. Met name thema's als hanteren van grenzen, manipulatief gedrag van het kernlid en groepsdynamische processen zijn belangrijk. De aanvullende scholingsactiviteiten moeten in terugkomdagen door de cirkelcoördinatoren worden aangeboden. Om de kwaliteit van deze terugkomdagen te waarborgen dienen de cirkelcoördinatoren op hun beurt training en supervisie vanuit het programmabureau te ontvangen.

8.7 Communicatie en voorlichting

24. De terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving leidt regelmatig tot verontwaardigde reacties in de wijk. Opgepikt en breed uitgemeten in de media worden deze angstgevoelens versterkt en wordt de roep om lange straffen en definitieve opsluiting groter. Ten onrechte ontstaat het beeld dat zedendelinquenten onverbeterlijke criminelen zijn, die niet in staat zouden zijn tot gedragsverandering. Ook de eerste berichten over de introductie van COSA hebben tot veel publiciteit en ook tot negatieve reacties geleid.

In Engeland is er mede hierom voor gekozen om in de eerste fase van de projecten geen algemene publieksvoorlichting te geven. Nadat de cirkels eenmaal goed geïntegreerd waren

in het lokale veiligheidsbeleid en enige bekendheid hadden gekregen in de lokale gemeenschappen nam de negatieve berichtgeving af.

In dit licht bezien is het aan te bevelen een strategisch communicatieplan te ontwikkelen, waarin zowel communicatie en voorlichting aan professionals als ook aan het algemene publiek is opgenomen.

8.8 Monitoring en Evaluatie

25. Monitoring van cirkels is nodig om de kwaliteit van de geleverde diensten te kunnen bewaken en te kunnen bijsturen waar nodig. In Canada en Engeland wordt hiertoe gewerkt met kwartaalrapportages, hetgeen wij ook in de Nederlandse context aanbevelen. In de pilot zal monitoring wellicht intensiever nodig zijn dan wanneer cirkels langer draaien en er meer ervaring is opgedaan, en valt te overwegen om cirkelcoördinatoren en/of projectleiders bijvoorbeeld maandelijks aan het programmabureau te laten rapporteren over het functioneren van de cirkel.

26. Gegevens die verzameld moeten worden om processen te kunnen managen zijn zowel kwantitatief van aard (bijvoorbeeld: aantal vrijwilligers, inzet van uren, aantal bijeenkomsten, aantal contacten met professionals etc.) als kwalitatief (beleving van vrijwilligers, motivatie, ontwikkelingen bij het kernlid, tevredenheid met de samenwerking etc.). Gebruikersvriendelijke formats kunnen een zorgvuldige rapportage ondersteunen.

27. De evaluatie van de proefimplementatie en de doelmatigheid en effectiviteit van COSA in de praktijk is nodig om deze (kosten)intensieve werkwijze te kunnen legitimeren. Voor de evaluatie van de proefimplementatie is ten eerste van belang dat inzichtelijk wordt wat effectieve strategieën zijn om regionale partners bereid te vinden een cirkel op te starten, kandidaat-kernleden te identificeren en voor te bereiden op deelname aan een cirkel, vrijwilligers te werven en te trainen, professionele instellingen bereid te vinden om professionals voor de buitencirkel te leveren en cirkels te faciliteren. Hiertoe wordt een implementatieonderzoek uitgevoerd.

28. Voor de evaluatie van de doelmatigheid en effectiviteit van COSA kan in eerste instantie gewerkt worden met het onderzoeksmodel van seriële case-studies zoals dat in Engeland is ontwikkeld (Bates et al. 2007). Terecht wijzen Armstrong et al (2008) er echter op dat in de evaluaties tot nu toe weinig aandacht is besteed aan de effecten van het werken met zedendelinquenten op vrijwilligers en professionals. Mede omdat er geen inzicht is in omvang en redenen van drop-out van vrijwilligers en professionals is niet duidelijk hoe belastend COSA voor de uitvoerenden is. Dit punt zal in de Nederlandse evaluaties meer aandacht moeten krijgen. Een zinvolle evaluatie voor wat betreft de effectiviteit van COSA kan slechts op langere termijn worden uitgevoerd, omdat het aantal cirkels in eerste instantie zeer beperkt zal zijn. Toch is het van belang om van meet af aan een goede strategie voor effectmetingen te hebben, zodat de verzamelde data in de loop van de verdere implementatie geaccumuleerd kunnen worden. Hiertoe zal een onderzoeksdesign voor de effectmeting ontwikkeld worden.

LITERATUUR

- Armstrong, S. , Chistyakova, Y., Mackenzie, S. & Malloch, M. (2008). *Circles of support & accountability: Consideration of the feasibility of Pilots in Scotland*. The Scottish Centre for Crime and Justice Research
- Bates, A., Saunders, R. & Wilson, C. (2007). Doing something about it. A follow-up study of sex offenders participating in Thames Valley Circles of Support and Accountability. *British Journal of Community Justice*, 5 (21) 29 – 38
- Boutellier, H. (2008). Nodale orde: Veiligheid en burgerschap in een netwerksamenleving. In: H. Boutellier, H. & van Steden, R. *Veiligheid en burgerschap in een netwerksamenleving (152-173)*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Brown, R. & Dandurand, Y. (2007) Succesfull strategies that contribute tot safer communities. *Paper presented at the 16th United Nations Commission on Crime prevention and Criminal Justice; 23 – 27 april 2007, Vienna, Austria*
- Brouwers, M. & Smit, P.R. (2005). Seksuele delinquentie, de prevalentie door de jaren heen. *Justitiële Verkenningen*, 31, 1
- De Kogel, C.H. & Nagtegaal, M.H. (2006). *Gewelds- en zedendelinquenten met psychische stoornissen – een inventarisatie van wetgeving en praktijk in het forensisch psychiatrische systeem en het gevangenisstelsel in Engeland, Duitsland, Canada, Zweden en België*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers, Reeks Onderzoek en Beleid, nr. 240
- De Vogel, V., de Ruiter, C., van Beek, D. & Mead, G. (2003). De waarde van gestructureerde risicotaxatie. Een retrospectief onderzoek bij behandelde seksuele delinquenten. *MGV*, 58, 1, 9 -29
- EFP (Expertisecentrum Forensische Psychiatrie).(2008). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag. Landelijk zorgprogramma voor plegers van seksuele delicten in de forensische psychiatrie*. www.efp.nl gedownload op 24 -03-2009.
- EFP (2008a). *Nieuwsbrief Expertisecentrum Forensische Psychiatrie*, nr. 12, Juli 2008
- Frenken, J.; Gijs, L. & Van Beek, D. (1996). Seksuele delinquenten in Nederland. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 4, 372 – 389
- Haslewood-Pócsik, I., Smith, E. & Spencer, J. (2008). *IMPACT – circles: Balancing risk management with support. A study of an innovative approach in working with sex offenders*. Manchester: Criminal Justice Research Unit , University of Manchester.
- Höing, M. & van Berlo, W. (2006). Seksuele dwang. In: Bakker, F. & Vanwesenbeeck. I. (red.). *Seksuele Gezondheid in Nederland 2006*. Delft: Eburon.
- Hulst, R.C, van der; (2008). Sociale netwerkanalyse en de bestrijding van criminaliteit en terrorisme. *Justitiële Verkenningen*, 34, 5, 10 - 32

- Kirkwood, S. & Richley, T. (2008). Circles of Support and Accountability: the case for their use in Scotland tot assist in the community reintegration and risk management of sexual offenders. *SCOLAG Legal Journal*, 2008, 236 – 239
- Mali, B. (2007). Geregistreerde zedencriminaliteit in Nederland. In: Van Wijk, A. Bullens, R. & van den Eshof, P. (red.) *Facetten van zedencriminaliteit*. Den Haag: Reed Business Information.
- Maruna, S. (2001). *Making good. How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington DC.: American Psychological Association.
- Mc Alinden, A.M.(2007) *The shaming of sexual offenders: Risk, retribution and reintegration*. Oxford: Hart Publishing
- Nellis, M. (2008) 'Circles of Support and Accountability for Sex Offenders in England and Wales: Their Origins and Implementation between 1999 - 2005,' Ongepubliceerd rapport, ontvangen van Circles UK.
- Petrunik, M. (2002). Managing unacceptable risk: sex offenders, community response and social policy in the United States and Canada. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 46, 483 – 511
- Petrunik, M. & Deutschmann, L. (2007). The exclusion inclusion spectrum in a state and community response to sex offenders in Anglo-American and European Jurisdictions. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 52, 499 – 519
- Petrunik M. (2007). Circles of Support and Accountability: Tensions between faith based and rational utilitarian responses to moral panic over high risk sex offenders. *International Journal of restorative Justice*, 3, 1, 66-89.
- Pomp, L. & Bogaerts, S. (2008). Sociale netwerkanalyse in het TBS-systeem. *Justitiële Verkenningen*, 34, 5, 60 - 77
- Poort, R. (2009). *Fundamenten voor toezicht. Over de grondslagen voor de ontwikkeling van reclasseringstoezicht*. Definitieve versie. www.reclassering.nl gedownload op 25-03-2009.
- QPSW (2005). *Circles of Support and Accountability in the Thames Valley. The first three years*. London: Quaker Peace & Social Witness.
- Van Beek, D. (2007). Behandeling van zedendelinquenten. In: Van Wijk, A. Bullens, R. & van den Eshof, P. (red.) *Facetten van zedencriminaliteit*. Den Haag: Reed Business Information.
- Van Gestel, B., van der Knaap, L.M & Hendriks, A. (2006). *Toezicht buiten de muren. Een systematische review van extramuraal toezicht op TBS-gestelden en vergelijkbare groepen in het buitenland*. Den Haag: WODC

- Van den Berg, E. & de Hart, J. (2008). *Maatschappelijke organisaties in beeld*. Den Haag: SCP
- Van Marle, H. & Mulder, E. (2007). Monitoring en toezicht bij re-integratie van zedendelinquenten. In: Van Wijk, A. Bullens, R. & van den Eshof, P. (red.) *Facetten van zedencriminaliteit*. Den Haag: Reed Business Information.
- Van Steden, R. Burgerparticipatie in lokale veiligheidsnetwerken. Over 'nodale sturing' en verankerd pluralisme. *Justitiële Verkenningen*, 35, 1, 29 – 42.
- Verburg, H. & Boerema, I. (2004). *Aanzet tot een basisprogramma voor daders van seksuele delicten*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Vogelvang, B.O. (2008): *COSA in Nederland: Een "inconvenient truth"*. Lezing op minisymposium COSA, Den Bosch, 28-08-2008.
- Ward, T. & Mann, R. (2004). Good Lives and the rehabilitation of offenders: a positive approach tot sex offender treatment. In: Linley, P.A. & Joseph, S. (eds). *Positive Psychology in Practice*. Pp 598 – 616. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Wilson, R., Picheca, J. & Prinzo, M. (2005). *Circles of Support & Accountability: An evaluation of the pilot project in South-Central Ontario*. Ottawa: Correctional Service of Canada
- Wilson, R., Picheca, J. & Prinzo, M. (2007a). Evaluating the effectiveness of professionally – facilitated volunteerism in the community-based management of high-risk sex offenders: Part one – effects on participants and stakeholders. *The Howard Journal*, 3, 46, 289-302.
- Wilson, R., Picheca, J. & Prinzo, M. (2007b). Evaluating the effectiveness of professionally – facilitated volunteerism in the community-based management of high-risk sex offenders: Part two – effects on participants and stakeholders. *The Howard Journal*, 4, 46, 327-337.
- Wilson, R., McWhinnie, A. & Wilson, C. (2008). Circles of Support and Accountability: an international partnership in reducing sexual offender recidivism. *HM Prison Service journal*, 178, 26 – 36

BIJLAGE 1 Deelnemers oriënterende gesprekken

1. Reinier van Arkel Groep (FPA)
2. Politie regio Brabant Noord
3. Politie regio Brabant Zuidoost
4. Openbaar Ministerie, arrondissement s'-Hertogenbosch
5. Stichting Vrijwillige Hulpdienst Eindhoven
6. Juvans, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
7. Leger des Heils
8. GGzE (Eindhoven, FPA)
9. Landelijk kantoor Reclassering Nederland
10. Drs A. Rijk, coördinator pre-therapie PI De Boschpoort
11. Reinier van Arkel Groep (GGZ)
12. Novadic Kentron (verslavingszorg)
13. AMW Dommelregio
14. Veiligheidshuis Eindhoven
15. Humanitas
16. Divers, Welzijnsorganisatie
17. Vrijwilligersnetwerk Galant 's-Hertogenbosch
18. Politie Amsterdam Amstelland
19. Gevangenzorg Nederland
20. MEE ZuidOost Brabant
21. Reclasseringsteams in het arrondissement 's-Hertogenbosch (7 maal)

BIJLAGE 2 Management van dynamische risicofactoren bij TBS-gestelden⁷

Motivatie tot het behalen van behandeldoelen en het voldoen aan de voorwaarden voor resocialisatie is cruciaal bij een succesvolle re-integratie. Van invloed op de motivatie van de patiënt is onder andere een goede timing van het verlof en een goede aansluiting tussen behandeling in de FPC en vervolgvorzieningen. Lange wachttijden kunnen de motivatie negatief beïnvloeden.

Eveneens cruciaal is het sociale netwerk van de dader. Herstel van banden met familieleden en vrienden van vroeger en het zoeken naar nieuwe sociale contacten kan een positieve bijdrage leveren, omdat deze mensen sociale en praktische steun kunnen leveren, en sociale isolatie kunnen voorkomen. Hiervan wordt gedacht dat dit beschermende factoren zijn ten aanzien van het recidiverisico. Echter, het terugvallen in de oude omgeving kan ook gepaard gaan met het weer aanknopen van contacten met criminele vrienden of met het terugvallen in situaties die risicoverhogend kunnen werken. Screening van sociale netwerken is in veel FPC's een onderdeel binnen het resocialisatietraject. Forensisch sociale netwerkanalyse is een nieuw instrument dat hiervoor kan worden ingezet. Binnen het zorgprogramma wordt ook het actief betrekken van de sociale omgeving bij de nazorg aanbevolen. Hierbij wordt verwezen naar COSA als mogelijk effectief instrument bij het voorkomen van recidive.

Relaties, seksualiteit en intimiteit vormen per definitie bij zedendelinquenten een problematisch levensgebied. Richtlijnen voor het omgaan met intieme relaties (wel of niet bestaan binnen of buiten de kliniek) bestaan op dit moment niet, het betrekken van de eventuele partner bij de resocialisatie en bij nabehandeling (bijvoorbeeld door middel van relatie- of systeemtherapie) wordt aanbevolen.

Financiële problemen zijn eveneens vaak aanwezig bij resocialiserende zedendelinquenten, en kunnen samenhangen met delictgedrag. Bij blijvend problematisch functioneren op dit gebied wordt budgetbeheer aanbevolen, waarbij actieve sturing en goede samenwerking met het behandelend team belangrijk is.

De woonsituatie van de resocialiserende zedendelinquent vraagt bijzondere aandacht. Bij een onverantwoord hoog recidiverisico is een woning binnen de muren van de kliniek het meest aangewezen. Bij een minder hoog risico zijn er andere mogelijkheden, zoals een RIBW (regionale instelling voor beschermd wonen). Hier wordt toezicht gehouden en begeleiding (maar geen behandeling) geboden bij lichamelijke en geestelijke problematiek, en bij dagelijkse zaken als financiën, zelfzorg en daginvulling. Het vinden van een passende woonvoorziening is vaak moeilijk, mede vanwege de maatschappelijke onrust rondom zedendelinquenten en de stigmatisering van TBS-gestelden. Sommige kliniek ontwikkelen daarom eigen beschermde woonvoorzieningen buiten de kliniek.

Een structuur biedende daginvulling kan de kans op recidive verminderen. Vrijtijdsactiviteiten, studie of werk kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren. In de

⁷ Ontleend aan: EFP (2008). Seksueel grensoverschrijdend gedrag. Landelijk zorgprogramma voor plegers van seksuele delicten in de forensische psychiatrie.

praktijk is het vinden van werk voor TBS-gestelden echter bijna onmogelijk, en zal gezocht moeten worden naar andere alternatieven.

Libidoremmende medicatie kan een onderdeel zijn van het resocialisatieplan, en is volgens buitenlandse studies een effectief middel bij preventie van recidive. Langdurige begeleiding hierbij en controle op inname en bijwerkingen worden aanbevolen.

Misbruik van alcohol en drugs kunnen in de resocialisatiefase onder invloed van de vele nieuwe prikkels (opnieuw) een rol gaan spelen en het recidiverisico verhogen. Een combinatie van urinecontrole, gesprekken en eventueel ook aanvullende ambulante behandeling kan nodig zijn.

BIJLAGE 3: Media aandacht

de Volkskrant

Buddy houdt pedofiel op rechte pad

Van onze verslaggever Peter de Graaf
gepubliceerd op 15 januari 2009 20:49, bijgewerkt op 15 januari 2009 21:06

DEN BOSCH - Reclassering Nederland gaat experimenteren met een nieuwe, intensieve begeleidingsmethode van veroordeelde pedoseksuelen die terugkeren in de samenleving. De ex-zedendelinquent wordt gekoppeld aan een groep van vier tot zes vrijwilligers, die hem meerdere keren per week zien en spreken. Zij kunnen niet alleen voorkomen dat de pedoseksueel in een sociaal isolement terecht komt – vaak mede de oorzaak van recidive – maar hem ook controleren op verdacht gedrag.

Het ministerie van Justitie heeft een subsidie toegekend van drie ton. Reclassering Nederland wil dit najaar beginnen met het eerste experiment in de regio Den Bosch. Het gaat in eerste instantie om een kring van vrijwilligers rond één pedoseksuele dader, die nu vermoedelijk nog in de gevangenis zit. De vrijwilligers worden getraind en begeleid door professionele hulpverleners.

Canada

De nieuwe methode, COSA genaamd, is al toegepast in Canada en Engeland. In Canada verminderde de recidive met 75 procent. In Engeland werden vorig jaar bijna honderd ex-zedendelinquenten begeleid, van wie niemand op dat moment nog opnieuw in de fout was gegaan. Die buitenlandse succesvoorbeelden waren voor Reclassering Nederland aanleiding om het ministerie van Justitie om steun te vragen voor een experiment in Nederland.

‘Gedrag van pedofielen is heel hardnekkig’, zegt Sjef van Gennip, directeur van Reclassering Nederland. Het risico dat ze opnieuw in de fout gaan, is groot. Ze worden uitgespuugd door de samenleving, verjaagd uit de buurt. Ze raken in een sociaal isolement en vereenzamen, wat de kans op recidive nog eens vergroot. Daarom is het zo belangrijk dat pedofielen intensief en langdurig worden begeleid.

Omgaan

Maar zijn er wel vrijwilligers te vinden die zo intensief willen omgaan met een pedofiel? Van Gennip: ‘Ik ben een optimistisch mens. In het buitenland is het ook gelukt. Ik beseft dat velen niet staan te dringen om dichtbij zulke mensen in de buurt te komen. Maar ze

keren vroeg of laat terug in de samenleving en verdienen een tweede kans. Door de kring van vrijwilligers kan het risicogedrag van de pedofiel verminderen, waardoor hij geen slachtoffertjes meer maakt. Ik hoop dat dat de mensen motiveert.’

Want het voorkomen van nieuwe delicten blijft het hoofddoel. ‘Het gaat er niet om dat wij zedendelinquenten in de watten leggen met gezellige onderonsjes en uitjes naar film of café. We willen het risico op recidive verkleinen en de samenleving veiliger maken.’

Werven

Reclassering Nederland gaat geen krantenadvertenties plaatsen, maar hoopt vooral vrijwilligers te werven bij organisaties die al langer actief zijn in het vrijwilligerswerk, zoals Humanitas. De komende maanden wordt een draaiboek opgesteld voor de COSA-aanpak in Nederland. De vrijwilligers zijn niet alleen sociaal gezelschap voor de zedendelinquent, maar ze controleren hem ook. Indien ze op verdacht gedrag stuiten (bijvoorbeeld als hij onrustig is of weer vaak bij de speeltuin komt), worden hulpverleners en politie gealarmeerd.

Als de werving van vrijwilligers niet te moeilijk gaat, is het niet uitgesloten dat volgend jaar ook vrijwilligersgroepen rond enkele andere zedendelinquenten worden geplaatst. Het experiment wordt wetenschappelijk getoetst op effecten en resultaten door het Expertisecentrum Veiligheid van de Avans Hogeschool in Den Bosch. De eindevaluatie is voor eind 2010 voorzien.

BN De Stem

Proef: buddy voor zedendelinquenten

door Yolanda Sjoukes. zaterdag 17 januari 2009 | 10:57 | Laatst bijgewerkt op: zaterdag 17 januari 2009 | 11:00

Tekstgrootte

DEN BOSCH/BREDA - Reclassering Nederland gaat in de regio Den Bosch buddy's zoeken voor zedendelinquenten bij wie risico is voor herhalingsgevaar. Het gaat om zedendelinquenten die nog onder toezicht van de reclassering staan.

Regiomanager John Kwaks van Reclassering Nederland Den Bosch verwacht dat pedoseksuelen nadrukkelijk in het project aanschuiven. "Bij pedoseksualiteit is het risico voor recidive over het algemeen vrij hoog."

Voor de proef (methodenaam COSA) gaat een groep van ongeveer vijf vrijwilligers in de slag met een zedendelinquent. Ze ondernemen sociale activiteiten en kijken of hij tekenen vertoont die erop wijzen dat hij weer terug gaat vallen. Beleidsmedewerkers Jeanne Caspers van Reclassering Nederland: "De vrijwilliger is als het ware een sociaal rolmodel voor het hebben van een gezond sociaal leven. Een van de risicofactoren bij het terugvallen van zedendelinquenten is een sociaal isolement." De proef is gebaseerd op een succesvol Canadees project. De recidive van zedendelinquenten verminderde er met 75 procent. Het experiment wordt wetenschappelijk getoetst door het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool in Den Bosch en loopt tot 2010.

De discussie rondom pedoseksuelen en de risico's voor de maatschappij, laaide deze week op nadat bleek dat de Bredase clown Harrie, ooit veroordeeld voor pedoseksuele handelingen, subsidie had gekregen voor kinderactiviteiten in een wijkhuis. Harrie had de discussie willen aanzwengelen om mensen te beschermen, zei hij.

Brabants Dagblad

Pedo-proef Den Bosch met buddy

zaterdag 17 januari 2009 | 02:51 | Laatst bijgewerkt op: zaterdag 17 januari 2009 | 09:52

Tekstgrootte

DEN BOSCH - Reclassering Nederland start in Den Bosch een test met een landelijke begeleidingsmethode van veroordeelde pedoseksuelen op proeftijd.

Om terugval van delinquenten te voorkomen, wordt een netwerk van vrijwilligers om hen heen gebouwd. Die vrijwilligers moeten voorkomen dat de pedoseksueel sociaal uitgesloten raakt, maar ze worden ook opgeleid om verdacht gedrag te signaleren. Het proefproject start dit najaar in Den Bosch. Het ministerie van Justitie heeft drie ton uitgetrokken voor het project.

Eindhovens Dagblad

Buddy gaat pedofielen in Den Bosch begeleiden

zaterdag 17 januari 2009 | 02:48 | Laatst bijgewerkt op: zaterdag 17 januari 2009 | 08:55

Tekstgrootte

DEN BOSCH - Reclassering Nederland start in Den Bosch een test met een landelijke begeleidingsmethode van veroordeelde pedoseksuelen op proeftijd. Om terugval van delinquenten te voorkomen, wordt een netwerk van een handvol vrijwilligers om hen heen gebouwd. Die vrijwilligers moeten voorkomen dat de pedoseksueel sociaal uitgesloten raakt. Maar de buddy's worden nadrukkelijk ook opgeleid om tijdig verdacht gedrag van de pedofiel te signaleren. Het proefproject start dit najaar in Den Bosch.

Daar werd vorig jaar een symposium gehouden met internationale sprekers over het onderwerp. Daarom verdient Den Bosch 'de eer', volgens directeur Sjeff van Gennip van Reclassering Nederland.

"We zijn nog bezig met een sluitend nazorgtraject voor ex-gedetineerden in de zogenoemde risicogroep. Vast staat dat er binnen de gemeente iemand wordt aangesteld die de nazorg gaat coördineren", aldus een woordvoerder van de gemeente Den Bosch gisteren desgevraagd. Op dit moment is dat volgens de woordvoerder nog niet goed gestructureerd. "Dat is volgens mij een zorg in alle grotere gemeenten", aldus de woordvoerder.

Het ministerie van Justitie heeft driehonderdduizend euro uitgetrokken voor het project in Den Bosch, dat eerder al startte in Canada en Engeland.

Daar zouden de resultaten veelbelovend zijn: van de honderd begeleide delinquenten in die landen zou er het afgelopen jaar nog niet één opnieuw de fout in zijn gegaan.

AD

vrijdag 16 januari 2009

Jagen op pedo's werkt averechts'

Door NIELS DEKKER ARJEN VAN DER HORST

UTRECHT/LONDEN - Jagen op pedofielen heeft een averechts effect. Dat stelt Steven Hanvey van Circles UK, een organisatie die met vrijwilligers pedo's begeleidt.

Bewoners in Den Bosch zetten in 2005 de boel op stelten toen bekend werd dat er een pedofiel in hun buurt woonde. FOTO COR DE KOCK

„Je creëert een sfeer waarbij pedofielen zich voortdurend voelen opgejaagd of worden verstoten uit de gemeenschap. Ze zullen onderduiken en eerder terugvallen in hun oude gedrag. Het is juist belangrijk ze uit hun isolement te halen. Dat maakt de kans op nieuwe zedenmisdrijven een stuk kleiner.”

Hanvey reageert op een proef van Reclassering Nederland die dit najaar begint. Pedo's krijgen na hun vrijlating uit de gevangenis, behalve behandeling, ook begeleiding van een groep van vier vrijwilligers.

„De vrijwilligers gaan bij daders op bezoek, praten met hen en gaan met hen op stap. Met het contact voorkom je dat deze mensen in een sociaal isolement terecht komen en in herhaling vallen. Je maakt hun gedrag bespreekbaar,” zegt directeur Van Gennip van de Reclassering. Hij bestrijdt dat pedofielen een voorkeursbehandeling krijgen. „Het is absoluut niet de bedoeling deze mensen in de watten te leggen.”

De Britten werken al sinds 2002 met 'circles': groepen van vier tot zes getrainde vrijwilligers staan veroordeelde pedofielen bij. De vrijwilligers praten voortdurend met de zedendelinquenten over hun gedrag en grijpen zo nodig in.

„We hebben snel in de gaten als het mis gaat,“ vertelt Hanvey. „Dan komen ze ineens niet opdagen voor een afspraak of houden ze informatie achter. We schakelen dan meteen de politie in en soms belanden ze opnieuw in de gevangenis. We zien dat ook als een succes van onze aanpak, want het betekent gewoon dat we nieuwe zedenmisdriften hebben voorkomen.“

Het is belangrijk dat de zedendelinquenten door meer mensen worden begeleid, stelt Hanvey. „Begeleiding door één persoon heeft nadelen. Pedofielen zijn vaak zeer manipulatief en zijn goed in staat iemand voor de gek te houden. Een groep doorziet sneller dat gedrag en kan meteen ingrijpen. We begeleiden de meeste mensen een jaar of twee.“

Circles UK heeft de aanpak op haar beurt overgenomen van een Canadese organisatie die al sinds de jaren '90 actief is. De Canadezen hebben indrukwekkende successen geboekt: 5 procent van de zedendelinquenten die deelnamen aan het circles-project, pleegden een nieuw zedenmisdrif binnen vier jaar na afsluiting van het project. Voor zedendelinquenten die niet meededen, was dat 17 procent. De Britten, die in zes jaar tijd een kleine tweehonderd mensen hebben begeleid, behalen vergelijkbare successen.

Burgemeester Breda wil buddy voor pedo's

AMSTERDAM - Pedoseksuelen die terug komen in de maatschappij moeten met een buddystysteem worden begeleid. Die oproep doet burgemeester Peter van der Velden van Breda aan minister van Justitie Hirsch Ballin.

De minister liet onlangs weten dat burgemeesters voortaan geïnformeerd worden als een pedofiel vrijkomt uit de gevangenis. Volgens Van der Velden is informeren niet genoeg. Volgens hem moeten pedoseksuelen beter begeleid worden. Hierbij denkt Van der Velden aan een buddysysteem, meldt Omroep Brabant.

Van der Velden heeft een brief naar de minister gestuurd omdat de kwestie in Breda actueel is na een uitzending van Zembla afgelopen zondag over een Bredase pedoseksueel. Vanwege de situatie wordt de situatie in de wijk Heuvelkwartier, waar deze zogenoemde clown Harry woont, in de gaten gehouden.

Dacht even dat er stond: Knuppel voor pedo's maar helaas ze worden weer gepamperd en gekoesterd onze pedo's.

Marion , Rotterdam | 08:49 | 14.01.09

Als pedo's zelf aangeven dat ze zich niet in de hand kunnen houden dan kunnen ze zich toch laten castreren??? Er zijn duidzenden ouderen en gehandicapten die meer recht hebben op en buddy!!

joanne, winterswijk | 08:50 | 14.01.09

waarom andere criminelen krijgen ook geen budy.geef de pedos huisarest en neem computers in beslag.

a.b, turku | 08:51 | 14.01.09

pedos hoeven helemaal geen buddy,ze moeten gewoon niet meer vrijgelaten worden.....

burger, nederland | 08:53 | 14.01.09

[▲ Ik heb een klacht over deze reactie](#)

Een pedofiel moet nooit meer vrij komen wanneer ze eenmaal gepakt zijn in ieder geval niet zolang er geen afdoende werkend geneesmiddel is tegen deze ernstige geestesziekte.Podofilie is vele malen erger als moord, maar het ruwieren van kinderlevens door pedofiele wordt in negen van de tien gevallen met een paar uur dienst verlening afgedaan doe hier een iets aan wilders of is dit onbelandrijk

C.V., Almere | 09:06 | 14.01.09

[▲ Ik heb een klacht over deze reactie](#)

Laten we de pedo een andere pedo als buddy geven kunnen ze elkaar ondersteunen! En als het mis gaat kunnen ze elkaar helpen bij het aanranden van de kinderen!

Q, A | 09:18 | 14.01.09

[▲ Ik heb een klacht over deze reactie](#)

Wat een burgemeester.Opsluiten die handel en de sleutel weg pleuren.Zeer goedkoop.

will, uden | 09:22 | 14.01.09

[▲ Ik heb een klacht over deze reactie](#)

BIJLAGE 4 Vindplaatsen vrijwilligers

- Veiligheidshuis Helmond
- Veiligheidshuis Eindhoven
- Veiligheidshuis Maas & Leijgraaf
- Veiligheidshuis 's-Hertogenbosch
- Galant (vrijwilligersnetwerk 's-Hertogenbosch)
- Vrijwilligerscentrales Noord-Brabant (17 centrales)
- Divers welzijnsonderneming 's-Hertogenbosch
- Movisie (kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling)
- Humanitas Eindhoven
- Openbare bibliotheken Eindhoven
- Openbare bibliotheken 's-Hertogenbosch
- Fontys Hogescholen Eindhoven
- Fontys Hogeschool 's-Hertogenbosch
- Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch
- Theologiestudenten
- Universiteit van Tilburg
- UWV (voor re-integratie en tijdelijk inkomen) Eindhoven
- Sint Jorisparochie Eindhoven
- Christelijk Gereformeerde Kerk Eindhoven
- Quaker Secretariaat Deventer